

T.C.
UFUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANA BİLİM DALI
ULUSLARARASI İLİŞKİLER BİLİM DALI

DOĞU AKDENİZ'DEKİ DENİZ ALANLARINDA JEOPOLİTİK DEĞİŞİMLER
VE
TÜRKİYE'YE YANSIMALARI

Utku Bircan BALKAL

Yüksek Lisans Tezi

TEZ DANIŞMANI

Doç. Dr. Celalettin YAVUZ

Ankara-2009

ÖNSÖZ

Yüksek lisans tezi konusu olarak birçok konu içerisinde Doğu Akdeniz'i seçtiğimde, tarihi ile çok eskiye dayanan bir kültürü incelemek için çok sayıda kaynak bulabileceğimi, kıymetli annemden gelen Akdenizli yanımı bir kenara bıraktığımda, Akdeniz'in öneminin herkes tarafından bilindiğini sanmıştım. Oysa ki, yaptığım araştırmalar, incelediğim kitap, makale ve çalışmalar bana durumun hiç de öyle olmadığını gösterdi.

Çalışmada, özellikle Akdeniz havzasının doğusunun coğrafi, siyasi, sosyal ve ekonomik gelişmeler karşısında, hem birbirleriyle, hem de bölgeye ilgisini esirgemeyen bölge dışı güçlerle ilişkilerine ağırlık verilmeye gayret gösterildi. Bölgede egemen devletler tarafından, Kıbrıs Adası üzerinde oynanan oyunlar ayrıntılı vurgulanarak, dünya enerji yollarının kavşak noktası olan Doğu Akdeniz'deki çıkar çatışmasının geldiği noktaya dikkat çekmeye çalışıldı.

Bu yorucu ve uzun soluklu çalışmamda ufkumu açan; başta Sayın Doç. Dr. Celalettin Yavuz olmak üzere emeği geçen tüm öğretim üyelerim ve arkadaşlarıma ve beni destekleyen, aileme teşekkürü bir borç bilirim.

Utku Bircan Balkal
İstanbul, Kasım 2008

DOĞU AKDENİZ'DEKİ DENİZ ALANLARINDA JEOPOLİTİK DEĞİŞİMLER VE TÜRKİYE'YE YANSIMALARI

Özet

Yakın gelecekte, ÷lke gündemini fazlasıyla meşgul edeceği değerlendirilen Doğu Akdeniz bölgesinin incelendiği bu çalışmanın amacı, Doğu Akdeniz'in öneminin ve Türkiye için stratejik değerinin ortaya konarak, gelecek için bölgeye ilişkin öneriler üretilmesine yardımcı olmaktır.

Doğu Akdeniz, Avrasya coğrafyası üzerinde Avrupa Birliği (AB)'den başlayıp, Çin'de sona eren ekonomik güçler arasındaki karŐıllıklı ticari hatların yoğunlaŐtıĐı coğrafyada, önemli bir yer işgal etmektedir.

Uygarlık tarihinin beşiği ve tarih boyunca stratejik öneminin ise hiç azalmadığı bir bölge olan Doğu Akdeniz bölgesindeki gelişmelerin belirleyici unsurlarını ise Orta Doğu ve Hazar-Kafkasya bölgesi enerji kaynaklarının dağıtımı ve kullanıcılara ulaşımı, Avrasya içinde yer alan ikinci ipek ticaret yolu ile Orta Doğu ve Kuzey Afrika ÷lkeleri arasında kurulması hedeflenen serbest ticaret alanı, ekonomik işbirliği ve bölge ÷lkelerinin su talebi ile bunun karŐılanması oluşturmaktadır.

Türkiye; AB, Rusya, Kafkasya ve Orta Doğu ÷lkeleri ile komŐuluĐu, bu ÷lkelerle tarihten gelen bir kültür etkileŐimi, Doğu Akdeniz'de en uzun sahil Şeridine sahip olan ÷lke sıfatı, bölgede çıkarları bulunan ABD ile olan ittifak ilişkileri, Basra Körfezi ve Hazar Havzası gibi enerji hammaddelerinin Avrupa'ya naklinde oynadığı roller nedeniyle en önemli belirleyici ÷lkelerden biridir.

Anahtar Kelimeler: Türkiye, Doğu Akdeniz, Orta Doğu, enerji, petrol.

SUMMARY

The aim of this project, which studies in the Eastern Mediterranean Region being appreciated as it will keep busy the national agenda in the near future, is to help create strategies in the region, by putting forward the legal status of the Eastern Mediterranean, her importance and significance for the Republic of Turkey.

Eastern Mediterranean, being in a critic geography, plays an important role in the Euroasia region that places from European Union (EU) to China, where economic powers trade relations get intense.

The characteristic elements of the happenings in the Eastern Mediterranean region, which has been the cradle of the civilisations and has never lost its strategic importance so far, is made up of the distribution of the Middle East and Caspian-Caucasian region's energy sources, the second silk road which takes place in Eurasia, and free trade zone and economic cooperation to be established between Middle Eastern and North African countries and meeting the water demands of the region.

Turkey is one of the most significant and effective countries due to its good neighbour policy and historical culture interaction with Russia, the Caucasia and the Middle East countries, its aspect of having the longest coastline in the Eastern Mediterranean, allied relations with USA having interests in the region and the role it has been playing in transportation of energy raw materials of the Persian Gulf and the Caspian District to Europe.

Key words: Turkey, Eastern Mediterranean, Middle East, energy, petrolium.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	i
ÖZET	ii
SUMMARY	iii
İÇİNDEKİLER	iv
KISALTMALAR	vi
GİRİŞ	1
1. DOĞU AKDENİZ HAKKINDA GENEL BİLGİLER	3
1.1. Doğu Akdeniz Coğrafyası Hakkında Bilgiler	3
1.2. Doğu Akdeniz'in Kısa Tarihi	4
2. DOĞU AKDENİZ'İN STRATEJİK ÖNEMİ VE ÖZELLİKLERİ	15
2.1. Doğu Akdeniz'in Önemi	15
2.2. ABD'nin Doğu Akdeniz Stratejisi ve Büyük Ortadoğu Projesi (BOP)	19
2.3. Doğu Akdeniz'e Ulaşan Enerji Kaynakları ve Dünyaya Açılımı	23
2.3.1. BTC Petrol Boru Hattı	26
2.3.2. BTC Dışındaki Mevcut ve Planlanan Doğalgaz ve Petrol Boru Hatları	28
2.4. Kıbrıs'ın Doğu Akdeniz'deki Yeri ve Önemi	30
2.4.1. Kıbrıs'ın Tarihi	31
2.4.2. Barış Harekatından Sonra Kıbrıs	36
2.4.3. Kıbrıs'ın Stratejik Önemi	40
2.4.4. Kıbrıs ve ABD	41
2.4.5. Kıbrıs ve Avrupa Birliği	44
2.4.6. Kıbrıs ve İngiltere	45
3. DOĞU AKDENİZ'DE SORUNLAR	47
3.1. Deniz Yetki Alanları	47
3.2. Doğu Akdeniz'den Kaynaklanan Sorunların Hukuki Unsurları	49
3.3. 2000'li Yıllarda Doğu Akdeniz'de Son Dönem Gelişmeleri	49
3.4. Türkiye'nin Doğu Akdeniz Kıta Sahaneliğinin Muhtemel Sınırları	53
3.4.1. GKRY'nin Faaliyetleri	57
3.4.2. Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki Uygulamaları	65
3.5. Bölgeyi İlgilendiren Diğer Unsurlar	69
3.5.1. Avrupa Birliği ve Akdeniz Birliği Süreci	69
SONUÇ	75

KAYNAKÇA	80
EKLER	87
İlgili Haritalar	88

KISALTMALAR

AB	:	Avrupa Birliği
ABD	:	Amerika Birleşik Devletleri
AET	:	Avrupa Ekonomik Topluluğu
a.g.e.	:	adı geçen eser
a.g.k.	:	adı geçen kitapçık
a.g.m.	:	adı geçen makale
BM	:	Birleşmiş Milletler
BOP	:	Büyük Ortadoğu Projesi
BP	:	British Petroleum
BTC	:	Bakü-Tiflis-Ceyhan
Dz.K.K.	:	Deniz Kuvvetleri Komutanlığı
EOKA	:	Etniki Organosis Kipriakis Andistaseos
FKÖ	:	Filistin Kurtuluş Örgütü
GAP	:	Güneydoğu Anadolu Projesi
GOKAP	:	Genişletilmiş Ortadoğu ve Kuzey Afrika Projesi
GOP	:	Genişletilmiş Ortadoğu Projesi
GKRY	:	Güney Kıbrıs Rum Yönetimi
ITP	:	Irak Türkiye Ham Petrol Boru Hattı
KKTC	:	Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti
Km.	:	Kilometre
M.Ö.	:	Milattan Önce
M. S.	:	Milattan Sonra
NATO	:	North Atlantic Treaty Organization (Kuzey Atlantik İttifakı)
OPEC	:	Organization of Petroleum Exporting Countries (Petrol Üreten
Ülkeler	:	Örgütü)
RF	:	Rusya Federasyonu
SSCB	:	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
TBMM	:	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TPAO	:	Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı
TSK	:	Türk Silahlı Kuvvetleri
TTK	:	Türk Tarih Kurumu
UAD	:	Uluslar arası Adalet Divanı

GİRİŞ

Yakın gelecekte, ülke gündemini fazlasıyla meşgul edeceği değerlendirilen Doğu Akdeniz bölgesinin incelendiği bu çalışmanın amacı, Doğu Akdeniz'in öneminin ve Türkiye için stratejik değerinin ortaya konarak, gelecek için bölgeye ilişkin öneriler üretilmesine yardımcı olmaktır.

Uygarlık tarihinin beşiği olan ve tarih boyunca stratejik önemi hiç azalmayan Doğu Akdeniz, 21. yüzyılın en önemli bölgelerinden biri olma özelliğini korumaktadır. Bu özelliği itibariyle bölge ülkeleri arasında stratejik çıkar çatışmaları ve yine stratejik işbirlikleri yaşanmakta ve planlanmaktadır.

Bölge ülkeleri ve bölgede çıkarı bulunan ülkeler arasındaki bu mücadeleler güvenlik alanında da önemli sonuçlar doğurmaktadır. Orta Doğu'da yürütülmekte olan barış sürecinin yanı sıra bölgede istikrar ve güven, dünya barışı ve ekonomik gelişme açısından önemlidir.

Doğu Akdeniz stratejilerinin temelinde, bölgede bulunan enerji kaynaklarının kontrolü ve bunun güvenli bir şekilde dünyaya dağıtımını önemli rol oynamaktadır. Doğu Akdeniz, sadece enerji kaynaklarının ulaşım ve dağıtımını yönünde değil, aynı zamanda kendi deniz dibi enerji kaynakları ile de ön plana çıkmaya başlamıştır. Bu bağlamda, özellikle 2000'li yılların başlarından itibaren, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY), Mısır, İsrail ve Lübnan, aralarında yaptıkları bazı anlaşmalarla Doğu Akdeniz'deki deniz sahalarının paylaşımı konusunda hamle yapmaya çalışmışlardır. Bu sebeple Doğu Akdeniz incelenirken, Kıbrıs ayrıca ve daha ayrıntılı bir şekilde incelenmeye çalışılmıştır.

Türkiye'nin, son yıllarda Doğu Akdeniz coğrafyası ve mücavir bölgelerdeki değişimler dikkate alınarak, bölge ile ilgili izleyeceği ekonomik, ticari, siyasi ve askeri politikalarda, bölgedeki tüm dengelerin ve istikrarın gözetilmesi, ekonomik gelişmeyi bölge ülkeleri ile birlikte sürükleyecek politikaların belirlenmesinin ve uygulanmasının gerekliliği önem arz etmektedir.

1. DOĞU AKDENİZ HAKKINDA GENEL BİLGİLER

1.1. Doğu Akdeniz Coğrafyası Hakkında Bilgiler

Doğu Akdeniz kuzey yarımkürede, Avrupa, Asya ve Afrika kıtaları ile çevrili 30°49'K ile 36°56'K enlemleri ve 016°30'D ile 036°12'D boylamları arasında kalan alandır.¹ Bölge, tarihin başlangıcından itibaren uygarlıkların yaşama alanı olmuş ve stratejik önemini her zaman korumuştur.

Doğu Akdeniz'de kışlar ılık, yağışlı ve rüzgarlı, yazlar ise sıcak ve kurak geçer. İlkbahar değişken bir yapıya sahip olup sonbahar oldukça kısa sürer. Bölgede büyük sıcaklık farkları görülmemekle beraber, yıllık sıcaklık ortalaması 18°C'dir.

Süveyş Kanalı ile Kızıldeniz'e ve Hint Okyanusu'na, Marmaris-Rodos geçitleri ile Ege'ye, Çanakkale ve İstanbul boğazları ile Karadeniz'e açılan Doğu Akdeniz'in doğu kesiminde Suriye, Lübnan, İsrail, güneyinde Mısır ile Kıbrıs Adası bulunmaktadır.

Doğuda Suriye'ye doğru uzanan Doğu Akdeniz kıyı şeridi Ege/Akdeniz birleşim bölgesinde, Ege sahillerinin devamı olan özelliği ile oldukça girintili çıkıntılı bir sahil yapısına sahiptir. Suriye, Lübnan ve İsrail sahilleri ise oldukça düz bir yapıdadır.

Doğu Akdeniz, Anadolu Yarımadası'nın güneyinde, Antalya ve Mersin yörelerinde iki büyük yay şeklinde Anadolu Yarımadası içine girmektedir. Doğuda ise bir girinti ile İskenderun Körfezi'ni oluşturmaktadır. Anamur Burnu, Anadolu Yarımadası'nın Akdeniz'e ulaşan en uç noktasıdır.

Doğu Akdeniz'de deniz ulaştırma hatlarının iki önemli düğüm noktası, bölgedeki deniz ticaret yollarını önemli ölçüde etkilemektedir. Bunlardan ilki

¹ Ana Britannica Ansiklopedisi, Cilt 1, Ana Yayıncılık, İstanbul, 2003, s. 257.

Mısır'da, Kızıldeniz vasıtasıyla Akdeniz'i Hint Okyanusu'na, dolayısıyla Uzakdoğu Asya'ya bağlayan Süveyş Kanalı'dır.

İkinci önemli geçit ise, Karadeniz'le Ege'yi, dolayısıyla Akdeniz'i, Akdeniz'le de tüm dünya deniz yollarını birbirlerine bağlayan Türk Boğazlarıdır. İstanbul Boğazı, Marmara Denizi ve Çanakkale Boğazı'ndan oluşan Türk Boğazlarını pek çok adaya sahip olmasına rağmen deniz ulaşımına engel olmayan Ege Denizi izlemektedir.

Doğu Akdeniz'de Ege'nin güneyindeki Girit Adası ve İskenderun Körfezi'ne yakın, ancak, Süveyş Kanalı'na coğrafi yakınlığı ile Kıbrıs Adası, bu denizdeki iki önemli stratejik noktalar. Her ikisi de gerektiğinde bölgedeki deniz ticaret yollarının kontrolünde önemli üsler olarak kullanılabilir özellikler taşırlar. Bu sebeptendir ki, her iki adada da, bölge dışı güçlerin üsleri mevcuttur.²

Doğu Akdeniz coğrafyasında özellikle Soğuk Savaş döneminde bölge dışı güçlerden Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB)'nin Mısır, Suriye, Libya ve hatta Yunanistan'ın Ege'deki adalarında, Sovyet Akdeniz Görev Kuvveti için üs arayışları olmuştur. Buna karşılık, aynı dönemde ABD'nin İncirlik/Adana'daki hava üssü de hem Doğu Akdeniz'e, hem de Doğu Akdeniz'e ulaşan petrol yataklarına sahip Orta Doğu için önemli ve belirleyici bir askeri üs olarak varlığını sürdürmüştür.

1.2. Doğu Akdeniz'in Kısa Tarihi

İlk insanların ve medeniyetlerin çevresinde yoğun olarak yerleşmesi ile tarihin başlangıcından itibaren önemli bir bölge olan Doğu Akdeniz ve çevresi, dünya hâkimiyetini elinde bulunduran güçler tarafından her zaman kontrol altında tutulmak istenmiştir.³

² Kıbrıs'ta İngiltere'nin, Girit'te ABD'nin askeri üssü (Suda limanı) mevcuttur.

³ Fernand Braudel, *Akdeniz ve Akdeniz Dünyası*, İmge Kitabevi, Ankara, 1993, s. 174.

M.Ö. 1000-520 yılları arasında Suriye-Lübnan bölgesinde hüküm süren Fenike Krallığı, Akdeniz’de çağının denizcilik ve deniz ticaretinin geliştirilmesinde önemli roller oynamıştır. ⁴

Doğu Akdeniz, M.Ö. 1. yüzyıldan itibaren Roma İmparatorluğu’nun, M.S. 4. yüzyıldan itibaren ise Doğu Roma-Bizans’ın etkisine girerken, 7. yüzyıldan itibaren Emevi İslam İmparatorluğu ve müteakiben Abbasi İmparatorluğu’nun etkisi altına girmiştir.

9. yüzyıldan itibaren bölgeye Türkler de intikale başlamış, 11. yüzyıldan itibaren ise Doğu Akdeniz, Anadolu ve Filistin gibi “Haçlı Seferleri”nin cereyan ettiği bir coğrafya haline dönüşmüştür. ⁵

Özellikle 15. yüzyılda Doğu Akdeniz üzerinde Türk hâkimiyetinin de etkili olması ile keşifler batıya doğru ve Afrika güneyine doğru gelişmiştir. Afrika güneyinden ulaşımın uzun süreli, yüksek maliyetli ve zahmetli olması nedeniyle Doğu Akdeniz ve Orta Doğu’dan Uzakdoğu’ya olan ulaşım hatlarının önemi azalmamıştır. ⁶

Osmanlı Padişahı Sultan I. Selim (Yavuz Sultan Selim), İstanbul’u İslamiyet’in tek merkezi yapmak gerekçesi ile başlattığı ve İskenderiye’den başlayan Mısır seferlerinde donanmaya büyük önem vermiş, Suriye ve Mısır’ın Osmanlı topraklarına katılmasından sonra Osmanlı İmparatorluğu öncelikle Kızıldeniz’de kontrolü sağlamış, daha sonra Hindistan ve Akdeniz arasında deniz kontrolünü sağlama çabalarına girişmiştir. Süveyş’te bir deniz üssü kurulmuş ve bu üs Hint Okyanusu’ndaki hakimiyet mücadelesinde önemli rol oynamıştır. ⁷

⁴ Şemsettin Günaltay, *Yakın Şark – III Suriye ve Filistin*, TTK, Ankara, 1987, s. 45-47.

⁵ Yılmaz Öztuna, *Devletler ve Hanedanlar*, Cilt 2, Kültür Bakanlığı, Ankara, 1969, s. 48-55.

⁶ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, Cilt 2, Türk Tarih Kurumu (TTK) Basımevi, Ankara, 1949, s. 203.

⁷ Haluk Şehsuvaroğlu, *Deniz Tarihimize Ait Makaleler*, Deniz Basımevi, İstanbul, 1965, s.109-110.

Bilhare Kanuni Sultan Süleyman döneminde, İstanköy, Leros, Sömbeki (Simi) ve Kalimnos adaları ile Anadolu kıyısında Bodrum, Tahtalı ve Aydos kaleleri de Rodos ile beraber teslim alınmış, bu adaların yönetimi bir sancak altında toplanmıştır. Bu dönemde özellikle Barbaros Hayrettin Paşa ve Turgut Reis, Oruç Reis, Seydi Ali Reis gibi Türk derya kaptanlarının Akdeniz'deki faaliyetleri ve fetihleri sayesinde Akdeniz bir Türk gölü haline gelmiştir.⁸

Büyük Türk Amiralî Barbaros Hayrettin komutasında 1538'de kazanılan Preveze Deniz Zaferi, Türkler için Akdeniz'de yeni bir dönemin başlangıcı olmuş ve Akdeniz tam anlamıyla Türk hakimiyetinin altına girmiştir.⁹

Sultan II. Selim döneminde ise, 4 Ağustos 1571'de Kıbrıs'ın fethi tamamlanmıştır.¹⁰ Kıbrıs'ın alınmasından sonra İspanyol ve Venediklilerden oluşan Haçlı donanmasına karşı girişilen İnebahtı Deniz Savaşı 7 Ekim 1571 tarihinde kaybedilmiş, ancak Osmanlı Donanması, 1770 senesinde meydana gelen Çeşme muharebesine kadar Akdeniz hakimiyetini elinde tutmuştur.¹¹

Daha önce ticari koloni haline getirdiği Hindistan'ın İngiltere ile ulaşım hatları üzerindeki en kısa deniz yolu üzerinde bulunan Mısır'ın, 1798'de Fransa tarafından işgal edilmesiyle Akdeniz'de gücü zayıflayan İngiltere'nin politikası, Osmanlı İmparatorluğu'nu parçalayarak topraklarının bir kısmını sömürgelerine ekleme, bir kısmını da kendisine bağımlı kalacak küçük devletlere verme şeklinde değişmiş, Akdeniz'de kendisine bağlı, sözünden çıkmayan Yunanistan'ın daha geniş topraklara egemen olmasını istemeye başlamıştır.¹²

Akdeniz'deki mücadele Fransa ve İngiltere arasında devam ederken, Kırım'ı ilhak eden Rusya'nın Karadeniz'e inmesinden sonra, bu mücadeleye Rusya da katılmıştır. Rusya'nın geleneksel faaliyet alanının Balkanlar ve Türk Boğazları

⁸ Afif Büyüktuğrul, *Osmanlı Deniz Harp Tarihi ve Cumhuriyet Donanması*, Cilt 4, Dz.K.K.lığı Basımevi, İstanbul, 1982, s. 167.

⁹ Haluk Şehsuvaroğlu, a.g.e., s.113.

¹⁰ Fahir Armaoğlu, *19.Yüzyıl Siyasi Tarihi*, TTK Basımevi, Ankara, 1997, s. 172.

¹¹ Afif Büyüktuğrul, a.g.e., s. 286.

¹² Fahir Armaoğlu, a.g.e., s. 173.

bölgesinden 19. yüzyılın sonlarından itibaren Kafkaslar ve İran'a kayması, İngiltere'yi ticaret yolu üzerinde bulunan Akdeniz'in güvenliği için yeni politikalar üretmeye itmiştir.¹³

İngilizler Akdeniz'in güvenliğinin sağlanması için Mısır ve Girit'i yeterli bulmamışlar, Boğazların kendi kontrolleri dışındaki güçlerin eline geçmesini sakıncalı olarak değerlendirmişlerdir.¹⁴

1853-1856 Kırım Savaşı'ndan sonra Akdeniz'de 1815 Viyana Kongresi kararları ile İngiltere'ye verilen Yedi Ada¹⁵, Paris Konferansından sonra İngiltere tarafından Yunanistan'a terk edilmiştir. Ayrıca, 1861 yılında başlayan Süveyş Kanalı çalışmaları 1869'da tamamlanmış ve aynı yıl kanal açılmıştır.

Kanalın yönetimi Mısır hükümeti tarafından 99 yıllığına uluslararası bir şirkete devredilmiştir. Kanal, Asya'dan ticari mallarla petrolün, Afrika kıtasını dolaşmaya gerek kalmadan, Avrupa'ya daha kısa sürede ve daha az maliyete taşınmasına olanak sağlamasının yanı sıra, İngiltere'nin Hindistan başta olmak üzere, sömürgeleriyle arasındaki bağlantısının can damarı olarak değerlendirilmiştir.¹⁶

Akdeniz mücadelesinde İngiltere'nin birinci amacı, Rusya'nın İstanbul'a, Mısır'a ve Süveyş Kanalı'na ulaşmasını engellemek, ikinci amacı ise Fransa'ya karşı bölgede yıllarca süren mücadeleye devam etmek ve üstünlüğü elde bulundurmak

¹³ Mehmet Kocaoğlu, *Uluslararası İlişkiler Işığında Ortadoğu*, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1995, s. 68.

¹⁴ Mehmet Kocaoğlu, a.g.e., s. 29.

¹⁵ Napolyon Bonapart'ın Mısır'ı işgal etmesiyle Rusya, Fransızları Mora'nın batısındaki adalardan; İngiltere de Mısır'dan çıkarmak için Osmanlı Devleti ile anlaştı. Bundan sonra Osmanlı ve İngiliz donanmaları Mısır kıyılarını kuşattı. Osmanlı-Rus kuvvetleri de Mora'nın batısındaki adalarda Fransızlara karşı çarpıştı. Neticede bu bölgede Rusya'nın nezâreti altında Osmanlı Devleti'ne bağlı Yedi Ada Cumhuriyeti kuruldu. Bkz. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Arşiv Vesikalarına Göre: Yedi Ada Cumhuriyeti*, Cilt 1, TTK, Ankara, Temmuz 1937, s. 12.

¹⁶ 1875'te İngilizler Kanalın %44'üne sahip olmuşlarsa da, Kanal 1956 yılında Mısır hükümeti tarafından millileştirilmiştir. Süveyş Kanalının millileştirilmesiyle Batı Avrupa'nın petrol yolu artık Mısır'ın denetimi altına girmiştir. Ayrıntılar için bkz. Fahir Armaoğlu, a.g.e., s. 346-355.

olmuştur. İngiltere Doğu Akdeniz hakimiyeti kapsamında Ege Adaları ile de çok yakından ilgilenmiştir.¹⁷

Birinci Dünya Savaşı içinde İngiltere ve onunla beraber Fransa 23 Ekim 1914'te Arabistan Emir'i Şerif Hüseyin ile, Doğu Akdeniz ve ilgili bölgelerine yerleşmeyi esas alan ve Arapların bağımsızlığına ilişkin bir antlaşma imzalamıştır. Ayrıca, bu dönemde Mark Sykes ve George Picot tarafından hazırlanıp 9-16 Mayıs 1916'da Londra'da görüşülerek imzalanan ve hazırlayanların adıyla anılan Sykes-Picot Antlaşması da son derece önemlidir. Bu antlaşma ile İngiltere, Mısır dahil, bütün Orta Doğu'ya hakim olurken, Suriye ve Lübnan'ı Fransa'ya bırakmıştır. İkinci Dünya Savaşı'nın sonuna kadar bu durum aşağı yukarı böyle devam etmiştir.¹⁸

İkinci Dünya Savaşı sırasında İtalya'nın Almanya yanında yer alması özellikle İngiltere'yi Doğu Akdeniz'de güç duruma sokmuştur. İtalyan kuvvetleri Mısır'a karşı taarruza geçmiş, Mısır topraklarının bir kısmını ele geçirmişlerdir. İtalyanların birinci gayesi Süveyş Kanalı'nın ele geçirilmesi olmuştur. İtalyan Lider Mussolini bunun için üç kollu bir kıskaç uygulamak istemiş, bu kıskaçın iki kolu kuzey ve doğu Afrika cepheleri olmuş, bundan başka Yunanistan ile Girit'i de alıp kıskaçın üçüncü kolunu Doğu Akdeniz'den yürütmek istemiştir. Ancak, İngiliz kuvvetleri hem İtalyan Eritre'sini ve hem de Habeşistan'ı¹⁹ işgal etmişler ve aynı zamanda da İngiliz Somali'sini İtalyanların elinden almışlardır. Böylece İngilizler Akdeniz ve Orta Doğu'daki üstünlüklerini iyice pekiştirmişlerdir.²⁰

İkinci Dünya Savaşı boyunca bu bölgede etkinliğini sürdürmeye çalışan İngiltere, bölgenin enerji kaynakları ve bu kaynakları Batıya ulaştırma yolları üzerinde olmasından dolayı değerini çok iyi bildiğinden, bölgeden çekilmek istememiştir.

¹⁷ Afif Büyüktuğrul, a.g.e., s. 287-289.

¹⁸ Ömer Kürkçüoğlu, *Osmanlı Devletine Karşı Arap Bağımsızlık Hareketi (1908-1918)*, A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayını, Ankara, 1982, s. 174.

¹⁹ Bugünkü ismiyle Etiyopya veya Etyopya, resmî adıyla Etiyopya Federal Demokratik Cumhuriyeti.

²⁰ Fahir Armaoğlu, a.g.e., s. 368-370.

Bölge üzerinde tarih boyunca mücadele eden Fransa, daha sonra ortaya çıkan Rus tehdidine karşı tek başına veya ittifak halinde mücadele eden İngiltere, İkinci Dünya Savaşı esnasında bu mücadeleyi tek başına yürütemeyeceğini anlamış ve ortaya çıkan yeni güç ABD ile tarihten gelen bağlarını da çok iyi kullanarak, bölgede etkinliğini devam ettirmeye çalışmıştır.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra S.S.C.B., İran üzerinden Basra Körfezi ile Hint Okyanusu'na, Türkiye (Boğazlar ve Marmara) üzerinden ve Ege Denizi vasıtasıyla Akdeniz'e ve yine Yunanistan üzerinden Akdeniz'e doğru yayılma çabası içine girmiştir. Hatta İkinci Dünya Savaşı sırasında Almanlara karşı müttefik olan ABD, İngiltere ve S.S.C.B. arasında 16-26 Aralık 1945 tarihinde Moskova'da düzenlenen dışişleri bakanları konferansı tutanakları basında yayımlanmış ve Stalin'in, Türkiye'den iki taleplerinin bulunduğu, bunlardan birincisinin Boğazlar, diğerinin ise Kars ve Ardahan olduğunu ifade ettiği belirtilmiştir.²¹

Buna karşılık İngiltere, Türkiye ve Yunanistan'ın batı savunması için önemini belirterek, artık ABD'nin bu iki ülkeye hem ekonomik ve hem de askeri yardım yapmak zorunda olduğunu belirtmiş ve ABD'den yardım talep etmiştir. Böylece, S.S.C.B.'nin özellikle Orta Doğu'daki yayılmacılığına karşı koyma görevi İngiltere'den ABD'ye geçmiştir.²²

1947 yılında yapılan Paris Barış Andlaşması ile Türkiye'nin yanı başında bulunan ve güvenliğini önemli ölçüde etkileyecek olan Menteşe ve Meis Adaları da el değiştirmiştir. İkinci Dünya Savaşı sonrası 1946 yılında işgal kuvvetlerinin ülkeden ayrılmasıyla Suriye bağımsızlığına kavuşmuştur.²³

İkinci Dünya Savaşı'ndan güçsüz olarak çıkan İngiltere, bu bölgedeki görevini yerine getiremeyeceği gerekçesiyle 1947 Şubat'ında BM'ye müracaat ederek, statünün değiştirilmesi için talepte bulunmuştur. Bu müracaat üzerine kurulan Filistin

²¹ "Bizzat Stalin İstemiş: Kars, Ardahan ve Boğaz'da Üs", *Radikal*, 02.12.2007.

²² Mehmet Kocaoğlu, a.g.e., s. 109-110.

²³ Muzaffer Erendil, *Çağdaş Ortadoğu Olayları*, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1992, s. 65-76.

Özel Komitesi'nin çalışmaları neticesinde ortaya iki adet plan çıkmıştır. Birinci plan olan “Çoğunluk Planı”na göre Filistin’de biri Arap diğeri Yahudi olmak üzere iki ayrı bağımsız devlet kurulması, Kudüs’ün de Birleşmiş Milletler gözetiminde uluslararası bir bölge olarak kalması öngörülmüştür. “Azınlık Planı” olarak adlandırılan ikinci plana göre ise; Arap ve Yahudilerin bir arada yaşayacağı ve başkenti Kudüs olan bir federal devlet kurulması tasarlanmıştır.

Sonunda, 29 Kasım 1947’de yapılan oylamada “Çoğunluk Planı” genel kurulun 181 sayılı kararı olarak 13 ret ve 10 çekimser oya karşılık 33 oyla kabul edilmiştir. Bu karar Yahudiler tarafından memnurlukla karşılanmakla birlikte, Araplar üzerinde olumsuz etki yaratmış ve bölgedeki diğeri Arap Devletleri kararı tanımadıklarını beyan ederek, Yahudilere karşı mücadeleye başlamışlardır. Yahudiler, Arapların bu tutumundan en iyi şekilde yararlanmışlardır. 14 Mayıs 1948 tarihinde BM kararı gereği kendilerine bırakılan yerler haricinde, diğeri bir kısım Arap topraklarını da denetimleri altına almış olarak, İsrail Devleti adı ile bağımsızlıklarını ilan etmişlerdir.²⁴

İsrail kurulduğu 1948 yılında komşuları Arap devletleri tarafından tanınmamıştır. Aynı yıl Mısır, Ürdün, Suriye, Lübnan ve Irak’ın İsrail’e karşı başlattıkları askeri hareket 15 ay sürmüş ve BM’nin arabuluculuğuyla yapılan görüşmeler sonucunda imzalanan ateşkes anlaşmaları ile sona ermiştir. 1956, 1967 ve 1973 yıllarında Arap-İsrail Savaşı yaşanmış, nihayet Eylül 1978’de imzalanan Camp David Anlaşması’nı müteakip 26 Mart 1979 tarihinde İsrail-Mısır Barış Anlaşması imzalanmıştır.²⁵

İsrail’in Güney Lübnan’a üslenen FKÖ eylemlerini durdurmak amacıyla 1982 yılında bu bölgeyi işgal etmesinden ve 1987’de Batı Şeria ve Gazze’de yaşayan Filistinliler’in başlattığı intifada hareketinden sonra, 1988 yılında, Filistin Ulusal Konseyi, BM’nin 242 ve 338 sayılı kararları temelinde İsrail ile uluslararası bir

²⁴ Fahir Armaoğlu, *Filistin Meselesi ve Arap İsrail Savaşları (1948-1988)*, İş Bankası Yayınları, Ankara, 1994, s. 89.

²⁵ Celalettin Yavuz, *Geçmişten Geleceğe Suriye-Türkiye İlişkileri*, ATO Yayınları, Ankara, 2005, s. 345.

konferans çerçevesinde müzakereye başlamaya hazır olduğunu, İsrail'in var olma hakkını kabul ettiğini ve terörizmi reddettiğini beyan etmesiyle ikili müzakereler başlatılmıştır.²⁶

Körfez savaşını takip eden dönemde, İsrail ile Arap devletleri ve Filistin arasında barışın sağlanması, bölgede güven ve işbirliğinin tesisi amacıyla 30 Ekim 1991 tarihinde Madrid'de Orta Doğu Barış süreci çerçevesinde Ürdün ile yürütülen görüşmeler 1994 yılında İsrail-Ürdün barış anlaşmasının imzalanmasıyla sonuçlanmıştır. 28 Eylül 2000'de ikinci Filistin İntifadası patlak vermiştir.

17 Ekim 2000'de Filistin Lideri Yaser Arafat ve İsrail Başbakanı Ehud Barak arasında, ABD Başkanı Bill Clinton'un arabuluculuğunda Mısır'da yapılan Şarm El Şeyh zirvesinde ateşkes kararı alınmış ancak karar uygulanamamıştır. 29 Mart 2002'de de İsrail, Filistin lideri Arafat'ın 1994'de sürgünden döndüğünden beri en şiddetli saldırısını düzenlemiş, Filistin liderinin karargahının da bulunduğu Ramallah'a girmiş, Filistin yönetim birimlerini kuşatmıştır.

Filistin'de son yıllarda etkinliği oldukça artan ve İsrail'e oldukça ağır zayıatlar verdiren radikal Hamas örgütünün lideri Şeyh Yasin, İsrail helikopterleri tarafından düzenlenen füzeli suikast sonucunda 22 Mart 2004'te Gazze'de öldürülmüştür. Arafat'tan sonra, Ocak 2005'te Filistin'de ılımlı tutumu ile bilinen Mahmud Abbas devlet başkanlığına seçilmiştir. Abbas yönetimi ile birlikte İsrail'e yönelik saldırılar önemli ölçüde azalırken, İsrail Başbakanı Şaron da Filistin topraklarındaki İsrail askerlerinin etkinliğini azaltmış ve böylece 5.000'den fazla insanın ölümüne sebebiyet veren İkinci İntifada sona ermiştir.

Bu arada İsrail, ilki 1994'de Gazze Şeridi'nde inşa edilen, 2002'den itibaren Şaron hükümeti tarafından sahiplenilerek Batı Şeria'da da yapımına başlanan bir tecrit "duvarı" inşa etmeye başlamıştır. Duvar olayı BM Genel Kurulu'na da taşınmış ve Uluslararası Adalet Divanı (UAD)'ndan görüş istenmiştir. UAD'nin kararı,

²⁶ Ekrem Memiş, *Kaynayan Kazan Ortadoğu*, Çizgi Kitapevi Yayınları, Konya, 2002, s. 217.

“duvarın uluslar arası hukuk kurallarını ihlal ettiği” yönünde olmuştur. Buna rağmen İsrail, pervasızca duvarın güney kısmını da inşa etmeyi sürdürmüş, hatta 18 Şubat 2005’te İsrail hükümeti 681 km.’lik yeni bir duvar inşasına da başlamıştır.²⁷

25 Ocak 2006’da Filistin’de yapılan genel seçimler sonucunda, evvelce terörist bir örgüt olarak anılan Hamas, 132 kişilik meclise 76 milletvekili sokarak tek başına iktidar şansını yakalamıştır. Hamas’ın bu zaferi üzerine İsrail, ABD ve AB’den Filistin bütçesine darbe sayılacak açıklamalar gelmiştir.²⁸ 28 Mart 2006’da yapılan genel seçimler sonucunda Başbakan Yardımcısı Ehud Olmert hükümet kurma görevini üstlenmiştir.²⁹ Olmert liderliğinde kurulan yeni dört partili (Kadima, İşçi, Şaas ve Emekliler) hükümet 5 Mayıs 2006’da göreve başlamıştır.³⁰

Hamas genel seçimleri kazandıktan sonra, neredeyse hiçbir üretim faaliyeti tam olmayan, geliri bulunmayan Filistin halkı için her yıl ABD’den ve AB’den yapılan mali yardımlar 7 Nisan 2006’dan itibaren kesilmiştir. İsrail de gümrük gelirlerinden bir kısmını ayırdığı Filistin yönetimine, Hamas seçildikten sonra, vermeyeceğini baştan ilan etmiştir. Filistin’de bir süre sonra Fetih ile Hamas arasında gerginlik başlamıştır. Bu gerginlik, Filistin Devlet Başkanı Mahmut Abbas’ın yaptığı erken seçim çağrısıyla doruğa tırmanmış, sonuçta, aylar süren karışıklık ve iç çatışma Filistin’de durumu iyice kötüleştirmiştir.

Bu gelişmeler üzerine, Filistin’in hem iç politikadaki sorunlarını çözebilmek hem de dış politika üzerindeki baskıyı azaltabilmek için tüm partilerin katıldığı bir koalisyon hükümeti kurulması kararlaştırılmıştır. Fakat bu koalisyon hükümetinin kurulması süreci son derece sancılı olmuştur. Süreç, bir çok kez iç çatışmalar nedeniyle kesilmiş, aylar süren çatışmalardan sonra Şubat 2007’de Mekke’de Suudi Arabistan’ın arabuluculuğunda bir araya gelen Hamas ve El-Fetih, sonunda

²⁷ Berna Süer, Ayşe Ömür Atmaca, *Arap-İsrail Uyuşmazlığı*, ODTÜ Yayıncılık, Ankara, 2007, s.102-104.

²⁸ “Hamas Dünyayı Böldü”, <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=176961>, 28.6.2006.

²⁹ “İsrail’de Seçimleri Kadima Kazandı”, <http://www.usakgundem.com/haber.php?id=3783>, 29.03.2006.

³⁰ “İsrail:Hükümet Güvenoyu Aldı”, *VOA Türkçe*, 5 Mayıs 2006, <http://www.usakgundem.com/haber.php?id=4565>

aralarındaki pürüzleri gidererek, 17 Mart 2007'de yeni Birlik Hükümeti kurulmuştur.³¹

Hamas Haziran 2007'den itibaren Gazze Şeridi'nde tamamen hakim olmaya başlamış, bunun üzerine İsrail de misilleme olarak Gazze şeridine ekonomik ambargo uygulamaya başlayarak bir bakıma toplu cezalandırma usulünü tatbik etmiştir. BM Güvenlik Konseyi, İsrail'in Gazze Şeridi'ne geçiş imkanı veren tüm sınır noktalarına uyguladığı ambargoyu hafifletmesinin ardından Gazze Şeridi'nde yaşanan insani durumu ele almıştır.³²

2008 yılı içinde Hamas, İsrail'in Gazze Şeridi'ne uyguladığı ekonomik ambargoyu kaldırmaması halinde tek taraflı uyguladığı ateşkesi kaldıracağını duyurmuş ve ateşkes 19 Aralık 2008'de kalkmıştır. Daha Eylül 2008'de İsrail Dışişleri Bakanı Livni'nin açıkça ilan ettiği şekilde İsrail 27 Aralık 2008'de saldırılarına başlamıştır.

“Kurşun Dökme” adı verilen ve gece boyunca da süren operasyonda Gazze kent merkezi, Han Yunus ve Refah'taki karargahlar ile polis karakolları ve Gazze Limanı'nın da aralarında bulunduğu 100 hedef orta ve uzun menzilli füzeyle vurulmuştur. İsrail 2009'un ilk günlerinde bir camiye ve bir de hastaneyi vurmuş, 2 Ocak 2009 tarihi itibariyle, içlerinde küçük çocukların da bulunduğu ölenlerin sayısı 430'u bulmuştur. 5 Ocak 2009'da AB Troykası ve Fransa bölgeye gelmişler, burada yapılan görüşmeler krizin başlangıcından itibaren ateşkes için çarpınan Türkiye'ye bir destek olarak algılanmıştır. Başlangıcından bu yana İsrail'i destekleyen ABD, yapılan hava saldırılarında BM tarafından yaptırılan bir okulun da vurulması ile geri adım atmış, ancak, 7 Ocak 2009'da İsrail'in hava ve füze hareketına ilaveten başlattığı kara hareketına denizden de top ateş desteği gelmiştir.³³

³¹ Serhat Erkmen, “Yeni Filistin Hükümeti ve Ortadoğu Barış Süreci”, *Stratejik Analiz*, Nisan 2007, s. 16-17.

³²“Gazze’yi Mısır’dan Ayıran Duvarı Deldiler”, 23.1.2008, http://www.cnnturk.com/DUNYA/haber_detay.asp?PID=319&haberID=421969

³³ Celalettin Yavuz, “İsrail-Hamas Kapanında Filistin ve Yeni Bir Gazze Dramı”, *2023*, sayı 93, 15.1. 2009, s. 50-57.

15.1.2009'da yine bir BM tesisinin vurulmasından sonra BM Toplantı Başkanı Miguel d'Escoto Brockmann, İsrail'in insan haklarını çiğnediğini ve ateşkesi ihlal ettiğini ileri sürerek, BM Güvenlik Konseyi'nin olağanüstü toplanmasını istemiş, AB Dönem Başkanlığını sürdüren Çek Cumhuriyeti'nden de İsrail'e benzer bir eleştiri yükselmiştir.³⁴

Ancak, 18 Ocak 2009 tarihinde, dönemin İsrail Dışişleri Bakanı Tzipi Livni ABD'de bulunduğu sırada çatışma sona erdi. O günden beri taraflar arasında, Mısır'ın arabuluculuğunda yapılan görüşmelere rağmen, hala kalıcı ateşkes sağlanamadı.

³⁴ Celalettin Yavuz, "İsrail-Hamas Çatışması Nereye Kadar?", 17.1.2009, (Erişim Tarihi: 29.1.2009), <http://www.turksam.org/tr/a1568.html>

2. DOĞU AKDENİZ'İN STRATEJİK ÖNEMİ VE ÖZELLİKLERİ

2.1. Doğu Akdeniz'in Önemi

Doğu Akdeniz, genel coğrafi konumu itibariyle Dünyanın doğu ile batısını birbirine bağlayan ticaret yolu üzerinde bulunmaktadır. Doğu Akdeniz, Türkiye ve Suriye üzerinden Mezopotamya ve Yakındoğu'ya, Süveyş Kanalı ile de Arap Yarımadası'na, oradan da Basra Körfezi'ne ulaşmaktadır.

Süveyş Kanalı sayesinde Avrupa-Uzakdoğu hattı, Ümit Burnu'ndan geçen yola göre daha kısadır. Kıyısı olan devletler ile Avrupa, Güneydoğu Asya ve Afrika ülkelerine yapılan deniz ticaretinin düğüm noktasıdır.

Akdeniz, Kıbrıs, Sicilya, Malta Adalarına, Doğu Akdeniz ile Hint Okyanusu'nu birleştiren Süveyş Kanalı'na sahip olması ve dünya petrolünün yarıdan fazlasını ihtiva eden Orta Doğu ve komşu bölgelerini kontrol altında tutması nedeni ile hem bu bölgede bulunan devletlerin, hem de diğerlerinin ilgisini çekmektedir.

Kıbrıs, Doğu ve Doğu Akdeniz'i kontrol edebilme imkanlarını sunması açısından, Doğu Akdeniz'in stratejik önemi en büyük noktalarından birini teşkil etmektedir. Adanın stratejik önemi, Doğu Akdeniz'deki doğu-batı ve kuzey-güney deniz ticaret yolları ile başlıca hava yollarına yakınlığı sebebiyle artmakta, bu yüzden bölgesel ve bölge dışı güçlerin menfaat çatışmalarına sahne olabilmektedir. Ada, bütün Orta Doğu ülkelerini kontrolünde bulunduran "Sabit Bir Uçak Gemisi" gibidir. Türkiye, Suriye, Lübnan, İsrail, Ürdün tamamen, Irak ve Mısır ise kısmen bu geminin menzilindedir.

Orta Doğu bölgesinin kalbi, İskenderun-Basra-Süveyş üçgenidir. Kıbrıs, coğrafi mevki itibariyle bu üçgenin iki köşesi olan İskenderun ve Süveyş'i kontrol altında

bulundurmaktadır. Orta Doğu da hâkimiyet kurmak iddiasında olan devletler için, Kıbrıs Adası, Orta Doğuya giriş anahtarıdır.³⁵

Akdeniz'in diğer en önemli adaları Sicilya, Malta, Messina ve Meis'dir. Ayrıca, Doğu Akdeniz sınırlarında yer alan Ege Denizi'nde başta Boğazönü, Saruhan, Menteşe, Kuzey Sporad Adaları ve Kiklat Adaları olmak üzere toplam 1.800'den fazla ada, adacık ve kayalık bulunmaktadır.³⁶

Üzerinde dünya ticaretinin % 30'unun gerçekleştirildiği Akdeniz; Avrupa, Asya ve Afrika kıtalarının birbirlerine yakın ve birleştiği oldukça geniş ve önemli bir coğrafyada önemli bir deniz ulaştırması ağına imkan verirken, Kıbrıs da Doğu Akdeniz'i kontrol edebilecek bir stratejik öneme sahiptir. Bu kontrolün ekonomik, politik ve güvenlik açılarından oldukça önemli bir değeri vardır.

2004 yılı itibariyle, yaklaşık 11 trilyon dolar değerindeki eşya, dünya çapında küresel ticaret için 4.500 limanla bağlantılı olarak, 50.000'den fazla ticaret gemisi ile dünya denizlerinde taşınmaktaydı. Aslında, bu deniz alanı dünya okyanuslarının sadece % 3'ünü kapsamasına rağmen, Akdeniz deniz trafik yolları sayesinde Dünya deniz trafiğinin 1/6'sını oluşturmaktadır. Cebelitarık Boğazı, 2004 yılı itibariyle her gün 160'dan fazla gemiye geçiş imkânı sağlamaktadır. Bu sayı, aynı dönemde Süveyş Kanalında 40 ve Türk Boğazlarında (İstanbul Boğazı ve Çanakkale Boğazı) 150'dir.³⁷

1990 sonrasında, Hazar Denizi'nin yakınında, hammadde kaynakları yönünden de zengin, oldukça büyük bir pazar alanının ortaya çıkmış olduğu dikkate alınır, Doğu Akdeniz bu coğrafyaya yönelik ithalat ve ihracatta geçiş ve ulaşım güzergâhının önemli bir parçasını teşkil etmektedir.³⁸

³⁵Ali Kurumahmut, "Kullanamadığımız Zenginliğimiz: Denizlerimiz", <http://www.ortadogugazetesi.net/habergoster.asp?id=1721>, 10.07.2006 (Erişim: 03.03.2009).

³⁶Ali Kurumahmut, a.g.m., s. 2.

³⁷O. Metin Öztürk, "Doğu Akdeniz'in ve Kıbrıs Adasının Stratejik Dengeleri Bağlamında Annan Belgesi", *Stratejik Analiz*, Mart 2005, s. 36.

³⁸Deniz Kutluk, *Hazar ve Kafkas Petrolleri, Türk Boğazları, Çevresel Tehdit*, Türk Deniz Araştırmaları Vakfı, Yayın No.16, İstanbul, 2003, s. 266.

Doğu Akdeniz; Cebelitarık, Süveyş Kanalı ve Türk Boğazları vasıtasıyla Hint Okyanusu, Atlas Okyanusu ve Karadeniz'le bağlantılı deniz ticaretinin düğüm noktalarını üzerinde barındırmaktadır. Diğer taraftan, Doğu Akdeniz'de yer alan deniz trafik hatları, dünya ticareti için hayati öneme sahiptir. Çünkü Doğu Akdeniz, küresel ticaretin en önemli unsurlarından enerji hammaddelerinin Batı'ya nakledilmesinde de önemli bir yer işgal etmektedir. Orta Doğu ve Hazar havzalarındaki petrol-doğalgazın önemli bir miktarının Batı'ya ulaştırılmasında hem deniz, hem de boru hatları gene Doğu Akdeniz coğrafyası üzerinden gerçekleşmektedir.

Önemli ticaret yolları ile enerji hammaddelerinin merkezlerini içinde barındıran Doğu Akdeniz, Dünya'nın en kritik deniz ticaret hatlarından bir bölümünü kapsamakta, doğal olarak da bu deniz alanlarını kontrol edebilecek aktörlere önemli stratejik, siyasi, ekonomik ve askeri avantajlar sağlamaktadır. Bu bağlamda, enerji kaynaklarının Batı'ya ulaştırılmasında bu denli önemi büyük Doğu Akdeniz'in Türkiye tarafından kontrolü, yakın gelecekte Türkiye'ye önemli siyasî, ekonomik ve hukukî avantajlar sağlayacaktır. Ayrıca, Doğu Akdeniz'i kontrol etmek kadar, bu coğrafyaların rakip aktörlerin kontrolüne girmesinin beraberinde getirebileceği dengeleri de hatırdan tutmak gerekir.³⁹

Doğu Akdeniz ve Kıbrıs, bölgesel ve küresel barış ve istikrar açısından da önemli bir coğrafyadır. Bölgenin, Orta Doğu'da ortaya çıkmış kriz, gerginlik ve çatışmalarda etkin roller oynadığı bilinmektedir. Örneğin, ABD, 1980'li yılların ilk yarısında yaşanan kanlı Lübnan olayları sırasında, bu ülkedeki insanlarını Kıbrıs üzerinden tahliye edebilmiştir. Daha yakın zamanlarda, Körfez Krizinde, İngiltere, Irak'a yaptıkları hava saldırılarında Kıbrıs'taki üslerini kullanmıştır.

Ayrıca, Temmuz 2006'da İsrail'in Lübnan'a saldırması ve sonrasında Orta Doğu'da dengelerin değişmeye yüz tuttuğu bu dönemde, Fransa'nın 1 Mart 2007'de Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY) ile Baf kentinde bulunan

³⁹ Deniz Kutluk, a.g.e., s. 268-269.

“Andreas Papandreu Hava Üssü”nün kullanımını da içeren bir askeri iş birliği andlaşmasını imzalamış olması, Doğu Akdeniz’in Orta Doğu’ya hâkimiyet ve istikrarda ne kadar önemli rol oynadığının bir göstergesidir.⁴⁰

Doğu Akdeniz’i kuzeyden tamamen çevreleyen kıyı hattına sahip Türkiye için, bu coğrafyanın işlevi tartışmasızdır. 13 Temmuz 2006 tarihinde Bakü-Tiflis-Ceyhan (BTC) petrol boru hattının devreye girmesi ile beraber, Hazar Denizi’nin doğusundaki ülkeler için önemli bir ithalat ve ihracat kapısı durumuna gelmiş olan İskenderun Körfezi, Doğu Akdeniz’in en önemli limanları arasına girmiştir.

Ayrıca, doğal gaz ve hidrokarbon potansiyeli yüksek olduğu değerlendirilen Doğu Akdeniz’de Kıbrıs’ın kendisi uyuşmazlık konusu iken, GKRY’nin Kıbrıs’ın tümünü temsil etme savıyla günümüze kadar Doğu Akdeniz’de henüz belirlenmemiş kıta sahanlığını ve Münhasır Ekonomik Bölgesi (MEB)’ni sahiplenmeye yönelik olarak yapmış olduğu girişimler, Doğu Akdeniz’in önemini bir kez daha ortaya koymaktadır. Bölgede yaşanan son gelişmelerden sonra Ege ve Doğu Akdeniz sorunları iç içe girmiş bulunmaktadır.

Doğu Akdeniz, jeopolitik teorilere göre incelendiğinde de kritik ve vazgeçilmez bir bölgedir. Akdeniz, Atlantik’in, Asya, Avrupa ve Afrika’da oluşan Dünya Adasının içine doğru uzanmış bir körfez durumundadır. Doğu Akdeniz ise, bu Atlantik Körfezi’nin doğusunda ve üç kıtanın birleşme noktasındadır. Doğu Avrupa’dan Doğu Sibirya’ya, Kuzeyde Buz Denizi’nden Güneyde İran ve Afganistan’a kadar olan bölge “kalpgah” olarak adlandırılmaktadır. Buraya hâkim olan, sırasıyla, Dünya Adasına ve Dünyaya hâkim olur düşüncesi ileri sürülmektedir. Buna göre Doğu Akdeniz, “kalpgah”a yönelik taarruzi harekatta ve deniz ticaretinde kullanılacak en önemli stratejik hatları bünyesinde taşımaktadır.⁴¹

⁴⁰ O. Metin Öztürk, a.g.m, s. 36-37.

⁴¹ Mackinder’in Kara Egemenliği Teorisi, Türk Silahlı Kuvvetleri (TSK) İstihbarat Okulu Komutanlığı, Stratejik İstihbarat Ders Notları, Ankara, 2005, s. 23.

Bir başka teoriye göre; Denizler, sahilleri müstesna, uçsuz bucaksız bir ovadır. Karada olduğu gibi denizler üzerinde de boğazlar geçitler, derinlikler ve akıntılar nedeniyle belli yolları takip etme zorunluluğu vardır. Bu yolları kontrol eden, denizleri kontrol eder ve dolayısıyla Dünyayı kontrol eder. Doğu Akdeniz üç kıtanın ortasında, Doğu ile Batı arasındaki ticaret yolları üzerinde ve kuzeydeki Karadeniz'e sahildar devletlerin açık denizlere açılmasında tek geçittir.⁴²

ABD'nin dış siyasetine yön veren jeopolitik görüşün sahibi, Spykman'ın Kenar Kuşak Teorisi'ne göre ise Dünya Adasının kontrolü Mackinder'in "kalpgah"ı yerine onu çevreleyen kenar kuşağın kontrolü ile mümkündür.

Kenar Kuşak devletleri ise, Rusya hariç, bütün Avrupa, Türkiye, Irak, İran, Afganistan, Pakistan, Hindistan, Çin, Kore ve Doğu Sibirya'dır. Bu teoriye göre Doğu Akdeniz, kenar kuşak devletlerinden Yunanistan, Türkiye ve dolaylı olarak Irak ve İran ile temas halinde olan bir denizdir ve kenar kuşağın önemli bir kısmını kontrol altında tutar.⁴³

Doğu Akdeniz; Balkanlar, Orta Doğu ve Kafkaslar gibi üç önemli istikrarsız bölgeye yakınlığı bu bölgelere havadan da müdahale imkânı vermektedir. Ayrıca yine bu teoriye göre, "kalpgah"a hâkim olan gücün Dünya Adası'nın kontrol etmesini ancak hava kuvveti önleyebilir. Bölgenin "kalpgah"a yakınlığı ve burada üslenen uçakların "kalpgah"ın Güneydoğu kanadına ulaşabilmesi bölgenin önemini artırmaktadır.⁴⁴

2.2. ABD'nin Doğu Akdeniz Stratejisi ve Büyük Ortadoğu Projesi (BOP)

Küresel güçleri, Akdeniz havzasını tam anlamıyla kontrol iştahının giderek artmasının nedenleri, soğuk savaş sonrasındaki son gelişmelerden soyutlayarak ele alınamaz. Bilindiği gibi Akdeniz havzası; hemen hemen bütün dinlerin ve

⁴² Amiral Alfred Thayer Mahan'ın Deniz Hakimiyeti Teorisi, TSK İstihbarat Okulu Komutanlığı, Stratejik İstihbarat Ders Notları, Ankara, 2005, s. 23.

⁴³ Özcan Yeniçeri, "Akdeniz'de Stratejilerin Bilek Güreşi", *Jeopolitik*, Ağustos 2008, s. 6.

⁴⁴ Stratejik İstihbarat Ders Notları, s. 36.

medeniyetlerin merkezidir. Enerji kaynakları ve petrolün üretildiği havzalar ile dünyanın her yerine bunları taşıyan kanallar Akdeniz'dedir. Akdeniz dünya ticaretinin odağıdır. Akdeniz havzası üretenle tüketen bakımından, doğu ile batının birbirine üstünlük sağlaması yönünden de temel stratejik eksendir.

Akdeniz'de bütün dengeleri alt üst edecek yeni durum ABD'nin dünya ile ilgili olarak takındığı tutumdan kaynaklanmaktadır. ABD'nin yöneldiği temel amaç küresel hakimiyettir. Bu arzın her yerindeki stratejik kaynaklar üzerinde etkili olmaya çalışan ve Amerikan değerler sistemi altında bir dünya barışı kurmayı esas alan bir yaklaşımdır. Bir bütün olarak zamanın küresel güçlerinin tamamının etkinlik kurabilmek için öncelikle Akdeniz'e hakim olması gerekmiştir. Egemenlik tesis edilememiş bölgelerde enerji ve ham madde kaynaklarına el koymak, bağımlı rejimler oluşturmak, stratejik hareket açısından üs ve kolaylık imkanı sağlayabilecek değerdeki noktaları ele geçirmek, deniz ve hava ulaştırma yollarını kontrol etmek, ABD'nin amaçları arasına girmiştir. ABD bu amaçlarını özgür ve demokratik bir dünyanın yaratılması söylemlerinin arkasına saklayarak gerçekleştirmektedir.⁴⁵

ABD, Doğu Akdeniz'e; ekonomik, güvenlik, haberleşme ve güç dengesi yönünden önem vermekte, bunlar arasındaki ağırlık da durum ve şartlara göre değişmektedir. Soğuk savaş yıllarında ABD, Doğu Akdeniz'deki çıkarlarını korumak maksadıyla, Sovyetlere karşı caydırıcılığını, 6. Filosunu Akdeniz'de sürekli olarak bulundurarak gidermeye çalışmıştır.

Bu dönemdeki ABD'nin Akdeniz politikasının hedefleri Sovyetlerle dengeyi muhafaza etmek, Akdeniz'in kontrol ve güvenliğini sağlamak, NATO'nun Akdeniz'e sahildar ülkeleri ile bölge ülkelerinin Sovyetlerin direkt veya politik ve askeri baskılarından korumak olmuştur. ABD askeri varlığının yanı sıra politik ve ekonomik girişimlerle de Akdeniz'de etkin bir güç olduğunu hissettirmiştir.⁴⁶

⁴⁵ Özcan Yeniçeri, a.g.m., s. 6-7.

⁴⁶ Deniz Kutluk, a.g.e., s. 268-269.

ABD, Soğuk Savaşın sona ermesinden sonra Doğu Akdeniz’de farklı stratejileri yürürlüğe sokmaya başladı. 1998’de Başkan Bill Clinton döneminde, “21. yüzyılı şekillendirme düşüncesi” adı altında bir strateji geliştirildi. Bu strateji, Amerikan halkının temel yaşam kaygılarının yok edilmesi ve sahip olunan refah düzeyinin sürdürülmesini esas almıştır. Bu hedefin gerçekleştirilmesi için Orta Doğu, Orta Asya ve Hazar Bölgesi Amerika’nın yaşam sahası olarak görüldüğü anlaşılmaktadır. Başkan George W. Bush “Artık okyanuslar ABD’yi savunmaya yetmemektedir” diyerek, Amerika’nın bu bölgelerde kalıcı bir egemenlik tesis etmeyi, kendi varlığını sürdürmekle eş değer bir algıya sahip olduğunu göstermiştir.⁴⁷

24 Ocak 2004 tarihinde Davos’ta, ABD Başkan Yardımcısı Dick Cheney tarafından dillendirilen “Büyük Ortadoğu Projesi” (BOP, GOP, GOKAP) kavramının klasik Orta Doğu’yla birlikte bağımsızlığını yeni kazanmış Orta Asya ve Kafkasya ülkelerini de kapsayacak biçimde, akademik düzeyde kullanılışı, 1990’ların ortalarına rastlamaktadır.

Projenin bütün hedefleri Akdeniz’le doğrudan ya da dolaylı olarak ilgilidir. Bush’un ulusal güvenlik danışmanlığından, Dışişleri Bakanlığı görevine getirilen Condoleezza Rice’ın “Fas’tan Çin sınırına kadar 22 ülkenin siyasi ve ekonomik coğrafyasının değiştirilmesi” şeklindeki açıklaması, amaçlanan hedefi açıkça ortaya koymaktadır. Aslında BOP, petrol üreten ülkeleri, ABD’ne daha fazla ve uygun şartla petrol satmaya ikna yöntemi olarak çok önemli bir işlev üstlenecektir. Siyasi ve ekonomik sınırı değiştirilmesi amaçlanan ülkelerin büyük bir kısmı Akdeniz ülkeleridir.⁴⁸

Genişletilmiş Ortadoğu Projesi (GOP) ise, bu durumun mevcut sorunların ortaya çıkışındaki en önemli etken olduğu varsayımına dayanmaktadır. Tüm bu meşruiyet yaratma çabalarının dışında, BOP’un bir anlamda silah üreticileri, petrol devleri ve finansal şirketler koalisyonunun bir eseri olduğu ortaya çıkmaya başlamıştır.

⁴⁷ Yaşar Kalafat, “Büyük Ortadoğu Projesi; İsrail “Özne” Türkiye “Nesne””, 2023, Mart 2004, s.39.

⁴⁸ Ali İhsan Gürler, *ABD’nin Yeni Büyük Ortadoğu Projesi ve Bush Doktrini*, Gebze YTE, İzmit, Ocak 2005, s. 56-63.

Projenin ana amacı; ABD'nin hâkim olmayı planladığı yörelerdeki doğal kaynakları emniyete almasıdır. Bunun yanı sıra, ABD, IMF ve Dünya Bankası'nın desteğiyle serbestleşme politikalarını uygulayarak ilgili ekonomileri, çokuluslu ABD şirketlerine açmayı hedeflemektedir.⁴⁹

ABD Savunma Bakanlığının danışmanlığını da yapmış olan Prof. Thomas Barnett'e göre dünya; küresel düzene entegre olmuş, işleyen bölgeler ile entegre olmamış, terörizme açık veya gri bölgeler olarak ikiye ayrılmaktadır. Yugoslavya, Kafkaslar, Hazar Denizi'nden Afganistan ve Pakistan'a uzanan Orta Asya, Orta Doğu, Afrika'da Büyük Göller yöresi ve Amerika kıtasında And Dağları bölgesi, gri bölgelere örnek olarak verilmektedir.

Bu iki bölgeyi birbirine yapıştıran bölgedeki ülkeler, aynı zamanda fay hattı üzerinde yer alan ülkeler olarak değerlendirilmektedir. Örneğin, Latin Amerika'da Brezilya, Meksika; Asya'da Endonezya, Güney Kore; Avrupa ve Yakınoğu'da Ukrayna'dan başlayan, Türkiye ve Azerbaycan, Kuzey Afrika'da Mağrip ülkeleri ve Mısır'ı kapsayan kuşak, bu fay hattı kuşağıdır.⁵⁰

ABD Ulusal Enerji Politikası Geliştirme Grubu'nun, 17 Mayıs 2001'de yayımladığı raporda, ABD'nin yabancı petrole bağımlılık oranının 2001'de %52 iken, 2020'de %66 olacağı öngörülmüştür. Toplam tüketimin artmasına bağlı olarak, ABD'nin 2020'de mevcut duruma göre ithalatını %60 artırması söz konusu olacaktır. Bunun anlamı, günlük 10,4 milyon varillik ithalatın, 16,7 milyon varile ulaşmasıdır. Bu nedenle, petrol ihraç eden ülkeleri üretimlerini artırmaya ve ABD'ye daha fazla petrol satmaya ikna etmek gerekli görülmektedir. Bu doğrultuda, dünya enerji rezervlerinin üçte ikisine sahip olan Körfez ülkelerinin ve özellikle Suudi Arabistan'ın, ABD şirketlerinin modernizasyon çalışmalarını sağlamaları için ikna edilmesi gereklidir.⁵¹

⁴⁹ Ali İhsan Gürler, a.g.e., s. 56-58.

⁵⁰ Armağan Kuloğlu, "Büyük Ortadoğu Projesi ve Türkiye", *Stratejik Analiz*, Cilt 4, Sayı 48, Nisan 2004, s. 50.

⁵¹ Serhat Erkmen, "ABD'nin Ortadoğu'da Değişim İhtiyacının Nedenleri", *Stratejik Analiz*, Cilt 3, Sayı 35, Mart 2003, s. 29.

Ayrıca, ABD petrol ithalat kaynaklarının bölgesel olarak çeşitlendirilmesi de gereklidir. Bu doğrultuda, ABD şirketleriyle işbirliği yapılarak, Hazar yöresi (özellikle Azerbaycan, Kazakistan), Sahra Altı Afrika (Angola, Nijerya) ve Latin Amerika'dan (Kolombiya, Meksika, Venezüella) ithalatın artırılması önerilmektedir. Bu yöreler istikrarlı olmayıp, yöre halkları genelde ABD karşıtıdır. Bu durumda sürekli askeri güç bulundurmanın yanında, yöredeki ülkelerin siyasal ve ekonomik olarak yeniden yapılandırılmaları gerekli görülmektedir. Bu yeniden yapılandırma, yeni sömürgecilik anlayışına uygun olarak tasarlanmaktadır.⁵²

İsrail'in Araplar tarafından kuşatılmaktan kurtarılması ve bu amaçla İsrail'e bölgesel dostlar bulunması gerekmektedir. ABD, bu bölgeyi ve çevresindeki enerji merkezlerini kontrol altına alabilmek için bölgedeki "dost ve müttefiklerini" artırmaya çalışmaktadır. İran ile artan gerginlik, ABD'yi bu alanda hareketlendiren bir diğer etmendir.⁵³

11 Eylül 2001 terör saldırıları ile kendi orta bahçesinde çok ağır bir darbe alan ABD, süratle NATO'yu devreye sokarak Doğu Akdeniz'de "Etkin Çaba" (Operation Active Endeavour) harekâtını başlatmıştır. Bu harekât, askeri bir başarıdan ziyade, NATO'nun birlik ve beraberliğini gösterme ve caydırıcılık sağlama amacı taşıması açısından son derece önemlidir. Ayrıca bu harekâtın, Türkiye'nin yıllardır mücadele ettiği teröre karşı icra edilmesi nedeniyle de özel bir önem ve önceliği vardır.⁵⁴

2.3. Doğu Akdeniz'e Ulaşan Enerji Kaynakları ve Dünyaya Açılımı

Doğu Akdeniz, tarih boyunca çevresindeki halkların iletişim ve fikir alışverişi ile kültürel etkileşim alanı olmuştur. Sürekli artan enerji talebi, ulusların yalnız

⁵² Kerem Aklin, Sabit Atman, *Küresel Petrol Stratejilerinin Jeopolitik Açısından Dünya ve Türkiye Üzerindeki Etkinleri*, İstanbul Ticaret Odası Yayınları, İstanbul, 2006, s.36-42.

⁵³ Serhat Erkmen, a.g.m., s. 29-30.

⁵⁴ Özcan Yeniçeri, "ABD'nin GBO Projesine Karşı AB'nin AAO Projesi", *Jeopolitik*, Ağustos 2008, s. 7-11.

ekonomi politikalarını değil, aynı zamanda siyasi stratejilerini de şekillendirmektedir. Türkiye ve AB ülkeleri, giderek artan ham petrol taleplerini karşılayabilmede zorluklarla karşılaşmakta ve ithalata bağımlı hale gelmektedirler. Bu çerçevede Türkiye, Hazar havzasının kayda değer rezervlerinin Batı pazarlarına güvenli ve çevreye dost bir şekilde naklini sağlamak için, ekonomik olarak sürdürülebilir projeler geliştirmek üzerinde çabalarını yoğunlaştırmıştır.

Türkiye'nin, 2004 yılı itibariyle liman kapasiteleri açısından duruma bakıldığında, yaklaşık 44 milyon tonluk yükleme boşaltma kapasitesinin %32'si Akdeniz limanlarında bulunmaktadır. Ancak, Marmara ve Karadeniz liman kapasiteleri de Ege ve Akdeniz'deki trafik yoğunluğunu artırmaktadır.⁵⁵

Böylece, Akdeniz'de Türk limanlarıyla bağlantılı her gün ortalama 150 gemi geçiş yapmakta ve ithal edilen petrolün yaklaşık %85'i Akdeniz'i aşarak İzmir, İskenderun ve İzmit rafinerilerine ulaşmaktadır. Bu verilere göre, Akdeniz'de Türkiye'ye yönelik deniz trafiğinin sekteye uğraması, dış alım/satımı ve akaryakıt sevkiyatını önemli ölçüde etkileyecektir.⁵⁶

BP'nin verilerine göre; dünyanın tespit edilmiş petrol rezervlerinin kullanılabilir miktarı 130 milyar ton civarındadır. Halen yıllık petrol tüketimi 4 milyar ton olduğu düşünülürse mevcut rezervlerin 30 yıl yeterli olduğu anlaşılmaktadır.

Durum doğal gaz rezervleri için de aynıdır. 130 milyar ton civarında olan doğalgaz rezervlerinin yılda 2 milyar tonu kullanılmaktadır. Bu hesaplara göre doğalgaz rezervlerinin yeterliliği 60 yıldır. Eskiden ipek ve baharat yolu üzerinde bulunan Orta Doğu, bugün dünya petrol rezervlerinin üçte ikisine sahip olup,

⁵⁵ Türk Deniz Ticareti ve Denizcilik Sektöründeki Gelişmeler, (Erişim: 19.12.2008), <http://www.denizticaretodasi.org/DetoPortal/Default.aspx?tabid=73>

⁵⁶ Cem Gürdeniz, "Security, Stability and Co-operation in the Mediterranean Region: Building A Vision" konulu sunum, 1st International Conference on Mediterranean and Middle East, Roma, Kasım 2005, s.101.

dünyada varlığı ispatlanan ham petrolün %61'i⁵⁷ ile doğal gazın %41,3'üne⁵⁸ sahiptir.

Günümüzde böylesine stratejik değer taşıyan enerji kaynakları Türkiye'nin kuzeyi, doğusu ve güneyinde yoğunlaşmıştır. Sadece Orta Doğu'daki petrol rezervlerinin 100 milyar tona yaklaşması, konu hakkında bir bilgi vermeye yeterlidir. Rusya, Kafkasya, Orta Asya ve Orta Doğu'da yoğunlaşan petrol ve doğalgaz rezervleri, Türkiye'nin bu enerji hammaddelerinin terminal pazarı olmasını dikte etmektedir.

Öte yandan gerek ABD ve gerekse AB, Orta Doğu-Doğu Akdeniz coğrafyasında bulunan petrol ve doğalgaz rezervlerinin, Akdeniz'den dağılmasında düşünce birliği etmiş gibidirler. Bunda temel iki gaye olmalıdır: İleri derecede sanayileşmiş ülkeleri enerji tüketimi yoluyla kontrol altına almak, petrol ve doğalgaz üreten ülkeleri Akdeniz'e bağımlı kılmak.⁵⁹

Doğu Akdeniz; Cebelitarık, Süveyş ve Karadeniz arasında önemli sayıda gerçekleşen deniz ticaretinin yer aldığı önemli bir coğrafi konuma sahiptir. Diğer taraftan, Doğu Akdeniz'e yer alan deniz trafik hatları, küresel ticaret için de büyük bir önem taşımaktadır. Yine Doğu Akdeniz, Orta Doğu ve Hazar Bölgesi enerji merkezleri ile bu merkezlere ilişkin boru hatlarına liman sağlayan bir coğrafya olduğu gibi, aynı zamanda bu hatları kontrol edebilecek coğrafi konuma da sahiptir. Bu önemli ticaret yolları ile enerji merkezlerini kontrol edebilecek coğrafi konumu itibariyle de Doğu Akdeniz, dünyanın kendisini kontrol eden aktörlere politik avantajlar sağlamaktadır.

Petrolün en büyük tüketicilerinden Batı Avrupa ülkeleri petrol ihtiyaçlarının büyük kısmını Orta Doğu'dan deniz yolu ile temin etmektedir. Bu ise Doğu Akdeniz'i deniz ulaşımında odak noktası haline getirmekte, birçok ülkenin bölgeye

⁵⁷ BP, "Statistical Review of World Energy", 2008, s. 7, (Erişim: 18.12.2008), <http://www.bp.com/productlanding.do?categoryId=6929&contentId=7044622>

⁵⁸ BP, a.g.y., s. 23.

⁵⁹ Can Fuat Gürlesel, a.g.e., s. 10-11.

olan ilgilerini artırmaktadır. Ayrıca Orta Doğu ülkelerinin ve özellikle Türkiye'nin Batılı ülkelerden ithal ettikleri sanayi ürünlerinin de batıdan doğuya deniz yolu ile nakledildiği düşünülürse, Doğu Akdeniz'in deniz ulaştırmasındaki önemi daha iyi anlaşılmaktadır.⁶⁰

2.3.1. Bakü-Tiflis-Ceyhan (BTC) Petrol Boru Hattı

Irak-Türkiye Ham Petrol Boru Hattı'nın da (ITP) İskenderun Körfezinde⁶¹ olması nedeniyle, bölge enerji kaynaklarını Türkiye üzerinden uluslar arası pazarlara iletmek ve ülke ihtiyacını karşılamak için 1992 yılından bu yana sarf edilen çabalar sonucu oluşturulan BTC Petrol Boru Hattında petrol, 28 Mayıs 2006 tarihinde Ceyhan'da inşa edilen ve dünyanın en büyük ham petrol ihraç tesisleri arasında bulunan Ceyhan'daki Haydar Aliyev Terminali'ne ulaşmıştır. 4 Haziran 2006 tarihinde, BTC boru hattıyla Doğu Akdeniz'e ulaşan petrol, tankerle dünya piyasalarında işlem görmeye başlamıştır.⁶² BTC Ham Petrol Boru Hattı EK-B'de gösterilmiştir.

BTC, toplam 1.776 km. uzunluğuyla dünyanın en uzun boru hatlarından biridir. Türkiye, bunun 1.076 kilometresine ev sahipliği yapmaktadır.⁶³ Bu hattın 2008 yılı itibariyle 50 milyon ton civarında olan kapasitesinin Kazakistan petrollerinin de katılımıyla iki misline çıkartılması beklenmektedir. Bu hatta Azerbaycan'ın doğal gazı da dâhil edilmiş olup Kazakistan doğal gazının da iletilebilmesi için hattın Hazar Denizi'nin doğusuna doğru uzatılması beklenmektedir.⁶⁴

⁶⁰ Deniz Ticaret Odası 2007 verilerine göre, Türkiye'nin ithalat ve ihracatının %87.4'ü deniz yolu ile yapılmakta olup bunun %20.6'sı Türk kaynaklı gemilerle sağlanmaktadır. Türk Deniz Ticareti ve Denizcilik Sektöründeki Gelişmeler, (Erişim: 19.12.2008), <http://www.denizticaretodasi.org/DetoPortal/Default.aspx?tabid=73>

⁶¹ Ham Petrol Boru Hatları EK-A'da gösterilmiştir.

⁶² "BTC Türkiye'yi AB'ye Yaklaştırdı.", Başbakanlık Basın Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü Resmi Web Sayfası, (Erişim:10.04.2009), <http://www.byegm.gov.tr/yayinlarimiz/avrupabirligi/2006/08/03x08x06.htm>

⁶³ "Bakü Tiflis Ceyhan Petrol Boru Hattı", Ocak 2008, BTC, HPBH Proje Direktörlüğü, (Erişim: 12.02.2009), http://www.mfa.gov.tr/MFA_tr/guncel/btctnot.htm.

⁶⁴ Mete Göknel, "Türkiye ve Akdeniz Boru Hattı", 01.08.2008 (Erişim:18.12.2008), <http://www.asam.org.tr/tr/yyazdir.asp?ID=2419>

Diğer taraftan, Kazakistan'ın BTC'ye katılımına ilişkin olarak Azerbaycan ve Kazakistan Cumhurbaşkanları tarafından 16 Haziran 2006 günü imzalanmış olan anlaşma, Kazak petrolünün Doğu Akdeniz'e doğrudan akmasına olanak sağlamaktadır. İlave Kazak petrolüyle BTC, etkinliğini, kaynak ve güzergâh çeşitlendirmesindeki rolünü pekiştirecek yeni bir boyut kazanacaktır.⁶⁵

BTC Ham Petrol Boru Hattı Projesi bu çabaların bugüne kadar ulaştığı birikimi temsil etmektedir. BTC boru hattının, açık denizlere çıkışı olmayan Hazar bölgesinin petrol kaynakları için ana ihraç güzergâhı olması öngörülmektedir.⁶⁶

Hazar ham petrolü, Avrupa'ya Orta Doğu bölgesinden bağımsız alternatif bir kaynak sağlayarak, AB üyesi devletlerin kaynak ve güzergâh çeşitlendirme hedefini gerçekleştirmelerine yardımcı olacaktır. Bu boru hattı, Güney Kafkasya'yı ve Orta Asya'yı Türkiye'ye ve buradan Batı pazarlarına bağlayacak olan "Doğu-Batı Enerji Koridoru"nun başarıyla tamamlanmasında önemli bir mihenk taşıdır.

BTC hattının açılıma kadar Batının ithal ettiği enerjinin büyük bölümü Rusya'nın tekelinde nakledilmekteydi. Türkiye bu boru hattıyla söz konusu tekeli kırmıştır. BTC Petrol Boru Hattı'nın işlevselliğini ekonomik, sosyal ve stratejik açıdan Türkiye'ye son derece önemli katkılar sağlamaktadır.

Bunun yanında Bakü - Tiflis – Ceyhan'ın diğer bir önemi deniz taşımacılığıyla ilgilidir. Kıbrıs Rum Kesimi, büyük bir deniz filosuna sahiptir. Bu hat sayesinde petrol taşımacılığında önemli gelir elde edebilecekleri görülmektedir. Türk limanlarının Rum Kesimi'ne açılması durumunda Rum tarafına kesintisiz bir kaynak aktarımı yapılmış olunacaktır. AB'nin limanların açılması yönündeki ısrarı bu açıdan da değerlendirilmelidir.⁶⁷

⁶⁵ "Kazakistan Resmen BTC'ye Bağlandı.", *Hürriyet*, 16.06.2006.

⁶⁶ "Bakü Tiflis Ceyhan Petrol Boru Hattı", Türk Dışişleri Bakanlığı Resmi Web Sayfası, Ocak 2008, (Erişim: 12.02.2009), http://www.mfa.gov.tr/MFA_tr/guncel/btctnot.htm.

⁶⁷ "Türkiye'nin Enerji Stratejisi", Türk Dışişleri Bakanlığı Resmi Web Sayfası, Ocak 2008, (Erişim: 17.12.2008), http://www.mfa.gov.tr/data/DISPOLITIKA/Turkiyenin_Enerji_Stratejisi_Ocak2008.pdf

Kerkük-Yumurtalık Petrol Boru Hattı ise 1976 yılında işletmeye alınmış ve ilk tanker yüklemesi 25 Mayıs 1977’de gerçekleştirilmiştir. Halen yılda 100 milyon ton petrol taşıma kapasitesine sahip olan bu hat ile Kerkük petroleri Adana’nın Yumurtalık iskelesinden tankerlere yüklenmektedir.⁶⁸

Irak petrolünün de tam kapasite ile Kerkük-Yumurtalık Boru Hattı’ndan Ceyhan’a ulaşması durumunda, Bakü-Tiflis-Ceyhan ile birlikte Ceyhan’da uluslararası piyasalara arz olunacak petrol miktarı yaklaşık 130 milyon ton/yıl (2,1 milyon varil / gün) olacaktır. Bu miktar dünya tüketimi içinde önemli bir oran teşkil etmektedir.

Bölgede yaşanan bu gelişmeler, Doğu Akdeniz’de güvenliği de ön plana çıkarmakta ve bu kapsamda Türkiye Cumhuriyeti’ni Doğu Akdeniz’de güvenliğin sağlanması hususunda inisiyatif almaya zorlamaktadır.

2.3.2. BTC Dışındaki Mevcut ve Planlanan Doğalgaz ve Petrol Boru Hatları

Bölge enerji kaynakları kapsamında bugüne kadar Orta Doğu petrol ve doğalgaz kaynakları yer almaktaydı. Bu kaynakların dünyaya açılımı büyük ölçüde İran Körfezi’nden gerçekleşmektedir. Doğu Akdeniz’den açılım ise sadece Irak ve Suriye petrolü ile Mısır doğalgazı için geçerlidir. Ancak önümüzdeki süreçte bölgede esas belirleyici olan petrol ve doğalgaz kaynaklarının Hazar ve Kafkaslardaki petrol ve doğal gazın aşağıda belirtilen hatlar ile nakledilerek Doğu Akdeniz’e ulaştırılması planlanmaktadır:

Ünye-Sivas-Ceyhan Petrol Boru Hattı: 24 Nisan 2007 tarihinde temeli atılan bu Anadolu Geçişli Ham Petrol Boru Hattı Projesi ile Rus petrollerinin boğazlardan geçirilmeden Akdeniz’e ulaştırılması planlanmıştır. Kapasitesi yılda 70 milyon ton

⁶⁸ “Bakü-Tiflis-Ceyhan Projesi, Türkiye İçin Önemi”, BTC, HPBH Proje Direktörlüğü, (Erişim: 14.12.2008) <http://www.btc.com.tr/prgt.html>.

olan bu hat aynı zamanda Rusya'nın doğalgazını da Akdeniz'e nakletmek için kullanılacaktır.⁶⁹

Mısır-Ceyhan Boru Hattı: Bu hat ile Mısır Ürdün Suriye Ceyhan güzergâhı kullanılarak ilk etapta yılda 4 milyon ton Mısır doğal gazı Ceyhan'a nakledilecektir.

Rumeyla-Hayfa Petrol Boru Hattı: Bu hat ile Irak'ın güneyindeki Rumeyla bölgesinden Hayfa'ya petrol taşınacaktır. İnşa halinde olan bu hattın kapasitesi yılda 50 milyon ton olarak bilinmektedir.

Kerkük-Banias Petrol Boru Hattı: Kerkük petrollerini Suriye'nin Doğu Akdeniz'deki Banias limanına aktaracak petrol boru hattının yeniden faaliyete geçirilmesi için anlaşmaya varıldığı açıklanmıştır.

Aşkelon-Hayfa Petrol Boru Hattı: Yılda 50 milyon ton kapasiteli bir hat ile İsrail'in Aşkelon ve Hayfa limanları arasında petrol sevkiyatı planlanmaktadır.⁷⁰ Türkiye İsrail arasında Akdeniz'e dönecek boru hatları ile petrol, doğalgaz ve su taşımacılığı görüşmeleri de başlamıştır.

Başbakan R. Tayyip Erdoğan'ın Mayıs 2005'deki İsrail gezisi sırasında gündeme gelen proje, Ceyhan-Aşkelon Petrol Boru Hattı, Bakü-Tiflis-Ceyhan veya Ünye-Sivas-Ceyhan Petrol Boru Hatları ile Ceyhan'a gelen petrolün İsrail'in Aşkelon limanına akıtılmasının planlandığı bir hattır.⁷¹

Trans Arabian Petrol Boru Hattı: İkinci Dünya Savaşı sırasında ABD ordusunun desteği ile açılan bu hat ile Suudi Arabistan petrolünün Hayfa'ya

⁶⁹ Samsun Çarşamba mevkiinde Temmuz 2007'de temel atılmış, ancak daha sonra terminal kurulum yeri yaklaşık 50 km. doğuya, Ünye Ordu mevkiine taşınmıştır. Bkz: M. Mete Göknel, Türkiye ve Akdeniz Boru Hattı, 01.08.2008, (Erişim: 23.01.2009) <http://www.asam.org.tr/tr/yazigoster.asp?ID=2419&kat1=11&kat2=>

⁷⁰ L.Tufan Erdoğan, "Büyük Ortadoğu Projesi Çerçevesinde Petrolün Yeniden Dağılımı", Eylül 2007, (Erişim: 23.01.2009), http://www.emo.org.tr/ekler/cc2cd5e838a33b8_ek.pdf?dergi=486

⁷¹"Enerji İçin İki Önemli Adım", *Radikal*, 20.4.2007.

akıtılması planlanmaktadır.⁷² Mevcut ve planlanan doğal gaz ve petrol boru hatları EK-C’de gösterilmiştir.

Ayrıca 2008 yılı sonlarına doğru İsrail’in Rusya Federasyonu (RF) ile görüşmelerinde Mavi Akım⁷³ doğalgaz hattının Akdeniz’e ve oradan da İsrail’e uzatılmasını talep ettiği, Hindistan ile yapılan görüşmelerde de Hindistan’ın ortak olmayı planladığı Ordu-Ceyhan hattına RF’nin petrol yüklemesi yapmasını, bu hattın Aşkelon’a uzatılmasıyla, Elyat Limanı’ndan petrolü alıp Hindistan’a sevk edilmesinin planlandığının düşünüldüğü de basında yer almıştır.⁷⁴ Uluslar arası doğal gaz boru hattı projeleri EK-D’de gösterilmiştir.

2.4. Kıbrıs’ın Doğu Akdeniz’deki Yeri ve Önemi

Devletler milletlerin iradesiyle, savaş gibi belirli olaylar sonucu kurulur. Kıbrıs bunun aksine uluslar arası anlaşmalarla (Londra ve Zürih Anlaşmaları) kurulmuştur. Dolayısıyla, bu devletin statüsünün değiştirilmesi ancak kurucu devletlerin katılmalarıyla gerçekleştirilebilir. Ne var ki Adanın Rum halkı hemen kuruluşun sonra bir oldu bitti (fait accompli) yaratarak Türk Halkını yok saymıştır.

Bunun üzerine Türkiye anlaşmalardan kaynaklanan müdahale hakkını kullanmıştır. Adada uluslar arası hukuka aykırı durumun sürmesi üzerine Adanın Türk Halkı Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’ni (KKTC) ilan etmek zorunda kalmıştır. Ancak, batılıların tek taraflı maksatlı baskıları sonucu bu devlet hukuken tanınmamıştır.

⁷² Can Fuat Gürlehel, *Doğu Akdeniz’de Güvenlik Stratejileri ve Türkiye*, Arı Hareketi, İstanbul, Haziran 1998, s. 9-11.

⁷³ Mavi Akım, Rusya’dan Türkiye’ye doğal gaz nakletmek için Karadeniz geçişi büyük boru hattıdır. Boru hattı merkezi Hollanda olan Rus Gazprom ve İtalyan ENI ortaklığıyla kurulan Blue Stream Pipeline B.V. tarafından inşa edilmiştir. Blue Stream Pipeline B.V. boru hattının deniz bölümünün ve Beregovaya kompresör istasyonunun sahibidir. Gazprom boru hattının Rus topraklarında kalan bölümünün işletmesini üstlenmiş olup Türk topraklarında bulunan bölümün işletmesi ise Türk enerji şirketi BOTAŞ tarafından gerçekleştirilmektedir. Bkz: “Mavi Akım Vanası Resmen Açıldı”, 17.11.2005, (Erişim: 23.01.2009), http://www.bbc.co.uk/turkish/europe/story/2005/11/051117_bluestream_pipeline.shtml

⁷⁴ “Akdeniz Boru Hattı Projesi Tüm Bölgeye Yararlı Olacak”, *Sabah*, 18.12.2008.

Tanıma uluslar arası hukuk bakımından açıklayıcı (declaratory) bir beyandır. Tanıma, kurucu (constitutive) bir beyan değildir. Devletin kurucu unsurlarını egemenlik, millet ve ülkesi olarak tanımlamaktayız. Bu nedenle fiilen (de facto) bir çok devlet tarafından tanınan KKTC bir devlettir.

Tez içinde Kıbrıs Cumhuriyeti olarak dünyada genel bir kabul görmüş olan Kıbrıs'ın güneyi için Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY), Adanın kuzeyi için ise Kuzey Kıbrıs Türkiye Cumhuriyeti (KKTC) ifadeleri kullanılmıştır.

2.4.1. Kıbrıs'ın Tarihi

Kıbrıs, tarihin eski devirlerinden günümüze dek Akdeniz ticaret yolları üzerinde bulunması ve Anadolu, Mezopotamya, Mısır, Helen ve Roma gibi medeniyet bölgeleri arasında yer almasından dolayı, birçok devletin kendisine sahip olmak için verdiği mücadelelere sahne olmuştur. Tarih boyunca yazgısı dışarıdan belirlenmiş olan bu ada, coğrafi konumu nedeniyle sürekli büyük devletlerin ilgi alanları içerisinde yer almıştır.⁷⁵

Kıbrıs 1571 yılında Osmanlı İmparatorluğu'nun egemenliğine girmiş ve 1878 yılına kadar da Osmanlı yönetiminde en huzurlu dönemini yaşamıştır. Ada Türkleri ve Türkiye için Kıbrıs sorunu, bir Türk toprağı olan adanın İngiltere tarafından geçici olmak kaydıyla ve sadece askeri üs olarak kullanılmak üzere istenmesi sonucu 1878 yılında başlamıştır.

Rusya'nın Doğu Anadolu'da yaratmış olduğu baskı nedeniyle Osmanlı İmparatorluğu, 4 Haziran 1878'de İngiltere ile bir ittifak antlaşması yapmıştır.⁷⁶ Bu tarihten itibaren de Kıbrıs'ın durumu uluslararası bir sorun olarak, çeşitli

⁷⁵ Mehmet Hasgüler, *Kıbrıs'ın Turuncusu*, Anka Yayınları, İstanbul, Mart 2003, s. 34.

⁷⁶ Kudret Özersay, *Kıbrıs Sorunu*, ASAM Yayınları, Ankara, 2002, s. 1.

aşamalardan geçerek günümüze kadar gelmiştir. Bu bakımdan Kıbrıs sorununun Türk dış siyasetinde 100 yılı aşkın bir geçmişe dayandığı söylenebilir.⁷⁷

1877-1878 Osmanlı-Rus savaşı sonunda imzalanan Ayastefanos (Yeşilköy) Anlaşması, Kıbrıs'ı güç kullanmaktan ziyade diplomasi yoluyla ele geçirmek isteyen İngiltere için iyi bir fırsat teşkil etmiştir. Bu düşünceyle İngiltere 25 Mayıs 1878'de Osmanlı Devleti'ne resmen başvurarak, Kıbrıs'ın geçici üs yapılmak üzere kendisine verilmesini ve iki devlet arasında bir savunma anlaşmasının imzalanmasını istemiştir. 04 Haziran 1878 tarihinde imzalanan anlaşma ile Kıbrıs hukuken Osmanlı imparatorluğunun mülkiyetinde kalmakla beraber, İngiliz hakimiyetine girmiştir.⁷⁸

Kıbrıs'ın İngiliz hakimiyetine girmesi Ada'yı ilhak etmek isteyen Yunanistan'ın da uzun vadeli mücadelesine uygun bir fırsat yaratmıştır. Bu fırsattan yararlanan Yunanistan adanın nüfus yapısını kendi lehine değiştirmeye çalışmış ve İngilizlerin de Türkleri adadan çıkarmaya yönelik politikaları, Kıbrıs'ta ada nüfusunun büyük çoğunluğunu oluşturan Türk nüfusun durumunu Türklerin aleyhine bozmuştur.⁷⁹

İngilizlerin Kıbrıs'taki egemenliği 1914 yılına kadar, 1878 anlaşmasına dayanarak devam etmiştir. Osmanlı Devleti'nin 1914 Ekim'inde Almanya'nın yanında Birinci Dünya Savaşı'na katılması üzerine İngiltere, 1878 anlaşmasının hükümsüz olduğunu ve Kıbrıs'ı ilhak ettiğini ilan etmiştir. Türkiye bu ilhakı dokuz yıl sonra 1923 Lozan Antlaşması ile tanımak zorunda kalmış ve bu tarihten itibaren ada hukuken de İngiliz toprağı olmuştur.

1923 yılında adadaki Türklere iki yıl süreyle istedikleri takdirde Türkiye'ye göç etme ve Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olma hakkı tanınmıştır.⁸⁰ Bu süre içerisinde çok sayıda Türk, İngiliz idaresinde yaşamak istemediği için Türkiye'ye göç etmiş ve aynı dönemde çok sayıda Rum da ada dışından getirilerek Kıbrıs'a

⁷⁷ Kudret Özersay, a.g.e., s. 2-3.

⁷⁸ H. Fikret Alasya, *Tarihte Kıbrıs*, Kıtaş Yayınevi, İstanbul, 1988, s. 25.

⁷⁹ Yusuf Gedikli, *Kıbrıs'ta En Uygun Çözüm Nedir*, Ufuk Ötesi Yayınları, İstanbul, 2003, s. 24.

⁸⁰ Yusuf Gedikli, a.g.e., s. 25.

yerleştirilmiş ve nüfus yapısı Rumların lehine olacak şekilde değiştirilmiştir. Ayrıca bu tarihten sonra Rumların ENOSİS⁸¹ hareketi daha da yoğunlaşmıştır.

Yunanistan'ın, ilk kez 1821'de Osmanlı İmparatorluğu'na karşı giriştiği bağımsızlık savaşı sırasında dillendirdiği Megalo İdea⁸² ve daha sonra Kıbrıs Rumları arasında yeşeren ENOSİS düşüncesi, başta 1931 isyanı olmak üzere, İngiliz idaresinin son yıllarına doğru İngiliz idaresine ve Kıbrıs Türklerine karşı silahlı mücadele şeklini almıştır. İngilizlerin adayı terk etmesi durumunda Rum-Yunan egemenliği altında yaşamak istemeyen Kıbrıs Türkleri Kıbrıs'ı gerçek sahibi olan anavatanları Türkiye'ye bağlamak üzere mücadeleye başlamışlardır. 1931 yılında Rumların çıkardığı isyan sonucunda İngiliz idaresinin koyduğu kısıtlamaların, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra hafifletilmesi ile birlikte Kıbrıs Rumları Yunanistan'a ilhak mücadelelerini yoğunlaştırmıştır.

Yunanistan, Rum halkının katıldığı referandumun sonucunu bahane ederek, Rumlara geleceklilik hakkını kazandırmak ve bu hakkı adayı Yunanistan ile birleştirmek doğrultusunda kullanmak maksadıyla, 16 Ağustos 1954 yılında BM'ye başvurmuştur. Görüşmelerde Kıbrıs'ın geleceklilik tayin hakkı 49 oyla reddedilmiştir. Yunanistan'ı ise El Salvador, Çekoslovakya, Polonya ve diğer Sovyet yanlıları desteklemiştir.⁸³

Böylelikle BM gündemine giren Kıbrıs meselesi AB, ABD ve diğer ülke ve uluslararası toplulukların girişimi ile halen uluslararası platformda çözüme kavuşturulmaya çalışılan bir mesele olarak dünya gündemindeki yerini almıştır. Kıbrıs'ın uluslararası bir sorun haline gelişinin temelinde, Rum tarafının Türk

⁸¹ Enosis, Yunanca, "birleşme" anlamına gelmektedir. Kıbrıs Adası'nın Yunanistan ile birleşmesi dileğini belirtmekte kullanılan bir terimdir. Yunanistan ve Kıbrıs Rumları arasında benimsenen Enosis, Megalo İdea düşüncesinin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Bkz. M.Sami Denker, *Kıbrıs Sorunu*, Türk Metal Sendikası Araştırma Bürosu (Türkar), Ankara, 2001, s. 26.

⁸² Megali İdea ya da Megalo İdea, Yunanca, "Büyük Fikir" demektir. Fatih Sultan Mehmet'in İstanbul'u alarak, Bizans İmparatorluğu'na son verdiği günden beri yürürlükte olan bir Yunan ülküsüdür. Bizans İmparatorluğu'nu bir Helen İmparatorluğu olarak kabul eden Yunan milliyetçileri, Megalo İdea adını verdikleri büyük ülküleri ile eskiden Bizans'a ait olan tüm toprakları yeniden elde ederek, Konstantinopolis diye adlandırdıkları İstanbul başkent olmak üzere, büyük Helen İmparatorluğu'nu yeniden kurmayı hayal etmektedirler. Bkz. M. Sami Denker, a.g.e., s. 27-28.

⁸³ Yusuf Gedikli, a.g.e., s. 29.

toplumunu eşit bir ortak olarak görmek istemeyişi ve bunu da zor kullanmak suretiyle gerçekleştirme teşebbüsü yatmaktadır.⁸⁴

EOKA⁸⁵, 1 Nisan 1955 tarihinden itibaren silahlı eylemlere başlamıştır. Bu baskılar altında İngiltere Türkiye'yi de soruna taraf yapmak amacıyla Londra'da bir konferans düzenlemiş, İngiltere ise adaya muhtariyet verme yönünde tutum sergilemiştir.

Kıbrıs Rumlarının ENOSİS için başlattığı silahlı kampanyaya Kıbrıs Türklerinin karşı çıkması üzerine bir orta yol bulma arayışları başlamış ve bu arayışların sonucunda ortaya çıkan ve Türkiye, Yunanistan, İngiltere ve ABD tarafından benimsenen formül ENOSİS veya taksim değil, adanın bağımsızlığı olmuştur.

Kıbrıs, iki toplumun ortak egemenliğine ve yönetimine dayalı, iki eşit toplumun iç içe yaşayacağı bir cumhuriyet olarak benimsenmiş ve bu çerçevede 16 Ağustos 1960'da Kıbrıs Cumhuriyeti kurulmuş ve 21 Aralık 1963 tarihine kadar devam etmiştir.⁸⁶

Kıbrıs Cumhurbaşkanı ve Başpiskopos Makarios 11 Şubat 1963'te anayasa mahkemesinin kararlarını tanımadığını ilan etmiştir.⁸⁷ Bundan iki hafta sonra Vadili Köyü Türk okulu bombalı saldırıya uğramış ve Türk toplumunu hedef alan silahlı saldırılar tırmanmaya başlamıştır.

Rumlar bu maksatla hazırlamış oldukları ve adadaki Türklerin imhasını sağlayıp ENOSİS hedefine ulaşmayı öngören Akritas planını, 21 Aralık 1963'te uygulamaya koymuştur. Akritas planı çerçevesinde Türk toplumuna yöneltilen saldırılar sonucunda 146 kişi şehit edilmiş, 648 kişi yaralanmış ve 103 Türk köyü

⁸⁴ Armağan Kuloğlu, Ayşe Özkan, "Avrupa Birliği'ne Üyelik Sürecinde Türkiye'nin Kıbrıs Politikası", *Stratejik Analiz*, Cilt 4, Sayı 39, Temmuz 2003, s. 23.

⁸⁵ EOKA, Yunanca, "Etniki Organosis Kipriakis Andistaseos" kelimelerinin kısaltmasıdır. Kıbrıs Milli Direniş Teşkilatı manasındadır. Bkz. M. Sami Denker, a.g.e., s. 27-28.

⁸⁶ Fahir Armaoğlu, a.g.e., s.819.

⁸⁷ Yusuf Gedikli, a.g.e., s.33.

yakılıp yıkılmıştır.⁸⁸

Kıbrıs Türklerini hedef alan silahlı saldırılar ve katliamların tırmanması karşısında Türkiye iki uçağına Kıbrıs üzerinde alçak uçuş yaptırmış ve İngilizlerin arabuluculuğı ile Makarios bir ateşkese ve Londra'da düzenlenecek olan bir konferansa katılmaya ikna edilmiştir.

15 Ocak 1964 tarihinde Kıbrıs'taki iki toplum temsilcilerinin yanında Türkiye, Yunanistan ve İngiltere'nin katılımıyla Londra'da düzenlenen konferansta Rum-Yunan tarafı Londra ve Zürich antlaşmalarının gözden geçirilmesini ve anayasanın daha önce belirttikleri şekilde değiştirilmesini talep etmişlerdir. Kıbrıs Türk toplumu ise artık iki toplumun birlikte yaşayamayacağını vurgulayıp, iki-kesimli ve iki-toplumlu bir federasyon kurulmasını önermiştir. Konferanstan bir sonuç alınamamasına karşılık Federasyon kavramı Kıbrıs meselesinde ilk kez gündeme gelmiştir.⁸⁹

4 Mart 1964 tarihinde BM Barış Gücü kurulmuştur. Bununla birlikte "Kıbrıs Hükümeti" adada şiddeti ve kan dökülmesini önleyecek her türlü tedbiri almaya davet edilmiştir. BM bu tarihten sonra Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Rum-Yunan ikilisi tarafından yıkılmış olmasına bakmaksızın varlığının devam ettiğini ve Kıbrıs Rum Yönetimi'nin de Kıbrıs Cumhuriyeti Hükümeti olduğunu kabul etmeyi sürdürmüştür.

Aralık 1963 tarihinden sonra Kıbrıs Türklerinin kontrolü altında bulunan bölgelerde, Genel Komite adı altında kendi kendini yöneten halk, 28 Aralık 1967 tarihinde Geçici Türk Yönetimi'ni kurmuştur. 1971 yılında Kıbrıs Türk Yönetimi ve daha sonra da özerk Kıbrıs Türk Yönetimi kurulmuştur.⁹⁰

Güney Kıbrıs Rum Yönetimi, AET ile 19 Aralık 1972 tarihinde Ortaklık

⁸⁸ *Kıbrıs'ın Dünü, Bugünü, Yarını*, Harp Akademileri Komutanlığı Yayınları, Harp Akademileri Basımevi, İstanbul, 1995, s. 17.

⁸⁹ *Kıbrıs'ın Dünü, Bugünü, Yarını*, s. 19.

⁹⁰ Rauf Denктаş, *Rauf Denктаş'ın Hatıraları*, Cilt 7, 1970 Arşiv Belgeleri ve Notlarla O Günler, Boğaziçi Yayınları, İstanbul, 1998, s. 346-349.

Antlaşması imzalamıştır. Görüşmeler, Yunan Cuntası'nın Makarios'u devirerek ENOSİS'i gerçekleştirmek maksadıyla, 15 Temmuz 1974'te yaptığı darbe ile kesilmiştir. Türkiye'nin tam zamanında yapmış olduğu Barış Harekatı'nı müteakip 31 Temmuz 1974 tarihinde İngiltere, Yunanistan ve Türkiye tarafından imzalanan 1. Cenevre Antlaşması ile adada iki özerk yönetimin varlığı kabul edilmiş, Kıbrıs Rumları ile Türk birlikleri arasında BM kontrolünde bir güvenlik bölgesi oluşturulmuştur.

Rum ve Yunan tarafının anlaşmaya uymayarak, Türk askerini abluka altına almak üzere zaman kazanmaya çalışmaları üzerine 14 Ağustos 1974 günü İkinci Barış Harekatı başlamış ve Türk birlikleri bugünkü sınırlara ulaşarak harekate son vermiştir.⁹¹

2.4.2. Barış Harekatı'ndan Sonra Kıbrıs

1977 yılında başlayan ve Makarios'un ölümü ile duraksayan görüşme süreci Kiprianu'nun Cumhurbaşkanı olmasıyla devam etmiştir. 1979 yılında Türk Toplum Lideri Rauf Denktaş ve Rum Toplum Lideri Kiprianu arasında gerçekleşen görüşmelerde ise 1977 yılında yapılan ilke antlaşmasına ve BM kararlarına sadık kalınarak fikir birliğine varılmıştır.⁹²

Kıbrıs Türk halkı, 15 Kasım 1983 tarihinde kendi devleti Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC)'ni kurmuş ve adada iki halkın varlığı, eşitliği ve bunların oluşturduğu siyasi ve idari bünyelerin mevcut ve eşit olduklarını vurgulamıştır.⁹³ İlk Cumhurbaşkanı ise Kıbrıs Türk Toplum Lideri Rauf Denktaş'tır.

Rum tarafı Ocak 1985 tarihinde New York'ta Türk tarafı ile görüşmeye ikna edilmiştir. Bu görüşmelerde Türk tarafı BM Genel Sekreteri tarafından ortaya

⁹¹ Rauf Denktaş, a.g.e., s. 347-348.

⁹² Sabahattin İsmail, *150 Soruda Kıbrıs*, Kostaş Yayinevi, İstanbul, 1988, s. 89.

⁹³ Erol Manisalı, *Dünden Bugüne Kıbrıs*, Gündem Yayınları, Ankara, 2002, s. 78.

konulan paketi kabul etmesine rağmen, Rum tarafı paketi tümüyle reddetmiştir.⁹⁴ Bunun üzerine Genel Sekreter yeni bir öneri paketi ortaya koymuştur.

BM Genel Sekreteri tarafından ortaya konulan bu paket Kıbrıs Türkleri tarafından kabul edilmiş olmasına rağmen Kıbrıs Rumları tarafından reddedilmiş ve böylece New York Zirvesi sonuçsuz kalmıştır. 1990-1992 yılları arasında Rumlar tarafından, BM ve Türk tarafının sorunun çözümüne ait tüm girişimleri baltalanmış ve GKRY Temmuz 1990'da tam üyelik için Avrupa Topluluğu'na müracaat etmiştir.⁹⁵

BM Genel Sekreterliğine Peres de Cuellar'dan sonra aynı makama gelen Butros Gali 3 Nisan 1992 tarihinde Kıbrıs ile ilgili hususu tekrar dünya gündemine getirmiş ve ilk raporunu hazırlayarak Güvenlik Konseyi'ne sunmuştur. Yapılan birinci tur görüşmeler 18 Haziran 1992'de New York'ta başlamış, BM Genel Sekreteri Gali bu turda Cumhurbaşkanı Denktaş'a kendi adıyla anılan bir harita sunmuştur.⁹⁶

Cumhurbaşkanı Denktaş bu haritayı reddetmiş, 15 Temmuz'da başlayan ikinci turda ise BM Genel Sekreteri başka bir çözüm planı sunmuştur. Türk tarafı, toplam 100 maddeden oluşan Gali Fikirler Demeti'nin 91 maddesini kabul etmiş ve geri kalan 9 madde üzerinde görüşmeye hazır olduğunu belirtmiş olmasına rağmen, Rum tarafı Gali Fikirler Demeti'ni tümüyle reddetmiştir.

1993 yılında BM Genel Sekreteri taraflara, üç belgeden oluşan "Güven Artırıcı Önlemler Paketi" adı altında bir dizi öneri sunmuştur. Türk tarafı Güven Artırıcı Önlemleri, Viyana'da varılan mutabakata sadık kalmak koşuluyla kabul ettiğini, BM Genel Sekreteri'ne bildirmesine rağmen, Genel Sekreter Kıbrıs Türk tarafını herhangi bir anlaşma için isteksizlikle suçlayan bir rapor yazmıştır. Rum tarafı ise, ilk olarak paketi kabul etmesine rağmen, yine Kıbrıs Türk tarafını suçlayan bir

⁹⁴ Metin Aydoğan, *Avrupa Birliği'nin Neresindeyiz*, Kum Saati Yayınları, İstanbul, 2002, s. 241.

⁹⁵ *Kıbrıs'ın Dünü, Bugünü, Yarını*, s. 51.

⁹⁶ *Kıbrıs'ın Dünü, Bugünü, Yarını*, s. 60.

açıklama yaparak, Güven Artırıcı Önlemler Paketi'ni tümü ile reddetmiştir.⁹⁷

Güven artırıcı önlemlerle ilgili görüşmeler devam ederken 30 Haziran 1993 tarihinde AB, Kıbrıs Rum Kesiminin tam üyelik başvurusuna yanıt vermiş; Kıbrıs'ın kültürel, siyasi ve ekonomik açılardan tamamıyla Avrupalı olduğu, bu bakımdan AB'ye girmesine engel bulunmadığı vurgulanmıştır. Öte yandan 6 Mart 1995 tarihinde Türkiye ile Avrupa Birliği arasında Gümrük Anlaşması imzalanmadan birkaç gün önce 24 Şubat 1995'de Brüksel'de AB Komisyon başkanı, Rumlarla tam üyelik görüşmelerine başlayacağını açıklamıştır.⁹⁸

17 Mart 1997 tarihinde, BM Kıbrıs Özel Temsilci Yardımcısı Gustave Feissel, iki toplum arasında yüz yüze görüşmelere başlanması için ön görüşmelere başlamıştır. Türk tarafı doğrudan görüşmelere hazır olduğunu açıklamış ve 9 Nisan 1997'de KKTC Cumhurbaşkanı Rauf Denktaş, BM Genel Sekreteri Kofi Annan ile Cenevre'de bir görüşme yapmıştır. Görüşmeler devam ederken, AB'nin "Gündem 2000" adlı raporunda Avrupa Komisyonunun 1998 yılı başlangıcında Kıbrıs Rum kesimiyle tam üyelik görüşmelerine başlayacağı haberi alınmıştır.

AB, Hükümet ve Devlet Başkanlarıyla 12-13 Aralık 1997'de yapmış olduğu Lüksemburg Zirvesinde; genişleme süreci kapsamında GKRY ile Nisan 1998'de tam üyelik görüşmelerini başlatma kararını almış, aynı zamanda Türkiye'yi de tam üye yapamayacağını açıklamıştır. Bu gelişme üzerine Türkiye ile KKTC makamlarınca 19 Temmuz 1999 tarihinde Ortaklık Konseyi deklarasyonu imzalanmış ve kamuoyuna duyurulmuştur.⁹⁹

AB'nin 1999 Helsinki Zirvesi'nde Türkiye, AB'ye aday ülke olarak kabul edilirken önüne konan şartlardan bir tanesi de Kıbrıs konusunun çözüme

⁹⁷ Rauf Denktaş, *Hatıralar, Toplayış: Kıbrıs. Elli Yılın Hikayesi*, Akdeniz Haber Ajansı Yayınları, İstanbul, 2000, s. 269-274.

⁹⁸ Erol Manisalı, a.g.e., s. 87.

⁹⁹ Erol Manisalı, a.g.e., s. 92.

kavuşturulması isteği olmuştur.¹⁰⁰

BM Genel Sekreteri Kofi Annan'ın adı nedeniyle "Annan Planı" olarak bilinen, Kıbrıs'taki çözüme yönelik halk oylaması Kıbrıs ve Rum taraflarında 24 Nisan 2004'te yapılmıştır. Referandum Rumlar tarafından reddedilmiş, sorununun çözümü çerçevesinde yapılan görüşmelerde, Rum-Yunan tarafı etkili ve kalıcı çözüm için yoğun çaba sarf ettikleri yönünde uluslararası alanda boy göstermişlerdir. Referanduma Kıbrıs Türk halkının kabul oyu vermeleri Kıbrıs Türklerini ve Türkiye'ye diplomasi alanında güçlü bir zemin hazırlamasını sağlamıştı. Ancak elde edilmiş olan bu durum etkili bir şekilde değerlendirilememiş ve sonu belli olmayan yeni bir sürecin içerisine girilmiştir. Kıbrıs sorununa kalıcı bir çözüm çerçevesinde her iki tarafın Lideri 21 Mart 2008'de bir araya gelmiş ve yeni müzakere sürecinin yapısı esas itibarıyla 8 Temmuz Belgesi'ne göre kurulmuştur.

24 Mart 2009'da 24. kez bir araya gelen KKTC Cumhurbaşkanı Talat ile Rum lider Hristofyas, Yönetim ve Güç Paylaşımı, Mülkiyet, Avrupa Birliği konularında görüşmüşlerdir. Ancak ortaya çıkan tabloda tarafların bugüne kadar gerçekleştirdikleri görüşmelerde Rum tarafının çözüm odaklı bir tutum içerisinde olmadığı açıkça gözlemlenmektedir. Rum lider Hristofyas bu tavrını "Kıbrıs müzakerelerin başarısızlığa uğraması durumunda sorumluluğun Türkiye'ye yüklenmesi amacıyla planları bulunduğunu" ifade etmesinden anlaşıldığı üzere, görüşmelerde çözüm üretmeyen tarafı Türkiye ve KKTC olarak göstermek suretiyle, Rumların yıllardır uyguladıkları oyalama taktiklerine devam edecekleri anlaşılmaktadır.¹⁰¹

Kıbrıs Türkleri, 2003 ve 2005'te yapılmış olan seçimlerde AB üyeliği çerçevesinde kendilerine vaat edilenlerin yerine getirilmemesi, ülke genelinde sağlık, ekonomi, eğitim gibi alanlarda yaşanan sıkıntılar ve Kıbrıs sorununa etkili bir çözümün sağlanması yönündeki umutlarını yitirmeleri sonucunda, Cumhuriyetçi

¹⁰⁰ Hasan Ünal, "Top Kıbrıs'tan Tekrar Ankara'ya", *Stratejik Analiz*, Cilt 4, Sayı 45, Ocak 2004, s. 22.

¹⁰¹ Nurgül Bostan, "KKTC'de Seçim Süreci ve Rum Tarafında Yeni Oyun Arayışları", (Erişim:07.05.2009) <http://www.turksam.org/tr/a1615.html>

Türk Partisi (CTP)'nin icraatlarına tepkilerini dile getirmek amacıyla, erken seçime gitmek durumunda kalmışlardır.¹⁰²

Gerek ekonomi, sağlık, tarım ve turizm alanındaki sıkıntılıların çözümlenmesi gerekse ülke genelinde hızla artış gösteren işsizliğe etkili ve kalıcı bir çözümün getirilmesi açısından önem taşıyan 2009 erken genel seçimine, Kıbrıs Türkleri yüzde 81.42'lik bir oranla katılım sağlamışlardır.

Seçime katılan 7 partiden sadece 5'i yüzde 5'lik barajı aşarak meclise girmeye hak kazanmıştır. Seçimin galibi ise yüzde 44.07'lik oy oranıyla 26 milletvekili çıkaran Ulusal Birlik Partisi (UBP)'dir. UBP'yi yüzde 29.15 oy oranıyla 15 milletvekili çıkartan CTP takip etmiştir.¹⁰³

2.4.3. Kıbrıs'ın Stratejik Önemi

Kıbrıs, tarih boyunca Orta Doğu'ya açılmak isteyen devletler için vazgeçilmez bir üs olarak görülmüştür. Adayı elinde bulunduran güç, her zaman Türkiye'den Mısır'a, Lübnan'dan İran'a kadar olan bu bölgeyi kontrol etme imkanına sahip olmuştur. Türkiye üzerinden Orta Doğu'ya açılmayan güçler tarihi süreç içerisinde Kıbrıs'ı bir üs olarak kullanmaya çalışmıştır.¹⁰⁴

20. yüzyılda petrolün en önemli enerji kaynağı haline gelmesi, Orta Doğu ülkelerinin petrol açısından zenginliği ve bu bölgedeki etnik ve menfaat çatışmaları nedeniyle yaşanan istikrarsızlık Kıbrıs'ın stratejik önemini daha da artırmıştır.¹⁰⁵ Ada, Süveyş Kanalı yolu ile Akdeniz'i Hint Okyanusu'na bağlayan deniz ticaret yolu üzerinde, Süveyş kanalını uzaktan kontrol etmeye imkan vermektedir.

Makedonyalı Büyük İskender bu konuda şunları söylemiştir: “Kıbrıs elimizde

¹⁰² “KKTC Seçimleri Rum Basınında”, *Milliyet*, 21.04.2009.

¹⁰³ “Meclis'in %36'sı Değişti”, (Erişim:07.05.2009) www.kibrispostasi.com

¹⁰⁴ Celalettin Yavuz, “Bağımsızlıktan Bilinmeyene Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti”, 15.11.2008, (Erişim: 12.12.2008), <http://www.turksam.org/tr/a1525.html>

¹⁰⁵ “2007'ye Bakış”, ASAM, Ocak 2007 (Özel Broşür-Kitapçık), s. 9.

bulunduğu takdirde denizde mutlak hakim biz olacağız ve Mısır üzerine kolay iniş yapmak için yol açılmış olacaktır.” Kıbrıs adasının önemi konusunda Atatürk’ün görüşü ve vermiş olduğu direktif ise şöyledir:

“Türkiye’nin yeniden işgal edildiğini ve Türk Kuvvetlerinin sadece bu bölgede mukavemet ettiğini farz edelim. İkmal yollarımız ve imkanlarımız nelerdir?” şeklinde bir soru sorar. Subaylar birçok görüş ve düşünceler ileri sürerler. Atatürk hepsini sabırla dinler, sonra elini haritaya uzatır ve Kıbrıs’ı işaret ederek; “Efendiler! Kıbrıs düşman elinde bulunduğu sürece, bu bölgenin ikmal yolları tıkanmıştır. Kıbrıs’a dikkat ediniz! Bu ada bizim için önemlidir!”¹⁰⁶

2.4.4. Kıbrıs ve ABD

ABD’nin Orta Doğu ve Doğu Akdeniz ile ilgisi İngiltere’nin İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra bu bölgedeki yükümlüklerini terk etmesinden sonra başlamıştır. SSCB’nin dağılışını müteakip dünyadaki tek süper güç olarak anılmaya başlayan ABD, dünya siyasetinde üstlendiği sorumluluğun icabı olarak ileriye yönelik birtakım siyasi planlamalar yapmaktadır.

Daha 1990-1991 Körfez krizinin devamı esnasında, Amerikan siyasi çevrelerince hazırlanan planlama belgelerinde Doğu Akdeniz bölgesi ile ilgili olarak yer alan ibare “Doğu Akdeniz bölgesindeki müzminleşmiş siyasi ihtilafların süratle çözüme kavuşturulması sağlanmalıdır” şeklindedir.¹⁰⁷

Körfez Krizi ve bunu takip eden harp, ABD açısından önemli bir gerçeğin ortaya çıkmasına neden olmuştur; ABD istihbaratının ve siyasi değerlendirmecilerinin Orta Doğu hakkındaki bilgi ve tecrübe noksanlıkları. ABD bu noksanlıkları savaşı takip eden yıllarda İngiltere ile Orta Doğu konusunda yakın işbirliğinde bulunmak sureti ile gidermek yolunu seçmiştir. 1991 yılından bu yana Washington ile Londra arasında irtibat ve işbirliğini sağlamak amacıyla yapılan

¹⁰⁶ H. Fikret Alasya, a.g.e., s. 19.

¹⁰⁷ *Kıbrıs’ın Dünü, Bugünü, Yarını*, s. 89.

periyodik istişare toplantılarının gündem maddeleri arasında Kıbrıs ile ilgili konular da yer almaktadır.¹⁰⁸

Kıbrıs'taki gelişmeler, savaş hariç, ne olursa olsun ABD için büyük bir fark yaratmamaktadır. ABD'nin buradaki ilgisi daha çok ikinci dereceli bir ilgi kategorisine girmektedir. Bu da daha çok İsrail'in güvenliği açısından önemli olabilir. ABD, bu aşamada Rusya'nın Doğu Akdeniz'de bir hava veya deniz üssü kurmak gibi bir girişimi olabileceğini de düşünmemektedir. ABD şimdilik ne Rusya'dan ve ne de başka bir güç tarafından bu bölgede henüz kendisi için endişe verecek askeri bir gelişim görmemektedir.¹⁰⁹

Ekonomik açıdan ele alındığında Kıbrıs, tümü veya yarısı ile son derece küçük bir pazardır ve bu sebeple ekonomik olarak Amerika'yı pek ilgilendirmemektedir. Kıbrıs, başta bölge ve sonra Avrupa devletleri için ekonomik potansiyel taşıyabilir ama ABD için böyle bir durum söz konusu değildir.

İç politika açısından Kıbrıs, konusu ve oradaki gerginliğin giderilmesi çabaları ve ABD'nin bu konulara katkısı her Amerikan seçim döneminde gündeme gelen ve seçmenlere çözümü vaat edilen konular arasındadır. Esasen New York, New Jersey, Massachussetts, Illinois gibi Yunan kökenli seçmenlerin çokça yaşadığı yerler dışında Kıbrıs, Amerikan halk kitleleri için fazla bir ilgi konusu değildir.

Burada belirtilmesi gereken önemli bir husus Amerikan lobi sisteminin nasıl işlediği hususudur. Bu Yunan asıllı veya Yunanlılarla evli belli gruplar kendi sayılarının azlığı ve güçlerinin zayıflığının bilincinde olduklarından, yine kendileri gibi göçmen olup aynı veya sınır bölgelerde yaşayan Ermeni kökenli seçmenlerle işbirliği içine girmektedirler. Böylece özellikle seçim zamanlarında seçim barajları konusunda bir güç oluşturarak bölgelerinden seçilecek senatör ve milletvekillerini etkilemeyi başarmaktadırlar.

¹⁰⁸ H.Fikret Alasya, a.g.e., s. 19-20.

¹⁰⁹ Bülent Manisalı, "Genişletilmiş Ortadoğu", *Ortadoğu*, 15.1.2004., s. 7.

Bugün hem Amerikan kongresinde, hem de senatosunda, bu grupların müşterek çalışması ile seçilmiş, oldukça etkili temsilci ve senatörler bulunmaktadır. Bu temsilciler, özellikle kongrenin dış ilişkiler komisyonu ve bütçe komisyonlarında görev alarak, kilit noktaları ellerinde tutmaktadırlar. Böylece Yunan-Rum ve Ermeni lobileri, temsil ettikleri sayılara oranla çok daha etkin olmayı başarmakta ve Türkiye ile ilgili her konuda güçlük çıkartmakta ve Türkiye'nin imajını bozmak için her fırsatı kullanmaktadırlar.¹¹⁰

ABD Kıbrıs konusunda Yunan tarafını daha fazla memnun edecek çabalar içinde olduğunu kamufle etmek amacı ile Türkiye'nin AB'ye girişine yardımcı olmaya çalışmıştır. Bu da Türkiye'ye karşı bir “gönül alma ve mahcubiyetten kurtulma” çabasından başka bir şekilde yorumlanmamalıdır. Amerika'nın tutumu, AB kararlarına fazlaca etkili olmamaktadır.

Bu bağlamda Yunanistan, AB içinde ABD'den daha etkili bir durumdadır. Yunanistan tüm uyarılara rağmen “veto hakkını” sonuna kadar ve her fırsatta kullanmaktadır. Çünkü buna karşı AB üyelerinin veya ABD'nin hiçbir yaptırım mekanizması mevcut değildir.

Rum Kesimi'nin AB'ne üye olması ve referandumun olumsuz sona ermesi neticesinde ABD cephesinde KKTC lehinde atılan ilk adım, ABD Temsilciler Meclisi'ne Kıbrıslı Türklerin siyasi ve ekonomik tecridine son verecek tedbirler almaya çağıran bir tasarı verilmiş olmasıdır. Tasarının gündeme taşınmasının hemen ardından KKTC Başbakanı Talat ABD'yi ziyaret etmiştir.¹¹¹

ABD Dışişleri Sözcüsü Richard Boucher'in, Kıbrıs olarak anılan Güney Kıbrıs'ı 1960'tan beri ilk kez Kıbrıs Rum Hükümeti şeklinde nitelemesi, GKRY'de büyük tepki ile karşılanmıştır.¹¹² ABD'nin tutumunda son gelişmelerden sonra

¹¹⁰ İhsan Şerif Kaymaz, “Amerikan Devlet Sistemi ve Türk İmajı”, (Erişim: 23.01.2009), http://www.ilet.gazi.edu.tr/iletisim_dergi/20/ihsanserifkaymaz.pdf

¹¹¹ Sema Sezer, Ayşe Özkan, “Kıbrıs'ta Referandum, Evet-Hayır Yarışması'nın Galibi Kim”, *Stratejik Analiz*, Haziran 2004, s. 49.

¹¹² “Rumlara ABD Şoku”, *Radikal*, 8.5.2004.

KKTC'nin varlığını kabul etme yönünde önemli bir değişiklik olduğu ileri sürülmüştür.¹¹³

ABD'nin Kıbrıs'a yönelik yaklaşımı ve alacağı tavır büyük ölçüde Türkiye'nin batı ile ilişkileri ve Türk-Yunan dengeleri çerçevesinde biçimlenecektir. ABD, Türk-Yunan ilişkilerindeki gelişmeleri Doğu Akdeniz güvenliğinin bir parçası olarak algılamaktadır.

2.4.5. Kıbrıs ve Avrupa Birliği

Bilindiği gibi Kıbrıs sorunu yıllardan beri devam etmektedir ve BM'nin çabalarına rağmen kalıcı bir çözüm bulunamamıştır. AB ise daha önce müdahale ettiği bölgelere, Bosna ve Kosova gibi, ya geç müdahale etmek ya da müdahalede başarısız olmakla suçlanmıştır.

Bu nedenle Avrupa Kıbrıs sorununu çözerek dünyaya kendini kanıtlamayı istemektedir. Bunu başardığı zaman uluslararası anlaşmazlıkları çözmekte sözü geçen bir birlik olacağına inanmaktadır.¹¹⁴

Kıbrıs'ın Avrupa için üç temel önemi bulunmaktadır. Birincisi ekonomik, ikincisi stratejik, üçüncüsü ise Avrupa'nın prestiji ile ilgilidir. Kıbrıs'a ekonomik açıdan bakıldığında, olumlu bir tablo ile karşılaşılmamaktadır. Günümüzde, adadaki çatışmaların ve anlaşmazlıkların yanı sıra siyasi istikrarsızlıklar da önemli bir sorundur. Eğer adada siyasi istikrar sağlanırsa, Kıbrıs'ın ekonomisi düzelecek, burada yatırımlar artacak ve Kıbrıs bir ticari üs olacaktır. Adanın ekonomik açıdan bu denli önemli olması, stratejik olarak birçok bölgeye yakın olmasından kaynaklanmaktadır.

Kıbrıs'ın stratejik önemi ise ekonomi ile sıkı sıkıya bağlantılıdır. Kıbrıs'ta kurulacak olan ticaret kolları Orta Doğu'ya ve özellikle petrol açısından zengin olan

¹¹³ Sema Sezer, Ayşe Özkan, a.g.m. s. 66.

¹¹⁴ "2007'ye Bakış", a.g.k., s. 9.

Avrasya bölgesine kadar uzanacaktır. Diğer taraftan Kıbrıs'ın tüm bölgelere yakın olmasından dolayı adaya hakim olacak güç hem Akdeniz, hem de bölge güvenliğinde belirleyici unsur olarak da ortaya çıkacaktır. Ancak, gerek ticaretin canlanması gerekse askeri açıdan belirleyici bir güç haline gelebilmesi için önce Kıbrıs'ta siyasi istikrarın sağlanması şarttır.¹¹⁵

2.4.6. Kıbrıs ve İngiltere

İngiltere'nin gerek ABD ile olan stratejik ittifakı ve AB içindeki yeri ve gerekse tarihsel süreç içinde bölge ile olan ilişkileri dikkate alındığında AB'den ayrı olarak değerlendirilmesinde fayda görülmüştür.

İngiltere 1878'den itibaren Ada'da etkin bir politika izlemektedir. İngiltere 1914 yılında Birinci Dünya Savaşında Osmanlı Devleti ile muhasım olmasını bahane ederek Ada'yı resmen işgal etmiş ve bu tarihten itibaren Ada üzerinde hakimiyetini sürdürmüştür. İngiltere Kıbrıs adasındaki hükümler üslerini Büyük Britanya İmparatorluğu'nun günümüze intikal eden son hatıraları arasında görmekte ve bunları elde tutmaya özen göstermektedir.

Halen Kıbrıs'ta bulunan üsleri vasıtasıyla Orta Doğu ve Süveyş kanalının kuzeyinde etkili olabilmektedir. Ayrıca Kıbrıs adası güneyi ve kuzeyi ile büyük çoğunluğu emekli askerlerden ve politikacılardan ve entelektüellerden oluşan önemli sayıda İngiliz yaşlı nüfusu için aranan bir yaşama yeri olma özelliği taşımaktadır. Bu sebeplerle İngiltere'nin Kıbrıs üzerindeki mevcudiyetini sürdürmek hususundaki ısrarı devam edecektir. Bu kapsamda Londra, adanın geleceği ile ilgili her türlü gelişmeyi yakından takip etmekte ve uluslararası organlar tarafından kurulan karar mekanizmalarına bir şekilde dahil olmaya itina göstermektedir.¹¹⁶

¹¹⁵ “Kıbrıs'ta Tehlikeli Bir Oyun”, *Radikal*, 26.01.2004.

¹¹⁶ Ergin Yıldızoğlu, “Jeopolitiğin Geri Dönüşü ve Kaynak Savaşları”, *Stratejik Analiz*, sayı 47, Mart 2004, s. 16.

Bugüne kadar İngiltere Kıbrıs politikasında Türkiye ile Yunanistan arasında dengeyi sağlamayı esas almıştır. Her iki ülke arasında mevcut problemlerin devamını sağlayarak, Ada üzerindeki menfaatlerini elde etmeye çalışmaktadır.

3. DOĞU AKDENİZ'DE SORUNLAR

Doğu Akdeniz'in güzellikleri, onun aynı zamanda bir dostluk ve iş birliği denizi olmasına yetmemektedir. Özellikle, GKRY'nin bölgede kendi lehine siyasî coğrafyadan istifade edip tek taraflı fiili uygulamaları ile Doğu Akdeniz'de inisiyatifini ele alma gayretleri, bölgeyi bir sorunlar denizine dnstrmektedir.

Doğu Akdeniz'deki mevcut önemli sorunlar sırayla yazının devamında ele alınmıştır:

3.1. Deniz Yetki Alanları

Halen Doğu Akdeniz'de kıta sahanlığı ve Münhasır Ekonomik Bölge (MEB) gibi deniz yetki alanlarına ilişkin, kıyıdaş ülkelerin tamamının üzerinde mutabakata varmış olduğu uluslararası bir metin bulunmamaktadır. Ancak, bölge ülkelerinin ikili anlaşmalar ile kendi aralarında kıta sahanlığı ve MEB'i sınırlandırma ve yer altı zenginlikleri konularında ortak araştırma faaliyetleri yürüttükleri bilinmektedir.

Bu kapsamda son dönemde GKRY'nin, Lübnan ve Mısır ile iş birliğine gittiği gözlemlenmektedir. GKRY, Doğu Akdeniz'e kıyıdaş devletleri dışlayarak, Kıbrıs'ın tümünü temsil etme savıyla, günümüze kadar Doğu Akdeniz'de henüz belirlenmemiş kıta sahanlığı ile MEB'i sahiplenmeye yönelik olarak Mısır ve Lübnan ile anlaşmalar yapmıştır. Türkiye, bu anlaşmaları tanımamaktadır.¹¹⁷

Diğer taraftan, Doğu Akdeniz'in bir kolu olan Adriyatik Denizi'nde deniz yetki alanlarının sınırlandırmasına ilişkin herhangi bir uyuşmazlık bulunmamaktadır. Hâlihazırda, Adriyatik Denizi'ne kıyıdaş Devletlerin ikili ve çok taraflı düzeyde gerçekleştirmiş oldukları anlaşmalar bulunmaktadır. Özellikle, kara suları ve kıta sahanlığının tespiti gerçekleştirilmiş, sınır koordinatları belirlenmiştir.

¹¹⁷ Yücel Acer, "Doğu Akdeniz'de Deniz Alanlarının Sınırlandırılması ve Türkiye", Deniz Hukuku Sempozyumu, Dz.K.K.lığı, 21-22 Haziran 2004, Ankara, s. 1-3.

Buna karşılık Doğu Akdeniz'in bir kolu olan Ege Denizi için ise siyasi ve hukuki durum farklıdır. Ege Denizi'nin karmaşık coğrafi yapısındaki sorunlar yumağı, Türkiye ve Yunanistan'ı karşı karşıya bırakmaktadır. Ege'de kara suları ve kıta sahanlığının sınırlandırılması, en büyük sorun alanlarını oluşturmaktadır.

Ege sorununun temelinde, Yunanistan'ın sahil devletlerinden biri olan Türkiye'nin savlarını göz ardı etmesi yatmaktadır. Türkiye, Ege'nin iki ülkenin ortak denizi olduğunu ve Ege'deki yaşamsal çıkarlarından vazgeçmesinin mümkün olmadığını belirtmektedir. Bu nedenle de iki devleti ilgilendiren hemen hemen her konu, kendiliğinden bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır.¹¹⁸

Suriye, Türkiye ile deniz yan sınırı sorununun çözümüne yanaşmamaktadır. Daha önce 35 mil olarak ilân ettiği kara suları sınırını, 1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi (BMDHS) ışığında 12 mile çekmiş ve Aralık 2004'te bir kanun çıkararak konuyu Uluslararası Denizcilik Örgütü'ne bildirmiştir.¹¹⁹

İsrail, NATO'nun Akdeniz Diyalogu üyesidir ve denizlerde daha etkin varlık göstermek eğilimi içerisindedir. Ticaret ve turizm maksatlarıyla KKTC topraklarından daha fazla yararlanmaya yönelmiştir. Türkiye ile olduğu kadar, Yunanistan ve GKRY ile de iyi ilişkileri mevcuttur.

Yetmiş milyonun üzerindeki nüfusu ile Mısır, Doğu Akdeniz'de bölgesel güç olma iddiasındadır. Bu çerçevede, mümkün olduğunca geniş bir bölgeyi kontrol etmek istemektedir. Mısır da NATO'nun Akdeniz Diyalogu üyesidir.

Mısır, GKRY ve Yunanistan ile daha yakın ilişkiler içerisindedir. KKTC'nin geleceği ise, Ada'da uygulanacak siyasi çözüm ile şekillenecektir. Yunanistan ve

¹¹⁸ Celalettin Yavuz, *Andlaşmalarla Yunanistan'a Devredilmemiş Ada, Adacık ve Kayalıkların Hukuki Statüleri de Dahil Menteşe Adalarının (Onikiada) Tarihi*, Deniz Harp Okulu Basım Evi, Tuzla İstanbul, 2003, s.70-72.

¹¹⁹ Sema Sezer, "Rumlar Doğu Akdeniz'de Petrol Arama Konusunu Yeniden Gündeme Taşıyor.", 25.08.2008, (Erişim: 10.03.2009), <http://www.asam.org.tr/tr/yazigoster.asp?ID=2512&kat1=3&kat2=>

GKRY, AB'den aldıkları güçle Doğu Akdeniz'de etkin olmaya, Kıbrıs'ın tamamını ilhak etmeye ve Türkiye'nin bölgedeki çıkarlarını engellemeye çalışmaktadırlar.¹²⁰

3.2. Doğu Akdeniz'den Kaynaklanan Sorunların Hukuki Unsurları

Doğu Akdeniz'den kaynaklanan sorunların çözümünde uygulanacak şekli Uluslararası Hukuk kaynaklarını, özellikle uluslararası hukuk ve uluslararası kamu düzeni kuralları kapsamında, başta örf ve âdet (teâmül) hukuku kuralları olmak üzere, hukukun genel ilkeleri ve uluslararası yargı kararları oluşturmaktadır.¹²¹

Doğu Akdeniz'e kıyıdaş devletlerden Türkiye, Suriye, Libya ve İsrail 1982 BMDHS'ne taraf değildirlir. GKRY, Kıbrıs adına 10 Aralık 1982 tarihinde söz konusu Sözleşme'ye taraf olmuş ve 12 Aralık 1988 tarihinde iç hukukunda onaylamıştır.

Diğer taraftan, Akdeniz'de kıyıları mevcut ülkelerden Yunanistan 10 Aralık 1982, Lübnan 7 Aralık 1984 ve Mısır 10 Aralık 1982 tarihlerinde 1982 BMDHS'ne taraf olmuşlardır. Uluslararası Hukuka göre, BMDHS'nin örf ve âdet hukuku niteliği taşımayan hükümlerinin, Doğu Akdeniz uyuşmazlıklarına uygulanabilmesinin mümkün olmadığı ileri sürülmektedir.¹²²

3.3. 2000'li Yıllarda Doğu Akdeniz'de Son Dönem Gelişmeleri

Bölgenin karmaşık fizikî ve siyasi coğrafyası, çatışan menfaatler, kıyı devletleri arasındaki mevcut ciddi uyuşmazlıklar ve özellikle bölgede bulunduğu söylenen petrol, Doğu Akdeniz kıta sahanlığı sınırlandırmasını taraflar arasında her an tırmanmaya açık ve uzun vadeli bir sorun haline getirmiştir.

¹²⁰ Sertaç H.Başeren, Ali Kurumahmut, *Ege'de Temel Sorun Egemenliği Tartışmalı Adalar*, TTK, Ankara, 1998, s.56.

¹²¹ Hüseyin Pazarıcı, *Uluslararası Hukuk Dersleri*, B. 5, C. 4/1, Turhan Kitapevi, Ankara, 1998, s. 110.

¹²² Hüseyin Pazarıcı, *Uluslararası Hukuk*, Turhan Kitapevi, Ankara, 2003, s. 246-308.

Yunanistan ve GKRY basınında 2001 Yılı Ocak ayı sonundan itibaren, Doğu Akdeniz’de özellikle Kıbrıs Adası’nın güney ve güneydoğusunda zengin petrol ve doğal gaz yatakları bulunduğu hakkında yayımlar yapılmaya başlanmıştır. Bu yayımlar, bölgede kıta sahanlığı sınırlandırmasına ilişkin uyuşmazlığın habercisi olmuştur.¹²³

Türkiye tarafından yapılan girişimlere rağmen GKRY ile Mısır arasında MEB sınırlandırmasını öngören anlaşma 17 Şubat 2003 tarihinde imzalanmıştır. Bu anlaşmanın birinci maddesine göre, iki ülke arasındaki MEB sınırları, Kıbrıs ile Afrika sahilleri arasında belirlenen sekiz nokta ile ana kara statüsünde ve coğrafi açıdan üstün olan Mısır’ın Doğu Akdeniz’deki hakları erozyona uğratarak eşit uzaklık çizgisi esasında tespit edilmiştir.¹²⁴

Ayrıca, GKRY, 17 Ocak 2007 tarihinde Lübnan ile de “GKRY ve Lübnan Arasında Münhasır Ekonomik Bölgenin Sınırlandırılmasına İlişkin” bir anlaşma da imzalamıştır. GKRY’nin bölgede kendi lehine siyasi coğrafyadan istifade edip tek taraflı fiili uygulamaları ile Doğu Akdeniz’de inisiyatifi ele alma gayretleri, bölgeyi bugün ve yakın gelecekte bir sorunlar denizine götürmektedir.¹²⁵

Türkiye açısından Doğu Akdeniz kıta sahanlığı sınırlandırması üç ayrı bölgede değerlendirilebilir: Birinci bölge, Türkiye – Suriye – Lübnan – KKTC - GKRY kıyılarının bulunduğu bölgedir. İkinci bölge, Türkiye ve KKTC kıyılarının bulunduğu bölgedir. Üçüncü bölge ise, Türkiye – Yunanistan – KKTC – GKRY - Mısır kıyılarının bulunduğu bölgedir.

Doğu Akdeniz’in bu bölgesindeki sınırlandırma, Ege kıta sahanlığı uyuşmazlığı ile karşılıklı etkileşim içinde olacaktır. Doğu Akdeniz’deki uyuşmazlık/sınırlandırma sahası, Ege kıta sahanlığı uyuşmazlığında sınırlandırma sahasının güney sınırını

¹²³ “Kıbrıs’ın Güneyinde Petrol ve Doğal Gaz Bulunmasına İlişkin Belirtiler Cesaret Verici”, *Kıbrıs Haber Ajansı*, 16.05.2006.

¹²⁴ Sertaç H. Başeren, “Türkiye’nin Doğu Akdeniz’deki Kıta Sahanlığı ve Muhtemel MEB Sınırları”, *Silahlı Kuvvetler Dergisi*, Temmuz 2007, Ankara, s. 24-26.

¹²⁵ Şenay Kaya, *Uluslararası Deniz Hukuku Kapsamında Doğu Akdeniz’in Hukuki Statüsü ve Türkiye Cumhuriyeti için Stratejik Önemi*, Ankara, Şubat 2007, s. 45-52.

oluşturacaktır. Diğer bir deyişle, Ege kıta sahanlığı uyuşmazlığındaki sınırlandırma bölgesinin güney sınırı, Doğu Akdeniz kıta sahanlığı uyuşmazlığının sınırlandırma bölgesinin kuzeybatı sınırını oluşturacaktır. Görüldüğü gibi, Doğu Akdeniz ve Ege kıta sahanlığı sınırlandırmaları birbirleri ile yakın ilgi içinde olacaktır.¹²⁶

Son yıllarda GKRY'nin Doğu Akdeniz'de kıyısı olan diğer devletlerin uluslararası hukuktan doğan haklarını dikkate almayan statükoyu bozucu faaliyetleri kapsamında; Doğu Akdeniz'de gerçekleştirmeye çalıştığı fiilî araştırma faaliyetleri, Mısır ve Lübnan ile karşılıklı olarak imzaladığı Münhasır Ekonomik Bölge Sınırlarının Belirlenmesi Antlaşmaları ile Yunanistan ve Suriye ile benzer MEB Antlaşması yapma girişimleri dikkat çekmektedir.

GKRY'nin bölgede kendi lehine siyasî coğrafyadan istifade edip tek taraflı fiilî uygulamaları ile Doğu Akdeniz'de inisiyatifi ele alma gayretleri, bölgeyi bugün ve yakın gelecekte bir sorunlar denizine götürmektedir. GKRY'nin gerçekleştirdiği uluslararası hukuka aykırı tek taraflı fiilî uygulamaları, BMDHS hükümleri ile bağdaşmamaktadır.¹²⁷

Yunanistan Hükümet Sözcüsü ve GKRY Dışişleri Bakanı “GKRY'nin 146 ülke ile imzaladığı ancak Türkiye'nin imzalamadığı Deniz Hukuku ile ilgili uluslararası sözleşmelere karşı sorumlu ve bağlı olduğuna ve dolayısıyla yapılan anlaşmaların geçerli olduğuna ilişkin” açıklama yapmıştır.

149 Devletin taraf olduğu ve uzlaşmayı sağladığı BMDHS'de bilindiği üzere deniz ve deniz yatağına ilişkin uyuşmazlıklarda uzlaşmayı düzenlemektedir. Böylece devletler Sözleşmeye taraf olarak Sözleşmenin bütün hükümlerini bir bütün halinde uygulamaya yönelik olarak büyük bir sorumluluk ve mükellefiyet altına girmiş bulunmaktadırlar. Dolayısıyla Sözleşmeye taraf bir devlet, salt bir maddeye dayanarak hukuka uygun davrandığını iddia edemez.¹²⁸

¹²⁶ Celalettin Yavuz, a.g.e., s. 68.

¹²⁷ Sertaç H. Başeren, a.g.m., s. 24-26.

¹²⁸ Şenay Kaya, a.g.m., s. 51-52.

Bu kapsamda, BMDHS'nin "Sahilleri Bitişik veya Karşı Karşıya Olan Devletler Arasında Karasularının Sınırlandırması"na ilişkin 15. madde, "Sahilleri Bitişik veya Karşı Karşıya Olan Devletler Arasında Münhasır Ekonomik Bölge Sınırlandırması"na ilişkin 74. madde, "Sahilleri Bitişik veya Karşı Karşıya Olan Devletler Arasında Kıta Sahanlığının Sınırlandırması"na ilişkin 83. madde, "Yarı Kapalı Denizler" hakkında 122. ve 123. maddeler, "Sözleşmenin uygulanmasında hakkın kötüye kullanılmamasını" içeren 300. ve 311. Maddeler, aynı zamanda uluslararası kamu düzeni kurallarını oluşturmaktadır.¹²⁹

Bu bağlamda Sözleşmeye taraf devletler, salt Sözleşmenin bir maddesine dayanarak diğer hükümlerini uygulamaktan imtina edemezler. Bu durum uluslararası zorunluluk ve mükellefiyetin bir gereğidir. Ayrıca Türkiye, GKRY'nin Kıbrıs'ın tamamını temsil etmediğini BM dahil uluslararası her platformda dile getirmektedir.¹³⁰

Bu kapsamda, GKRY tarafından çıkarılan yasaların ya da diğer taraflarla yaptığı anlaşmaların, Türkiye açısından ve diğer devletler açısından bir bağlayıcılığı bulunmamaktadır. Hukukun üstünlüğünü tanıyan devletlerin ve uluslararası örgütlerin, GKRY'nin Doğu Akdeniz'e yönelik olarak gerçekleştirmekte olduğu hukuka aykırı girişimlerine ortak olmamaları ve Doğu Akdeniz'de barışı ve istikrarı bozacak eylemlere iştirak etmemeleri, uluslararası hukuk ve kamu düzeninin gereklerindedir.

GKRY'nin bu uygulamalarına, Yunanistan'ın 2000 yılının başından itibaren devam eden, Girit, Çoban, Kaşot, Rodos ve Meis hattını esas alarak Mısır ile ortay hatta dayalı kıta sahanlığı sınırlandırma anlaşması yapma çabaları da eklenince, Yunanistan - GKRY ikilisinin; Avrupa Birliği Bölgesel Danışma Konseyi adı altında İspanyol Sevilla Üniversitesi tarafından hazırlanan ve EK-E'de görüldüğü gibi,

¹²⁹ "Doğu Akdeniz'de Rum Petrol Arama Ruhsatları ve Ekonomik Bölge Anlaşmaları", Stratejik Araştırmalar Enstitüsü Web Sayfası, (Erişim:7.03.2009), http://www.turksae.com/face/index.php?text_id=103.

¹³⁰ Şenay Kaya, a.g.m., s. 24.

Türkiye'yi Doğu Akdeniz'de dar bir deniz sahasına mahkûm etme yaklaşımında oldukları anlaşılmaktadır.

Doğu Akdeniz'de Yunanistan ve özellikle GKRY'nin inisiyatifinde ortaya çıkan gelişmeler, bu iki devletin bölgede sahip olabilecekleri kıta sahanlığı/MEB alanlarını Türkiye aleyhine en büyük yüz ölçümüne ulaştırmak istediklerini göstermektedir.¹³¹

3.4. Türkiye'nin Doğu Akdeniz Kıta Sahanlığının Muhtemel Sınırları

Kıta sahanlığı sınırlandırmasına ilişkin kurallar gereğince, hakkaniyete uygun bir sınırlandırmanın ortaya çıkaracağı sınır çizgilerinin muhtemel güzergâhı üzerine bir tahmin yürütülebilir.

Uluslararası hukuka göre sınırlandırmada ön plana çıkan yöntemler; sınırın baştan hakkaniyete uygun olarak çizilmesi ile ilgili kıyıları arasında ortay hatların çizilmesini müteakiben hakkaniyete uygun hale getirilmeleri için tadil edilmeleridir.

Anılan yöntemlerden giderek ağırlık kazanan ikinci metot esas alınır, başlangıç aşamasını Anadolu'nun ilgili kıyıları ile Mısır'ın ve Kıbrıs Adası'nın ilgili kıyıları arasında çizilecek ortay hatlar oluşturacağı ileri sürülmektedir.¹³²

Bu konuda Türkiye'deki Deniz Hukuku uzmanları tarafından, Türkiye'nin, görece 10 kat daha uzun olan Doğu Akdeniz'deki kıyılarının, Uluslar arası Adalet Divanı (UAD)'nin Fransa ile Kanada arasındaki St. Pierre ve Miquelon Adaları Kıta Sahanlığı Uyuşmazlığı Kararı'nda belirtildiği gibi, açık deniz alanlarına azami erişiminin kesilmemesi için Türkiye ile GKRY'nin ilgili kıyıları arasında çizilecek ortay hattın, Türkiye sahillerinin önünü açacak şekilde doğuya doğru çekilmesi gerektiği iddia edilmektedir.

Bilindiği gibi, UAD'nin Malta-Libya Kıta Sahanlığı Uyuşmazlığı Kararı'nda, ortay hat sınırı Malta aleyhine 18 mil kuzeye çekilmiştir. Bu ölçünün, Anadolu

¹³¹ Şenay Kaya, a.g.m., s. 25.

¹³² Sertaç H. Başeren, a.g.m., s. 24-26.

kıyıları ile Kıbrıs Adası'nın batı kıyılarının oranları ve bunlara verilecek kıta sahanlıklarının da bu orana uygun olması gerekliliği dikkate alındığında, hakkaniyeti sağlamaya yetmediği görülecektir.¹³³

Bu gerekçeler dikkate alındığında, Türkiye ile GKRY'nin ilgili kıyıları arasındaki sınırın çizilmesinde başlangıç noktasını oluşturacak ortay hattın kıta sahanlığı sınırını oluşturabilmesi için, 032° 16' 18" D boylamına kadar doğuya doğru çekilmesi hukuki bir zorunluluk halini almaktadır.¹³⁴

Türkiye'nin Kıbrıs'ın batı sahillerine bakarak çok daha uzun olan güney sahillerinin etkisinin kesilmemesi için, Kıbrıs'ın daha kısa olan batı sahillerine etki tanınmaması ise hakkaniyete uygun olacaktır.

Güneye doğru Türkiye ile Mısır'ın ilgili kıyıları arasındaki ortay hatta kadar 032° 16' 18" D boylamını takip edecek sınır, gereken yerlerde GKRY'nin ülkesine girmemesi için GKRY'nin karasularının dış sınırını takip edecektir.

Buna karşılık, Mısır ile Türkiye'nin ilgili kıyıları arasındaki en yakın noktalara eşit uzaklık esasına göre belirlenecek ortay hattın, hakkaniyete uygun bir sınır oluşturması için değiştirilmesine gerek yoktur.

Yarı kapalı bir nitelik taşıyan Doğu Akdeniz, ağırlıklı olarak kuzeyde ve güneyde doğu-batı genel gidişli deniz cephelerine sahiptir. Türkiye ve Mısır'ın kıyı cepheleri karşılıklı olarak birbirine doğru açılmaktadır.

Türkiye ile Mısır arasındaki hakkaniyet ilkesine uygun MEB sınırlandırması, ilgili koşullar da dikkate alınarak bu çerçevede yapılabilir. Bu sınırlandırma, 032° 16' 18" D boylamının batısında kalan alanda karşılıklı kıyı cepheleri esas alınmak suretiyle saptanacak eşit uzaklık hattının izlenmesi suretiyle gerçekleştirilmelidir.¹³⁵

¹³³ Sertaç Hami Başeren, a.g.m., s. 24.

¹³⁴ Sertaç Hami Başeren, a.g.m., s. 25.

¹³⁵ Celalettin Yavuz, a.g.e., s. 72.

Türkiye ile Yunanistan arasındaki sınıra gelince, bu sınırlandırma bölgesinde iki devlet, Türkiye'nin Antalya Gazipaşa'dan Muğla Deveboynu Burnu'na kadar uzanan ilgili kıyı şeridinin batı ucunda hemen bu kıyı şeridinin önünde yer alan, doğudan batıya Meis, Rodos, Sömbeki, Nimos, Limoniya, Herke, Askino, İlyaki, Küçük Çoban, Çoban ve Kaşot Adaları nedeniyle komşudurlar.

Sözü geçen adalar, Uluslararası Hakem Mahkemesi'nin İngiltere ile Fransa arasındaki Kanal kıta sahanlığı uyuşmazlığında belirttiği gibi, Türk ana karası ile Yunan ana karası arasında çizilecek ortay hattın ters tarafında yer aldıkları için, bunlara sınırlandırma esasında karasuları dışında kıta sahanlığı ya da MEB verilmeyecektir.¹³⁶

Aynı sebeple Girit, Kaşot, Çoban, Rodos ve Meis Adalarının bir hatla birleştirilerek Yunanistan için Türkiye'nin sınırlandırma bölgesine cepheli ilgili kıyı şeridini ortadan kaldıran yeni bir ilgili kıyı oluşturması mümkün değildir.

Bu nedenle, Türkiye ile Mısır arasındaki ortay hat, Muğla Deveboynu Burnu'ndan geçen 027° 22' 00" D boylamı ile kesiştiği 033° 57' 30" K - 027° 22' 00" D noktasına kadar, batıya doğru Türkiye ile Mısır arasında kıta sahanlığı sınırını oluşturmalıdır.

Sınırın bundan sonra Türkiye ile Yunanistan arasında çizilecek kısmı, şüphesiz Türkiye ile Yunanistan arasında Ege'deki kıta sahanlığının Akdeniz'e ulaştığı noktanın etkisi altında kalacaktır.

33° 57' 30" K - 027° 22' 00" D noktasında sona eren Türkiye ile Mısır arasındaki kıta sahanlığı sınırı kuzeye doğru yükselecek ve Ege kıta sahanlığı sınırlandırma sahasında bulunan "ters taraftaki adalar" sınır oluşturacak ortay hattın Kaşot ve Girit adaları arasından Akdeniz'e ulaşacak ucuna eklenerek Türk-Yunan sınırı haline dönüşecektir.¹³⁷

¹³⁶ Hüseyin Pazarıcı, a.g.e., s. 254.

¹³⁷ Sema Sezer, "Doğu Akdeniz'de Rumlarla Kriz Kapıda", *Stratejik Analiz*, Eylül 2007, s. 10-11.

Yunanistan'ın Girit, Kaşot, Çoban, Rodos, Meis hattını ilgili kıyı kabul ederek Türkiye'yi Doğu Akdeniz'den dışlama girişimi ve GKRY'nin ortay hatları esas alıp bunların hakkaniyete uygun hale getirilmesinden kaçınarak, sınırın Meis'ten sonra Antalya açıklarında Türkiye'ye çok az bir kıta sahanlığı/MEB alanı bırakacak şekilde Kıbrıs'a uzanmasını öngören politikaları, hukuki mesnetten yoksundur.

Öncelikle Kaşot, Çoban, Rodos, Meis Adaları Yunan ana kararı ile Anadolu kıyıları arasında çizilen ortay hatta bakarak “Ters Tarafta” yer alan adalar olduklarından, Doğu Akdeniz kıta sahanlığı sınırlandırma alanında ne ilgili kıyı oluşturabilirler ne de karasuları dışında kıta sahanlığına sahip olabilirler.

Doğu Akdeniz kıta sahanlığı sınırlandırma alanında, Anadolu kıyıları ile Kıbrıs Adası arasında kuzeydoğu-güneybatı istikametinde uzanan ortay hat, hakkaniyete uygun kıta sahanlığı/MEB sınırı oluşturulabilmesi için 032° 16' 18" D boylamına çekilmelidir; çünkü uluslararası hukuka göre, sınırlandırma, kıta sahanlığı/MEB'te hak sahibi olmanın ölçüsünü teşkil eden Anadolu'nun ilgili kıyılarının uzanımlarının kesilmemesini, tecavüz edilmemesini ve açık denizlere azami erişiminin sağlanmasını temin edecek şekilde yapılmalıdır. Türkiye'nin GKRY ile ilgili kıyı uzunlukları oranı, Türkiye lehine azami sonuç doğurmaktadır. Türkiye'nin sınırlandırma alanındaki deniz ulaştırma şartları ve güvenliği göz ardı edilmemelidir. Kıbrıs Adası'nın kıta sahanlığı sınırlandırması, Türkiye dâhil diğer bölge ülkelerini ilgilendirmektedir.¹³⁸

GKRY'nin Kıbrıs'ın tamamını temsil etme iddiası ile kıta sahanlığını sınırlandırması için tek başına uluslararası anlaşmalar yapması, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kuruluşuyla ilgili Londra ve Zürih (1959-1960) Anlaşmalarına aykırıdır. GKRY'nin tek başına Kıbrıs'ın tamamını bağlayacak anlaşmalar yapma yetkisi yoktur.

Türkiye'nin bölgedeki kıta sahanlığı, 032° 16' 18" D boylamından başlayarak, Anadolu kıyıları ile Mısır kıyıları ortay hattını takiben Datça Deveboynu Burnu'nun

¹³⁸ Sema Sezer, “Rumlarla Petrol Krizi Kapıda.”, 16.8.2007, (Erişim: 13.02.2009), <http://www.asam.org.tr/tr/yazigoster.asp?ID=1734&kat1=3&kat2=>

en batı noktasından geçen boylama kadar uzanmalı ve buradan Ege Denizi'nde çizilecek Türk-Yunan kıta sahanlığı sınırının güney ucuyla birleştirilmelidir.¹³⁹

3.4.1. GKRY'nin Faaliyetleri

AB'nin GKRY'yi üyelik sürecine alması ile birlikte, Kıbrıslı Rumların Doğu Akdeniz'e hareket getirdikleri de gözlemlenmektedir. 2001 yılının Haziran ayında yapılan Mısır-Kıbrıs Rum Yönetimi görüşmelerinin ardından Mısır'ın Rum kesimi büyükelçisinin "Hükümetimiz İsrail, Suriye, Mısır ve Kıbrıs arasında bulunan geniş petrol havzalarına ait ciddi tespitleri var" şeklinde açıklaması olmuştur. Güney Kıbrıs Rum Yönetimi Maliye Bakanı Takis Klerides, Eylül 2002'de New York'ta yaptığı bir konuşmada hükümetinin açık deniz petrolcülüğü ile ilgili projeleri desteklediğini ifade etmiştir.¹⁴⁰

GKRY önce 2002 yılı içinde Rodos'un güneyindeki geniş bir sahada bir Norveç şirketine ait deniz dibi araştırma gemisine "araştırma" yaptırmış ve daha sonra Doğu Akdeniz'de Nil Nehri'nden Kıbrıs'a kadar uzanan deniz tabanında doğal gaz ve petrol bulunduğu bilgileri basın-yayın organları tarafından sık sık duyurulmaya başlanmıştır.¹⁴¹

Rum Yönetimi bir taraftan uluslararası hukuka ve meşruiyete aykırı olarak bölge ülkeleri ile anlaşmalar yaparken, diğer taraftan da Ada çevresindeki hidrokarbon yataklarının araştırılması konusunda yabancı şirketler ile temaslarda bulunmuştur.

2006 yılının başlarında, GKRY ile merkezi Norveç'te bulunan PGS (Petroleum Geo-Services) adlı şirket arasında petrol rezervlerinin araştırılması konusunda bir anlaşma imzalanmış, bu çerçevede Kıbrıs Adası'nın güneyinden

¹³⁹ M. Özcan Ültanır, "Kıbrıs Sorununa Petrol Boyutu Ekleniyor.", 28.05.2007, (Erişim: 1.03.2009), <http://www.turksam.org/tr/a1296.html>

¹⁴⁰ "KKTC Petrol Yüzünden Dışlanıyor", Ankara Ticaret Odası Resmi Web Sayfası, (Erişim: 12.12.008), <http://www.atonet.org.tr/yeni/index.php?p=310&l=1>.

¹⁴¹ Sertaç H. Başeren, a.g.m., s. 28.

Mısır'a kadar uzanan deniz bölgesindeki tüm yer altı rezervlerinin tespit edileceği ifade edilmiştir.

GKRY bu arada, araştırma sonuçlarının değerlendirilmesi ve Rum hükümetine rapor sunulması konusunda ise, Fransız Devlet Petrol Enstitüsü (IFP)'nün yan şirketi "Beicip-Franlap" ile de anlaşma imzalamıştır. Bu gelişmeler sonrasında Türk, Yunan ve GKRY basınında, GKRY'nin ilan ettiği ve uluslararası ihaleye çıkılacağını belirttiği sözde MEB'inde 400 milyar dolar değerinde ve 8 milyar varillik petrol rezervi olduğu yönünde haberler çıkmıştır.¹⁴²

GKRY Parlamentosu, 26 Ocak 2007 tarihinde bir yasa kabul ederek, Mısır ve Lübnan ile çizdiği sınırların içerisinde 13 adet petrol/doğalgaz arama ruhsat sahası ilan etmiştir.

GKRY'nin ilan ettiği 13 adet ruhsat sahasının toplam yüzölçümü yaklaşık 70.000 km²'dir. Bunlardan 1, 4, 5, 6 ve 7 numaralı sahalar, Türkiye'nin 2 Mart 2004 tarih ve 2004/Turkuno DT4739 sayılı Notası ile haklarını saklı tuttuğu Doğu Akdeniz'deki kıta sahanlığı alanlarının 7.000 km²'lik kısmına tecavüz etmiştir. GKRY'nin yutmaya çalıştığı bu lokma, Kıbrıs Adası'nda hükmettiği alandan büyüktür. GKRY'nin ruhsat verdiği sahalar EK-F'de gösterilmiştir.

GKRY'nin tahrikleri artarak devam etmiş ve Kıbrıs Adası doğusunda Lübnan kıyıları ile Kıbrıs Adası kıyıları arasında kalan 3 ve 13 numaralı sahalar dışında, Türkiye'nin haklarına tecavüz eden alanlar da dâhil olmak üzere, geriye kalan 11 sahada ruhsat vermek için ihale açılmıştır.

2007 yılında GKRY, deniz alanlarının hudutlarını belirlemek maksadıyla Mısır ve Lübnan ile "münhasır ekonomik bölge" sınırları konusunda anlaşmalar imzalanmıştır. Bununla da yetinmeyerek, özellikle Kıbrıs'ın güneyi ve güney

¹⁴² Selim Uzel, "Rumlar Doğu Akdeniz'de Atağa Geçiyor.", (Erişim: 10.4.2009), http://www.stratejikboyut.com/article_print.php?id=21

batısında, karasuları dışında ancak, kendi belirlediği “münhasır ekonomik bölgesinde” uluslararası şirketlere petrol ve doğalgaz arama ruhsatları vermiştir.¹⁴³

Bunun üzerine Türkiye tarafından, 2007 yılı içinde Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı (TPAO)’ya Kıbrıs’ın batısında kalan ve Türkiye’nin “münhasır ekonomik bölgesi” içinde kaldığı değerlendirilen sahalarda aynı maksatla petrol ve doğalgaz aramak için ruhsat verilmiştir. Bu sahalardan en güneydeki sınırları, evvelce GKRY’nin kendisi tarafından belirlenen münhasır ekonomik bölge içinde ve petrol-doğalgaz araması için ruhsat verileceğini ilan ettiği sahalardan dört adedinin sınırları içine taşmaktadır. GKRY’nin niyeti, AB giriş sürecindeki Türkiye’yi köşeye sıkıştırarak isteklerini elde etmek, ya da AB’ye “Türkiye’nin uzlaşmacı olmadığı” izlenimini vermektir.¹⁴⁴

Doğu Akdeniz’de petrol aranması konusundaki faaliyetler hızlı bir şekilde devam etmektedir. 22 Mart 2007 tarihli *Fileleftheros* gazetesi ve 12 Nisan 2007 tarihli Rusya kaynaklı *RBC Daily*’de Exxon-Mobil, BP, Shell, Total ve Lukoil şirketlerinin birer buçuk milyon dolar ödeyerek şartname ve sismik verileri satın aldıkları belirtilmektedir.

Bu durum ABD, İngiliz, Hollanda, Fransa ve Rusya merkezli dev petrol şirketlerinin ruhsat alıp Türkiye kıta sahanlığına tecavüz eden sahalarda arama yapmaya başlayacakları düşüncesinin yaygınlaşmasına neden olmaktadır. Bu sahanın siyasi ve hukuki açıdan problemsiz olmadığı bilindiği halde, GKRY tarafından bu strateji ile manevra alanı yaratılmaya çalışılmaktadır.¹⁴⁵

Konuyla ilgili uzmanlara göre; “Doğu Akdeniz’de son zamanlarda ortaya çıkan gelişmeler aslında buz dağının su üstünde görülen kısmıdır. Buz dağının su üstündeki büyük kitlesi ise 1990’ların sonu ile 2000’lerin başından itibaren oluşmaya başlamıştır”.

¹⁴³ Sertaç H. Başeren, “Doğu Akdeniz’de Gerilim”, (Erişim:13.02.2009), <http://www.tudav.org/new/projects.php?pid=28>

¹⁴⁴ “Donanma Yine Göz Doldurdu.”, *Milliyet*, 17.05.2007.

¹⁴⁵ “Yunanistan 12 Mil Uygulamayı Bırakıyor mu?”, *Elefthetipia*, 5.2.2007.

Özellikle Kıbrıs adasının güney ve güney doğusunda zengin petrol yatakları bulunduğu iddialarından sonra daha da hassas duruma gelen bu bölgenin kıyı oluşturularak sahiplenilmesi çabalarının arttığı görülmektedir. Bunun asıl amacı Türkiye'nin bölgedeki ekonomik münhasır alanını daraltıp Türkiye'yi Doğu Akdeniz'in doğusuna kendi karasularının içine hapsetmektir.¹⁴⁶

Güney Kıbrıs Rum Yönetimi Meclisi'nin 2007'nin Ocak ayı başında petrol yataklarını arama, araştırma ve çıkarmayı düzenleyen yasayı kabul etmesi ve petrol ve doğalgaz yataklarından yararlanma amacıyla Lübnan'la ortak ekonomik bölge sınırlandırma anlaşması imzalaması Ankara'yı tekrar harekete geçirmiştir.

Türkiye bu kez Lübnan ve Mısır'a nota vermiş, bunun bir oldubitti olduğunu açıklamış ve kabul edilemeyeceğini belirtmiştir. Türkiye'nin bölgede askeri güç göstermesine de neden olan bu hızlı gelişmeler, bölgede daha önce yaşanan süreçlerin daha iyi anlaşılmasına da katkıda bulunmuştur.¹⁴⁷

14 Kasım 2008'de Atina, Türkiye'nin Akdeniz'de "Yunan kıta sahanlığı içinde" petrol araştırması yaptığını öne sürmüştür. *Atina Haber Ajansı*, Yunanistan Genelkurmay Başkanlığı'nı kaynak göstererek, Türkiye için çalışan Norveç bandıralı Malene Ostervold adlı geminin, bir Türk firkateyni eşliğinde Yunanistan'ın Meis adasının 80 deniz mili güneyinde "Yunan kıta sahanlığı" içinde petrol araması yaptığını duyurmuştur. Dışişleri Bakanlığı, Türkiye'nin Akdeniz'de "Yunan kıta sahanlığı içinde" petrol araştırması yaptığı iddialarına ilişkin olarak, söz konusu araştırma sahasının Türkiye'nin deniz yetki alanları içerisinde yer aldığını belirtmiştir.

"Deniz hukuku ve uluslararası hukuk çerçevesinde bölgenin büyük bölümünün Yunan kıta sahanlığı içinde olması nedeniyle" Atina'nın harekete geçtiğini belirten

¹⁴⁶ Sertaç H. Başeren, "Doğu Akdeniz'de İş İşten Geçmeden.", (Erişim: 12.02.2009), <http://www.tudav.org/new/projects.php?pid=28>

¹⁴⁷ "Akdeniz Yüzünden Lübnan'a Nota", *Radikal*, 29.01.2007.

Yunanistan Dışişleri Bakanlığı sözcüsü Yorgo Kumuçakos, Ankara ve Oslo nezdinde diplomatik girişimlerde bulduklarını açıklamıştır.¹⁴⁸

GKRY'nin mevcut uygulamaları Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetinin (KKTC)'nin haklarını da ihlal etmektedir. GKRY'nin ihaleye açtığı alanların yüz ölçümü 55.000 km²'ye ulaşmaktadır. Türkiye'nin haklarına tecavüz eden 7.000 km²'lik alan çıktıktan sonra geriye kalan 48.000 km²'lik sahanın her bir santimetre karesinde Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin de hakları vardır.

GKRY, Türkiye'nin kıta sahanlığına tecavüz eden bu sahalarda arama ruhsatı vermek için uluslararası ihale açarak kendi ulusal menfaatlerini gerçekleştirmek amacıyla 1999-2000'lerde başlattığı sürecin son aşamasına gelmiştir.

Türkiye'nin uluslararası hukuk zemininde yürüttüğü haklarını koruma çabalarına GKRY, oldubittiler ve fiilî hak ihlalleri ile cevap vermeye çalışmaktadır.

Türkiye'nin kıta sahanlığına tecavüz eden ruhsat bölgeleri ve bu bölgelerde arama ruhsatı verilmesi için açılan ihale, hukuk dışı uygulamadan başka hiç bir şey değildir. Bu yönüyle hukuki sonuç doğurması da beklenemez. Türkiye'nin ihale neticesinde verilecek ruhsatları da tanımayacağı açıktır.

Bununla beraber, uyuşmazlık konusu sahanın büyüklüğü ve bu sahada varlığı ileri sürülen büyük petrol yataklarının sunacağı ekonomik çıkarların, siyasi sonuçları zorlayabileceği değerlendirilmektedir.

Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de 032° 16' 18" D ve 027° 22' 00" D meridyenleri, bu meridyenler arasında kalan Antalya Gazipaşa'dan Muğla Deveboynu Burnu'na kadar Anadolu kıyıları ve bu kıyıları ile Mısır kıyıları arasındaki ortay hatla aşağı yukarı örtüşen 33° 50' 00" K enlemi arasında kalan bölgedeki kıta sahanlığı ve bunun

¹⁴⁸ "Akdeniz'de Petrol Arama Krizi", *Akşam*, 16.11.2008.

üzerinde ilan edilebilecek MEB'in yüz ölçümü yaklaşık 145.000 km²'dir ve tüm kıta sahanlığı alanlarımızın yaklaşık üçte birini oluşturmaktadır.¹⁴⁹

Ege Denizi'nde sahip olabileceğimiz kıta sahanlığından büyük olan bu alan, Marmara Denizi ve Kıbrıs Adası'nın her birinin 10 katından fazla ve Karadeniz'in tamamındaki Kıta Sahanlığımıza denk büyüklüktedir.

Eğer Yunanistan ve GKRY'nin sürmekte olan çabaları sonuç verir ise, Türkiye bölgedeki bu 145.000 km²'lik kıta sahanlığı alanının 71.000 km²'sini Yunanistan'a, 33.000 km²'sini GKRY'ye kaptıracak, kendisine de sadece 41.000 km²'lik bir alan kalacaktır. Açıkçası Doğu Akdeniz'deki 145.000 km²'lik bu kıta sahanlığı parçasına sahip olup olamamak, Türkiye'nin denizlerinin üçte birine sahip olup olamamak anlamına gelmektedir.

GKRY'nin arama faaliyetlerine yabancı şirketleri dâhil etmesi, bu konudaki ulusal olanaklarının sınırlı olmasının yanında, Türkiye'nin tepkisini çekmekten duyduğu endişeden ve bu tepkiyi dengeleme düşüncesinden kaynaklanmaktadır. Exxon-Mobil Amerikan, BP İngiliz, Shell Hollanda, Total Fransa, Lukoil Rusya merkezli şirketlerdir. Bu dev petrol şirketleri kendi ülkelerinin menfaatlerinin temsilcileri olmuşlardır. Örneğin Exxon-Mobil hiçbir zaman Amerikan menfaatleri ile ters düşmediği gibi, Amerikan dış politikasının oluşturulmasına da yoğun şekilde iştirak etmektedir.¹⁵⁰

AB üyesi olan GKRY'nin bir de petrol manivelasını elinde bulundurmasının AB yolundaki bir Türkiye için menfi bir durum teşkil etmektedir. GKRY bu konuyu uzun soluklu bir mücadele egzersizi olarak görmektedir. Meseleyi BM ve diğer uluslararası platformlara da götürmüştür.

¹⁴⁹ "Doğu Akdeniz Türkiye'ye Kapanıyor mu?", Türk Deniz Araştırmaları Vakfı Web Sayfası, (Erişim: 8.03.2009), <http://www.tudav.org/new/projects.php?pid=44>

¹⁵⁰ Şenay Kaya, a.g.m., s. 45-52.

Rum Yönetimi'nin ilan ettiği 6 numaralı ruhsat bölgesi, Türk Kıta Sahanelığının sınırlarına tecavüz etmektedir. 11 ve 12 numaralı sahalar ise, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin de hak sahibi olduğu alanlar içinde kalmaktadır. Yunanistan-GKRY ikilisinin Türkiye'yi Antalya Körfezi açıklarında dar bir deniz alanı hariç Anadolu kıyılarından görülen ufuk çizgisinin kara tarafına hapsedmeye çalıştıkları anlaşılmaktadır. Girit, Kaşot, Çoban, Rodos, Meis hattını Yunanistan için Doğu Akdeniz Bölgesinde ilgili kıyı ve Anadolu kıyıları ile Kıbrıs Adası arasındaki ortay hattı sınır kabul eden bu ve benzeri uluslararası hukuk açısından da dayanaksız olduğu ileri sürülen haritalar, Türkiye tarafından kesinlikle kabul edilemez mahiyettedir.¹⁵¹

Türk Silahlı Kuvvetleri, GKRY'nin ilgili deniz sahalarında açtığı ihaleden sonra, bölgede Türkiye Cumhuriyeti'nin destek söyleminin arkasında durduğunu gösterecek tatbikatlar yapmıştır. Bu tatbikatların yapıldığı haritada görülen sahaların koordinatları National Geospatial-Intelligence Agency ve Kıyı Emniyeti Genel Müdürlüğü'nce, dünyanın ilgili birimlerinin ulaşabileceği şekilde tüm dünyaya yayımlanmıştır. Anılan koordinatlar incelendiğinde, tatbikat sahalarının GKRY'nin ilan ettiği sözde Münhasır Ekonomik Bölge ve petrol/doğalgaz arama sahaları ile çakıştığı ancak Kıbrıs Adası'nın karasuları dışında ve uluslararası hukuka tamamen uygun bir şekilde oluşturulduğu görülmektedir.¹⁵²

Tatbikata katılan Türk gemilerinin faaliyetleri Larnaka ve Limasol'dan izlenebilmiştir. Acil toplantı yapan Rum Savunma Bakanlığı ise petrol ihalesine giren şirketlerin rahatsız olmaması için sessiz kalmayı tercih etmiştir.¹⁵³

Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki kıta sahanlığında GKRY tarafından uluslararası hukuka aykırı olarak verilecek ruhsatlara dayanılarak yapılacak arama faaliyetlerine göz yummayacağı anlaşılmaktadır.

¹⁵¹ "Doğu Akdeniz Türkiye'ye Kapanıyor mu?", Türk Deniz Araştırmaları Vakfı Web Sayfası, (Erişim: 8.03.2009), <http://www.tudav.org/new/projects.php?pid=44>

¹⁵² 26-31 Mart 2007 tarihleri arasındaki tatbikat sahasının koordinatları için bkz. 316/07(54) sayılı Hydrolant mesajı/<http://www.nga.mil/portal/site/maritime/index.jsp?epi>

¹⁵³ "Türk Dış Politikası Güncesi", *Stratejik Analiz*, Temmuz 2007, s. 95-97.

Daha önceleri bölgede uluslararası organizasyonlarda görev alan Türk savaş gemilerinin faaliyetleri hakkında bile basına birçok kez saptırıcı beyanlar veren Rum Yönetimi yetkilileri, aynı tavrı bu sefer sergilememişlerdir. Rum Yönetimi'nin arama faaliyetlerine yabancı şirketleri dâhil etmesinden, Türkiye ile çıkabilecek muhtemel bir kriz döneminde bu ülkelerin desteğini alma politikası izlediği anlaşılmaktadır.

Petrol arama-çıkarma konusunda 16 Ağustos 2007 tarihinde teklif verme sürecinin tamamlandığı uluslararası ihaleler ile ABD, Avrupa, Rusya ve Asya'dan şirketler ile Türkiye'nin karşısında çok güçlü bir blok oluşturarak bu alanda Türkiye'yi büyük devletler ile karşı karşıya getirmeyi amaçlamaktadır.¹⁵⁴

Bununla birlikte, Doğu Akdeniz'deki petrol ve doğalgaz kaynakları arama çalışmaları ile GKRY,

* Kıbrıs Adası üzerindeki egemenliğini tescil ettirmeyi ve uluslararası platformlarda tanınmamış olan KKTC'nin varlığını tamamıyla yok saydırmayı,

* Dünya çapında bir petrol-gaz üreticisi olarak “bölgenin ekonomik açıdan önemli bir aktörü” haline gelmeyi,

* Türkiye'nin Doğu Akdeniz bölgesindeki lider ülke statüsüne engel olmayı,

* Batılı devletler nezdinde Türkiye'yi tehditkâr ülke konumuna sokmayı,

* Lisans başvurusu yapacak ülke ve firmalar için, projeye yeterli ölçüde mali katkıda bulunma zorunluluğunun yanı sıra, “ulusal güvenliğin korunmasına azami ölçüde hassasiyet gösterebilme yeteneğine sahip olmayı” da önemli bir değerlendirme şartı olarak öne sürerek, ileride Türkiye ile çıkabilecek muhtemel bir kriz döneminde bu ülkelerin de desteğini almayı,

¹⁵⁴ Şenay Kaya, a.g.m., s. 45-52.

* Rusya'ya ve GAZPROM'u bu işin içine çekerek GKRY için maksimum seviyede ekonomik ve siyasi getiri elde etmeyi de hedeflemektedir.¹⁵⁵

3.4.2. Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki Uygulamaları

Türkiye'nin, Doğu Akdeniz'deki hak ve menfaatlerini korumak için yeterli hukuki zemin mevcuttur. Türkiye Doğu Akdeniz'de MEB ilan etmemiştir. Bununla birlikte, Türkiye, Doğu Akdeniz'de kıta sahanlığına ilişkin haklarını korumaya yönelik olarak Rum Yönetimi'nin bu hukuk dışı girişimlerine karşı bir takım devlet uygulamaları yapmıştır.

Bu uygulamalardan ilki, 2 Temmuz 1974 tarihinde 7/8594 sayılı Bakanlar Kurulu'nun çıkarmış olduğu kararnamedir. Kararname ile Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı (TPAO)'na Rodos Adası'nın güneydoğusunda belirlenen petrol arama bölgesinde, anılan bölgenin Türk kara suları dışında ve Türk kıta sahanlığında bulunması nedeniyle ruhsat verilmiştir. Bu uygulama, Türkiye tarafından Doğu Akdeniz'de gerçekleştirilen ilk devlet uygulaması olarak önem taşımaktadır.¹⁵⁶

İkincisi ise, 2002 yılında gerçekleştirilmiştir. GKRY bandıralı Northern Access Araştırma Gemisi bir Norveç şirketi adına 14-19 Mart 2002 tarihleri arasında, sismik araştırma yaparken 33° 40' 00" K - 029° 04' 00" D noktasından Türkiye'nin kıta sahanlığında bulunduğu gerekçesiyle uzaklaştırılmıştır. Geminin "PGS NOPEC" isimli bir Norveç şirketi adına araştırma yaptığı öğrenilmiş, bilahare şirket yetkilileri Türk Kıta Sahanlığında izinsiz araştırma yaptıkları için özür dilemişlerdir. Bu olay Rum basınına da yansımıştır.¹⁵⁷ Araştırma yapılan saha EK-G'de gösterilmiştir.

Northern Access Gemisi'nin sismik araştırma yaparken Türk Kıta Sahanlığında bulunduğu gerekçesiyle 17 Mart 2002 tarihinde uzaklaştırıldığı nokta, hem GKRY

¹⁵⁵ Şenay Kaya, a.g.m., s. 45-52.

¹⁵⁶ M. Özcan Ültanır, "Doğu Akdeniz'deki Türk-Yunan Dengesi'ni Rumlar Lehine Bozacak Kıbrıs Müzakere Süreci Başlarken...", 28.08.2008, (Erişim: 13.03.2009), <http://www.turksam.org.tr/yazdir1470.html>

¹⁵⁷ "Kıbrıs- Yunanistan", Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Web Sayfası, 17.10.2007, (Erişim: 14.02.2009), <http://www.asam.org.tr/tr/etkinlikgoster.asp?ID=31&kat1=3&kat2=>

tarafından ilan edilen ruhsat alanlarının, hem de GKRY-Mısır MEB sınırının daha güneyindedir.

Türkiye'nin bölgede kıta sahanlığı haklarına sahip olduğunu gösteren bu egemenlik uygulamasına, GKRY ve Yunanistan itiraz etmemiştir. Türkiye bu davranışıyla, Anadolu sahilleri ile Afrika sahilleri (Mısır) arasındaki ortay hatta kadar uzanan Kıta Sahanlığında haklarını koruma kararlılığını ortaya koymuştur.

Diğer taraftan, uluslararası hukuk gereğince sahilleri karşı karşıya bulunan devlet statüsünde olan Mısır ve Türkiye arasında görüşmeler yoluyla Kıta Sahanlığı ve MEB sınırlandırması yapılmadan, GKRY'nin Mısır ile anlaşma imzalaması neticesinde Türkiye, Mısır-GKRY MEB Sınırlandırma Andlaşması'nı 2 Mart 2004 tarihinde Birleşmiş Milletler nezdinde protesto etmiş ve tanımadığını açıklamıştır.¹⁵⁸

Türkiye; 32°16'18"D boylamının batısında kalan bölgelerdeki sınırlandırmaların Türkiye'nin yerleşmiş uluslararası hukuk ilkelerinden doğan kıta sahanlığı hukukunun meriyetinden itibaren "ve kendiliğinden var olan hukukî egemen haklarını ilgilendirdiğini ve 32°16'18"D batısında kalan alanlarda kıta sahanlığı sınırlandırmasının ilgili bölge devletleri tarafından hakkaniyete uygun olarak anlaşmayla yapılması gerektiğini belirtmiş, yerleşmiş uluslararası hukuk kurallarından kaynaklanan bu gerekçelerle, 32°16'18" D batısında kalan deniz yatağının altını ve deniz yatağının üzerindeki suları da kapsayan deniz alanlarının sınırlandırılmasıyla ilgili haklarını saklı tuttuğunu bildirmiştir.¹⁵⁹

Türkiye, son olarak Kıbrıs Türkleri ile Kıbrıs Rumlarını ve Kıbrıs'ı fiilen ya da hukuken temsil edecek yetkili bir otorite bulunmadığını hatırlatmıştır.

¹⁵⁸ "Teksaslı Petrolcü Oyunu", *Milliyet*, 01.02.2007.

¹⁵⁹ "Kıbrıs'ta Petrol Krizi", Boğaziçi Üniversitesi-Dış Politika Raporu, 26.08.2007, (Erişim :10.04.2009), http://www.dispolitikaforumu.org/index2.php?option=com_docman&task=doc_view&gid=144&Itemid=6

GKRY–Lübnan MEB Sınırlandırması Andlaşmasının imzalanmasından sonra Türk Dışişleri Bakanlığı tarafından Lübnan’ın Ankara Büyükelçiliği’ne verilen bir nota ile, bu anlaşmanın Türkiye ve KKTC’nin Kıbrıs Adasının etrafındaki deniz alanlarında mevcut hak ve menfaatlerini dikkate almadığı, GKRY’nin tek başına bütün adayı temsil etme yetkisinin bulunmadığını bildirerek böyle bir andlaşmanın yürürlüğe konulmasından kaçınılması istenmiştir. Bunun üzerine Lübnan makamları Türkiye’nin haklarına saygılı davranacaklarını bildirmişlerdir.¹⁶⁰

Nitekim GKRY’nin Kıbrıs’ın tamamını temsil etme iddiası ile kıta sahanlığının sınırlandırılması için tek başına uluslararası anlaşmalar yapması, 1959-1960 Andlaşmalarına da aykırıdır. GKRY’nin tek başına Kıbrıs’ın tamamını bağlayacak anlaşmalar yapma yetkisi yoktur. Hâlihazırda GKRY-Lübnan arasındaki Antlaşma, Türkiye’nin girişimleri nedeniyle Lübnan’ın iç hukuk mekanizması tarafından onaylanmamış ve yürürlüğe girmemiştir.

Türk Dışişleri Bakanlığı’nın 30 Ocak 2007 tarihli deklarasyonunda da belirtildiği gibi, Doğu Akdeniz’de kıta sahanlığı ve MEB sınırlandırması, ancak bütün ilgili ülkeler arasında ve bütün tarafların hak ve çıkarlarını gözetir şekilde yapılacak düzenlemelerle mümkün olabilecektir. Bu kapsamda GKRY tarafından ilan edilen ruhsat alanlarına itiraz edilmiştir.

Diğer taraftan, Türk Dışişleri Bakanlığı’nın 30 Ocak 2007 tarihli 18 No’lu bildirisi ve 09 Ağustos 2007 tarihinde Türk Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü tarafından GKRY’nin açtığı petrol/doğal gaz araması ihalesi hakkında yapılan açıklamada da, Türkiye’nin meşru hak ve çıkarlarını korumakta kararlı olduğu ve bunların aşınmasına yönelik teşebbüslere müsaade etmeyeceği belirtilmiştir. Böylece Türkiye, GKRY’nin Mısır ve Lübnan ile yaptığı MEB sınırlandırma anlaşmalarını protesto ederek ilgili kıta sahanlığı haklarını saklı tutmuştur.¹⁶¹

¹⁶⁰ “Akdeniz’de Yetki Alanı Yok”, *Milliyet*, 02.02.2007.

¹⁶¹ Ali Külebi, “Yavru Vatan Kıbrıs’ın Öteki Vazgeçilmezlikleri”, 20.02.2007, (Erişim: 5.03.2009) <http://www.tusam.net/makaleler.asp?id=835&sayfa=32>

GKRY'nin aceleci bir dış siyasetle ilân ettiği Petrol Arama Ruhsat Alanları, Kıbrıs sorununun çözüm sürecini de dolaylı olarak etkilemektedir.

GKRY'nin tek taraflı olarak ilân ettiği 13 Petrol Arama Ruhsat Alanının sınırları göz önüne alındığında, Kıbrıs'ın kuzeyinde her hangi bir ruhsat alanı belirlemekten kaçındığı, dolayısıyla KKTC'nin varlığını dikkate aldığı anlaşılmaktadır. Bu şekliyle gerçekte GKRY, dolaylı da olsa iki kesimli devlet modelini hatırlatan bir uygulama içine girmiş görünmektedir.

Zira 1959-1960 Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kuruluş andlaşmaları ile kabul görmemiş Annan Planı, Kıbrıs'ın deniz yetki alanları ile doğal kaynaklarını merkezi idarenin kontrolü altında kabul etmektedir. GKRY'nin bu uygulamalarının, tüm adayı temsil ettiği tezini çürüttüğü, dolaylı olarak iki kesimlilik yaklaşımına katkıda bulunduğu düşüncesini akıllara getirmektedir.

Türkiye'nin şimdiye kadar attığı en önemli adım 9 Ağustos 2007 tarihli Resmî Gazete ile gelmiştir. Petrol İşleri Genel Müdürlüğü, Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığının dört bölgedeki (TPO/XVI/A, TPO/XVI/D, TPO/XVI/E ve TPO/XVI/F) ruhsat ve arama izni taleplerini 9 Ağustos 2007 tarihli Resmî Gazete ile ilan etmiştir.¹⁶²

Müteakiben Bakanlar Kurulu, 03 Ekim 2007 tarih ve 5520, 5521 ve 5522 sayılı kararlar ile Petrol İşleri Genel Müdürlüğüne TPO/XVI/A işaretli saha için bir yıl süre ile jeolojik istikşaf müsaadesi, diğer bölgeler için dört yıl süre ile petrol arama ruhsatı vermiştir. Söz konusu Bakanlar Kurulu kararları 06 Ekim 2007 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.¹⁶³

Uluslararası hukuk açısından bakıldığında, Türkiye ilgili bölgelerde kıta sahanlığı haklarına sahip olduğunu üstü örtülü olarak resmen uluslararası kamuoyuna bildirmektedir. TPO/XVI/A sahası, ilan edilen diğer üç sahaya bakarak stratejik

¹⁶² “Türkiye Rumlarla Aynı Bölgede Petrol Arayacak.”, *Radikal*, 10.08.2007.

¹⁶³ “TPAO'nun Akdeniz'de Petrol Araması İçin Ruhsat Verildi.”, *Anadolu Ajansı*, 09.08.2007.

önemi en büyük olan sahadır. Bu saha, doğuda Türkiye'nin daha önce batısında hak sahibi olduğunu ilan ettiği 032° 16' 18" meridyenine, güneyde ise Anadolu ile Mısır kıyıları arasındaki ortay hatta dayanmaktadır.

TPO/XVI/A bölgesi, doğuda 032° 16' 18" meridyenine, güneyde ise Anadolu ile Mısır kıyıları arasındaki ortay hatta dayandığı noktalarda, Türk kıta sahanlığının ve Münhasır Ekonomik Bölgesinin sınırlarını üstü örtülü olarak ama resmen çizmiştir.

TPO/XVI/A bölgesi, GKRY'nin ilan ettiği blokların Türkiye'nin hak sahibi olduğunu ilan ettiği alanlara tecavüz eden kısımlarını da içine almaktadır. Bu durum Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de haklarına sahip olacağını, GKRY'nin vereceği ruhsatları tanımayacağını, bu ruhsatlara dayanarak sahada yürütülecek faaliyetlere müsaade etmeyeceğini ve müdahale edebileceğini göstermektedir.

3.5. Bölgeyi İlgilendiren Diğer Uygulamalar

3.5.1. Avrupa Birliği ve Akdeniz Birliği Süreci

1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'ni esas alan AB'nin denizlere yönelik politikaları, Türkiye'nin denizcilik siyasasını etkileyen faktörlerin başında gelmektedir.

AB Komisyonu, 2006-2007 dönemi içerisinde "Birliğin Gelecekteki Denizcilik Politikasına Doğru: Okyanuslar ve Denizlere Yönelik Avrupa Vizyonu" konulu taslak bir doküman hazırlamış ve söz konusu belge üye ülkelerin olumlu görüşleri doğrultusunda nihai taslak haline getirilmiştir.¹⁶⁴

Bahse konu çalışma ile AB, deniz alanlarını belirlemeye yönelik girişimlerde bulunmakta, deniz ticaret yollarını ortaya koymakta, bu yolların istinat edeceği ana limanlarını belirlemekte ve bu limanların entegrasyon çalışmaları ile denizde emniyet

¹⁶⁴ "Türkiye Doğru Olanı Yaptı.", 11.07.2008, <http://www.abhaber.com/ozelhaber.php?id=1277>

ve güvenlik faktörlerini de sağlayarak, kendisine yönelik enerji ve ticaret akışını güvence altına almaya çalışmaktadır.

Söz konusu yeni deniz politikası doğrultusunda AB tarafından geliştirilen projelerde, Türkiye ile azaltılmış işbirliği öngörülerek, birçok plan ve projede Türkiye'nin dâhil olmadığı "Avrupa Tek Deniz Sahası" yaratılması hedeflenmiştir.

Bu kapsamda, AB tarafından denizlere yönelik olarak yürütülen mevcut yedi önemli projeden, sadece ulaştırma altyapı ihtiyaçlarının değerlendirilmesi projesi olan "TINA" hariç, Türkiye kapsam dışında bırakılmıştır. AB'nin tüm politikalarında sürekli olarak 1982 BM Deniz Hukuku Sözleşmesi'ne atıf yapılmaktadır. Bu bağlamda, Türkiye'nin AB üyelik sürecinde mevcut politikasını gözden geçirmesi talep edilebilecektir.¹⁶⁵

Ayrıca AB, bu politikalarını desteklemek üzere, kendi bünyesindeki kurum ve kuruluşlar ile bilimsel merkezlere değişik konularda haritalar hazırlatarak, Ege'ye ilaveten Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki kıta sahanlığı ve muhtemel Münhasır Ekonomik Bölgesinin önemli bir kısmını Yunanistan ve GKRY'ye dolayısıyla AB'ye ait olarak göstermektedir.

Avrupa Birliği Bölgesel Danışma Konseyi adı altında Sevilla Üniversitesi tarafından hazırlanan ve AB MEB sahasını gösteren haritada, AB'nin söz konusu görüşleri aynı şekilde yansıtılmıştır. Söz konusu harita, her türlü faaliyetin arkasında bir anlamda bilinçaltından atıf yapılan bir kaynak haline gelmiştir.¹⁶⁶

Örneğin, AB kurumlarından biri olan Avrupa Deniz Emniyet Ajansı, EMSA tarafından yayımlanan Avrupa Deniz Alanları haritasında tüm Akdeniz'de deniz yetki

¹⁶⁵ "Akdeniz İçin Birlikte Türkiye'ye Güvence", *Sabah*, 15.03.2008.

¹⁶⁶ EK-H'de gösterilmiştir.

alanları Türkiye'nin hak ve menfaatlerine aykırı olarak söz konusu harita paralelinde çizilmiştir.¹⁶⁷

Avrupa Birliği'nin Türkiye'nin imkân ve kabiliyetlerini göz ardı ederek oluşturmaya çalıştığı deniz politikası ile bu kapsamda yaptığı girişimler ve uygulamalara karşı, ilgili tüm zeminlerde, kurumlar arasında sağlanacak eş güdümlü mücadele edilmesi hayati önem arz etmektedir.

Yunanistan, kendi ulusal tezlerini, AB'nin tezleri hâline getirerek Türkiye'nin karşısına bir ittifak sistemi içinde güçlü bir şekilde çıkmayı, Türk-Yunan sorunlarını AB-Türkiye sorunları hâline dönüştürerek ve Türkiye'yi AB üyelik süreci içinde tutarak taviz koparma stratejisini esas almıştır.

Yunanistan, AB içerisinde oluşturulmaya çalışan "AB Deniz ve Tek Hava Sahası Politikası"nı kullanarak Ege sorunlarını kendi ulusal tezleri doğrultusunda çözmeye ve Doğu Akdeniz'de büyük deniz alanlarını GKRY ile birlikte sahiplenmeye, AB desteğiyle uyguladığı bu politikayla da, Türkiye'yi bölgesinde dar bir deniz ve hava sahasına hapsedmeye çalışmaktadır.

AB'nin Yunanistan'ın istismar edici faaliyetlerini desteklemesiyle; Doğu Akdeniz'de deniz yetki alanları konusu, GKRY ve Avrupa Birliği'ni de içine alacak şekilde, Ege sorunlarına ilave bir sorun olarak ortaya çıkmıştır.

Yunanistan'ın "Türkiye'nin AB üyelik sürecinin ilerlemesine itiraz etmemek ve süreç içinde Türkiye'den sürekli tavizler koparmak" cümlesiyle özetlenebilecek olan yeni yumuşama politikasının Yunanistan lehine sonuçlar doğurma olasılığı yüksektir. Bu kapsamda; Yunanistan'ın yumuşama politikasının ve Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne giriş sürecindeki hassasiyetleri gibi gerekçelerin, Yunanistan'ı caydıracak

¹⁶⁷ "Kıbrıs'ta Petrol Krizi", Boğaziçi Üniversitesi-Dış Politika Raporu, 26.08.2007, (Erişim :10.04.2009), http://www.dispolitikaforumu.org/index2.php?option=com_docman&task=doc_view&gid=144&Itemid=6

bir askerî gücün Türkiye tarafından tesis ve idame edilmesi kararlılığını etkilememesi gerekmektedir.¹⁶⁸

Sorunların yumaklandığı Ege ve Doğu Akdeniz’de Türkiye’nin bölgedeki hak ve menfaatlerine hanel gelmemesine yardımcı olmak maksadıyla, gerektiğinde deniz ve hava kuvvetlerimizi kullanma kararlılığımızın her fırsatta gösterilmesinin bir zorunluluk halini aldığını söylemek yanlış olmayacaktır.

AB tarafından yürütölen projelerde, Türkiye’nin hak ve menfaatlerine aykırı gelişmelerin engellenmesi maksadıyla, ilgili tüm kamu kurum ve kuruluşlarımız tarafından zamanında Türkiye lehine hukuki sonuç doğuracak girişimlerde bulunulması gerekmektedir.¹⁶⁹

Türkiye’nin hak ve menfaatlerini ilgilendiren tüm konularda, Yunanistan ve GKRY’nin girişimlerini boşa çıkararak yeni devlet uygulamaları yaratmaya yönelik ön alıcı tedbirler alınması bir zorunluluk halini almıştır. Ege ve Doğu Akdeniz’de gerçekleştirilen tüm faaliyetlerde, Yunanistan ve GKRY yerine Türkiye’nin belirleyici olması gerekmektedir.

İdeolojik ayrımların sembolü haline gelmiş olan Berlin Duvarı’nın 1989 yılında yıkılmasına ve iki Almanya’nın birleşmesine yol açan politik değişimler, Avrupa Birliği’ni stratejik ve jeopolitik önceliklerini yeniden gözden geçirmeye zorlamıştır.¹⁷⁰

Avrupa Birliği’nin dış politika penceresinde güneye doğru derinleşme seçeneğini açan bu gelişme, Akdeniz bölgesiyle ticari ve iktisadi ilişkilerde yaşanan karşılıklı bağımlılıklar ve bölge ülkeleri ile AB ülkeleri arasındaki yüksek gelir farklılıkları göz önüne alındığında, bölgenin barışı, güvenliği, evrenselleşen

¹⁶⁸ “Akdeniz Birliği ve Türkiye”, (Erişim: 15.11.2008), www.tumgazeteler.com/haberleri/akdeniz-birligi/15.03.2008.asam

¹⁶⁹ “Akdeniz Birliği ve Türkiye”, (Erişim: 15.11.2008), www.tumgazeteler.com/haberleri/akdeniz-birligi/15.03.2008.asam

¹⁷⁰ Yıldırım Koç, “Avrupa Birliğinin Akdeniz Stratejisi”, *Jeopolitik*, Ağustos 2008, s. 13-16.

ekonomiye eklenerek artan refahtan pay alması açısından, AB ve Akdeniz ülkeleri arasında daha yakın ve güçlü ilişkilerin kurulmasını zorunlu kılmıştır.

Bu ortaklık fikri, Avrupa Konseyi'nin sırasıyla, 1992 Lizbon, 1994 Corfu ve Essen toplantılarında gelişerek, nihayet 1995 Cannes toplantısında, Avrupa Komisyonu tarafından sunulan "Avrupa-Akdeniz Ortaklığı" önergesinin benimsenmesiyle son halini almıştır.¹⁷¹

Bundan sonraki aşama, AB ve Akdeniz ülkelerinden (Cezayir, Kıbrıs, Mısır, İsrail, Ürdün, Lübnan, Malta, Fas, Suriye, Tunus, Türkiye, Filistin Yönetimi) 27 dışişleri bakanının Kasım 1995'te Barselona'da bir araya gelerek, bölgenin refahı, barışı, güvenliği gibi ana amaçların yanı sıra, bu amaçlara hizmet edecek bir çalışma programını da içeren Barselona Bildirgesi'ni imzalaması olmuştur. Barselona Süreci Avrupa Akdeniz Ortaklık projesinin ortaya çıkmasını sağlamıştır.¹⁷²

13 Temmuz 2008 tarihinde AB'nin 27 ülkesinin ve Akdeniz'le bağlantılı 16 ülkenin (Arnavutluk, Cezayir, Bosna- Hersek, Hırvatistan, Mısır, İsrail, Ürdün, Lübnan, Moritanya, Fas, Karadağ, Monako, Filistin, Suriye, Tunus ve Türkiye) hükümet ve devlet başkanları Paris'te bir araya gelerek, "Barselona Süreci: Akdeniz İçin Birlik" sürecini başlatmıştır.

Bölgenin yapısal özelliklerini Akdeniz'deki kuzey-güney arasındaki farklardan çıkarmak mümkündür. Yapısal açıdan Akdeniz'in kuzey ile güneyi arasındaki siyasi, ekonomik ve demografik dengesizlikler Akdeniz'de AB için yeniden yapılanma sistemini gerekli kılmıştır.

Fransa, İtalya ve İspanya'nın AB içindeki göreceli gücünü artıracak girişim, 23 Ekim 2007 tarihinde Fransa Cumhurbaşkanı Sarkozy'nin tüm Akdeniz ülkeleri liderlerini 2008 Haziran ayında yapılacak bir toplantıya davet etmesiyle başlamıştır.

¹⁷¹ Yıldırım Koç, a.g.m., s. 17-22.

¹⁷²"Akdeniz Birliği ve Türkiye", (Erişim: 15.11.2008), www.tumgazeteler.com/haberleri/akdeniz-birligi/15.03.2008.asam

Kesin eşitlik ilkeleri temelinde siyasal, ekonomik ve kültürel birlik oluşturmanın temellerinin atılmasından amaçlanan bir “Akdeniz Birliği”dir. AB’nin bazı ülkeleri ve Avrupa Komisyonu, bu girişime karşı çıkmış, 2008 yılının Şubat ayında, “Akdeniz Birliği” ifadesi yerine, “Akdeniz İçin Birlik” ifadesi kullanılmaya başlanmıştır.¹⁷³ 13 Temmuz 2008 tarihindeki toplantı, bir süredir etkisi zayıflamış olan Barselona Sürecinin daha kapsamlı bir biçimde canlandırılması, AB emperyalizminin Akdeniz havzasındaki çabalarının yoğunlaşmasına yönelik kararlarla sona ermiştir.¹⁷⁴

¹⁷³ “Akdeniz Birliği”, *Cumhuriyet Strateji Eki*, 29.09.2008.

¹⁷⁴ Yıldırım Koç, a.g.m., s. 22-26.

SONUÇ

“Verimli Hilal”¹⁷⁵ olarak da isimlendirilen Doğu Akdeniz bölgesi, zaman zaman dünyanın en sıcak çatışmalarına sahne olmakta, bölgede huzur ve güven ortamı bir türlü sağlanamamakta, başta ABD olmak üzere, büyük devletlerin bölgede enerji kaynaklarının kontrolü ve dağıtımını uğrunda mücadeleleri devam etmektedir. Bu bölgeyi bu kadar önemli yapan, sahip olduğu enerji kaynakları ve stratejik deniz yollarıdır.

ABD’nin bölgedeki politikası; enerji havzalarının ve kaynaklarının kontrolü ve güvenliği, bölgede hegemonyasını sarsabilecek gelişmeleri denetleme ve silahlanma programlarını kontrol altında tutma, bölgenin batı ile ekonomik entegrasyonu ve bunu güvence altına alacak istikrar ve dengenin oluşturulması olarak özetlenebilir.

Bölgede söz sahibi olmak, sağlam bir ekonomik ve askeri güce sahip olmayı gerekli kılmaktadır. Bu bağlamda gerek ekonomik ve gerek askeri alanda kendi kendine yetebilen, dış yardımlara ihtiyaç duymayan, kendi teknolojisini üretme yetisine sahip bir Türkiye bölgede söz sahibi olacaktır.

Doğu Akdeniz sadece doğusu ve güneyi ile irtibatlandırılmayacak kadar geniş bir alanın kilit noktasıdır. Balkanlar, Karadeniz ülkeleri ve Avrasya’nın çıkış alanı Akdeniz’dir. Soğuk savaş sonrası dönemde Akdeniz bu özelliğini kaybetmediği gibi enerji koridorunun açılım alanı olarak ilave özellik kazanmıştır.

Dünyada birinci derecede önemli dokuz stratejik deniz geçiş yolundan beşinin (İstanbul ve Çanakkale boğazları, Süveyş Kanalı, Aden ve Hürmüz geçişleri) doğrudan, birinin de dolaylı (Cebelitarık) olarak bölgede bulunması bölgenin stratejik önemini ortaya koymaktadır.

¹⁷⁵ Verimli ya da Bereketli Hilal (Fertile Crescent) terimi ilk kez ABD’li doğubilimci ve arkeolog James N. Breasted tarafından kullanılmıştır. Güneyde Arabistan Çölü, kuzeyde Doğu Anadolu dağlık bölgesi, Dicle ve Fırat nehirleri ile Asur topraklarına kadar uzanır. Zağros Dağlarından, batıda Suriye üzerinden Akdeniz’e, Filistin topraklarını ve hatta Mısır Nil nehrini de bu bölge içine sokanların da mevcut olduğu bilinmektedir. Bkz: Zekai Şen, *Ortadoğu’da Su Sorunlu Bereketli Hilal ve Türkiye*, Su Vakfı Yayınları, İstanbul, 2006, s. 39-40.

Doğu Akdeniz'in stratejik önemini belirleyen unsurlar; dünyada bilinen petrol rezervlerinin %65'inin bu bölgede olması, üç kıtayı birleştiren kara ve demiryollarının düğüm noktası oluşu, deniz ticaret yolları ve geçitlerinin büyük kısmını kontrol edebilmesi, tarihin en zengin kültür hazinelerine sahip olması olarak belirlenebilir.¹⁷⁶

ABD tarafından sunulan Büyük Ortadoğu Projesi, Orta Doğu ile sınırlı olmayıp Çin'den Libya'ya kadar uzanmaktadır. AB ve ABD'nin Orta Doğu'ya bakış açıları incelendiğinde, her ikisi arasında ciddi farklar bulunduğu gözükmektedir. AB bölgeye daha çok uzlaşmacı ve insani değerleri ön plana koyarak yaklaşmakta, ABD ise sözde terörü bitirmek için bulunduğu bölgede adeta terör üretilmesine katkıda bulunmaktadır.

AB gerek enerji konusundaki çıkarları, gerek bölge ile olan demografik bağları ve gerekse de bölgeden gelen tehdit algılamaları nedeniyle bölgeye yönelik politikalar geliştirme ihtiyacı hissetmektedir. Bu yüzden AB tarafından Geniş Avrupa Projesi geliştirilmiştir. Proje temel olarak kendi sınırları içindeki istikrarın güvenliği için çevresindeki alanların da istikrar içinde olmasını öngörmektedir. AB'nin bölgeye yaklaşımı ABD ile mukayese edildiğinde daha kabul edilebilir bulunmaktadır.

Fırat ve Dicle sularının paylaşımı sebebiyle Türkiye ve bölge ülkeleri arasında gelecekte "su sorunu" ciddi bir sorun olarak karşımıza çıkacaktır. Türkiye her ne kadar işbirliği girişimleri içinde de olsa, Orta Doğu'nun temel yapısı değişmediği sürece, Türkiye'nin sahip olduğu pozisyonda su faktörü, ilgili ülkeler tarafından öncelikle bir politik güç ve psikolojik baskı unsuru olarak algılanmaya devam edecektir.

Kıbrıs meselesi sadece tarih ve kültür açısından değil, hem adadaki Türklerin hukuku hem de Türkiye'nin güvenliği açısından önemli bir konudur.

¹⁷⁶ "Türkiye'de Enerji ve Geleceği", İstanbul Teknik Üniversitesi Resmi Web Sayfası, (Erişim: 25.11.2008), www.energy.itu.edu.tr/iTUOnerileri.pdf

Kıbrıs'ın başka bir gücün elinde bulunması, Türkiye'nin güneyden kuşatılması anlamına geleceğinden, adanın hakimiyetinin ya Türkiye'nin elinde olması, ya da başka bir güç tarafından tehdit teşkiline imkan vermeyecek bir statüde olması önem taşımaktadır. Doğu Akdeniz'de Türkiye'nin hareket serbestliği Kıbrıs'ın güvenilir ellerde olmasına bağlıdır.

Adanın stratejik önemi dikkate alındığında, Türkiye'nin güney emniyeti ve Doğu Akdeniz'i kontrol etme imkanları bakımından, Kıbrıs'ın büyük bir değer taşıdığı görülmektedir. Kıbrıs, Türkiye'nin güney sahillerinin emniyetini sağlamakta ve bu bölgedeki kuvvetler için ileri mevzi vazifesi görmekte, Doğu Akdeniz'deki deniz ulaştırmasının kontrolünü sağlayarak, Türkiye'nin limanları ile dış dünya arasındaki deniz ticaretinin kesintisiz idamesi sağlanabilecektir.

Başta ABD, Rusya ve AB ülkeleri olmak üzere, Akdeniz'de özellikle enerji hatlarının tesisi, böylelikle Hazar ve Basra Körfezi'ndeki enerji hammaddelerinin emniyetle Batı'ya ulaştırılması ve ikili ticaret alanında çok önemli çıkar çatışmaları bulunmaktadır. Çıkar çatışmaları, bu ülkelerin bölge ülkeleri ile stratejik işbirliklerine gitmeleri için bahane teşkil etmektedir.

Türkiye; AB, Rusya, Kafkaslar ve Orta Doğu ülkeleri ile olan coğrafi birlikteliği, Doğu Akdeniz'de en uzun sahil şeridi olan ülke sıfatına sahip olması, sahip olduğu askeri gücü ile Doğu Akdeniz'in güvenliği ve daha geniş alanda Avrasya güvenliğinin sağlanmasında söz sahibi olan ülkelerin en önemlilerindedir.

Türkiye merkezi konumunu, dış açılımlarla daha etkin bir hale getirmelidir. Kıbrıs'ın yer aldığı alan, şimdiye kadar Türkiye'nin her açıdan dışa açılmada en güvenli saydığı bölgeyi güneyden çevrelemektedir. Bu alan içinde her hangi bir devletin inisiyatifini artırması Türkiye'nin her bakımdan politik hareket serbestisini sınırlayıcı etkiler yaratacaktır.

Böyle bir durumda, bugünkü hareket serbestisi kademeli olarak daralacak ve merkezi konum yerini çembere alınma gibi bir pozisyona terk edecektir. Bu durum

Türkiye'nin sadece politik çıkarları açısından değil, sosyo-ekonomik ve kültürel yapısı üzerinde de olumsuz etkiler yaratabilecektir.

Böylesine gelişebilecek bir ortamın başta Orta Asya olmak üzere, diğer alanlara açılım girişimleri üzerinde de gayet olumsuz dolaylı etkileri olacaktır.

Türkiye Doğu Akdeniz'de çok boyutlu, esnek, NATO, AB, Türk Cumhuriyetleri, ABD ve Rusya Federasyonu ile ilişkileri güçlendiren, fakat buradaki kuvvet dengesine dayanan politikasını sürdürmelidir. Türkiye güvenliğine yönelik tehditleri caydıracak ve gerektiğinde bunları bertaraf edebilecek modern bir askeri gücü idame ettirmelidir.

Türkiye'nin bugün denizlerdeki en önemli problem sahalarından birini, Ege Denizi Kıta Sahanelığı sınırlandırması teşkil etmektedir. Ancak, Doğu Akdeniz'de özellikle Kıbrıs Adası'nın güney ve güneydoğusunda bulunduğu iddia edilen, zengin petrol ve doğal gaz yatakları, başta GKRY olmak üzere, Kıta Sahanelığı ve MEB sınırlandırması yapmaya ve yeraltı zenginlikleri konusunda ortak araştırmalara yöneldikleri dikkate alındığında; Doğu Akdeniz'de deniz yetki alanlarının sınırlandırılması konusunun öncelikli olarak ele alınması ve Türkiye'nin müstakbel Kıta Sahanelığı ve Münhasır Ekonomik Bölge sınırlarına ilişkin uluslararası girişimleri büyük önem arz etmektedir.

Bu kapsamda Türkiye, Doğu Akdeniz'deki deniz yetki alanlarının sınırlandırılmasında, "deniz sınırlarının tek taraflı olarak saptanamayacağı ve yapılacak sınırlandırmanın hakkaniyete uygun bir sonuca ulaşmak üzere gerçekleştirilmesi gerektiği" ilkesi çerçevesinde bölgesel görüşmeler sonucunda gerçekleştirilecek bir anlaşma ile konunun çözülmesi gerektiğini savunmalıdır.

Burada, Akdeniz'in yarı kapalı deniz statüsünde olması, Doğu Akdeniz'de yapılacak sınırlandırmada bölgenin niteliğine uygun olarak ve bütün ilgili durumlar dikkate alınarak, özel kuralların uygulanmasını gerektirdiği için oldukça önemlidir.

Özellikle, Karadeniz ve Hazar bölgesinde üretilen petrolün Türk Boğazları vasıtasıyla ve BTC petrol boru hattı aracılığıyla dünya piyasalarına taşınması, Doğu Akdeniz'in deniz emniyet ve güvenliğini ön plana çıkarmaktadır.

Yaşanan bu gelişmelere paralel olarak Türkiye Cumhuriyeti, bir an evvel Doğu Akdeniz'de deniz yetki alanlarını belirlemeli ve yukarıda arz edilen hususlara ilişkin etkin ve önleyici güvenlik kurallar manzumesini kendi hukuk sistemine ve siyasî politikalarına dahil etmelidir.

Türkiye Cumhuriyeti, Doğu Akdeniz'e ilişkin stratejik ve jeopolitik önceliklerini, deniz emniyet ve güvenliğe ilişkin önlem ve tedbirlerini yeniden gözden geçirmeye ve bu kapsamda, bir an evvel Doğu Akdeniz'de deniz yetki alanlarını belirlemeye yönelik siyaset izlemeye mecburdur.

Doğu Akdeniz'in dünyanın gelişimi her ne şekilde olursa olsun Orta Doğu'da zengin petrol yatakları olduğu sürece, stratejik bakımdan önemini ve hem "Kuzey-Güney", hem de "Doğu-Batı" istikametinde stratejik intikal bölgesi olma özelliğini koruyacağı değerlendirilmektedir.

KAYNAKÇA

Kitaplar :

Alasya, H. Fikret, *Tarihte Kıbrıs* (İstanbul: Kitap Yayınevi, 1988)

Armaoğlu, Fahir, *19. Yüzyıl Siyasi Tarihi* (Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1997)

———, *Filistin Meselesi ve Arap İsrail Savaşları (1948-1968)* (Ankara: İş Bankası Yayınları, 1994)

Aydoğan, Metin, *Avrupa Birliğinin Neresindeyiz?* (İstanbul: Kum Saati, 2003)

Başeren, Sertaç H. ve Ali Kurumahmut, *Ege'de Temel Sorun Egemenliği Tartışmalı Adalar* (Ankara: TTK, 1998)

Braudel, Fernand, *Akdeniz ve Akdeniz Dünyası* (Ankara: İmge Kitapevi, 1993)

Büyüktuğrul, Afif, *Osmanlı Deniz Harp Tarihi ve Cumhuriyet Donanması*, Cilt 4 (İstanbul: Dz.K.K.lığı Basımevi, 1982)

Davutoglu, Ahmet, *Stratejik Derinlik* (İstanbul: Küre Yayınları, 2001)

Denker, M. Sami, *Kıbrıs Sorunu* (Ankara: Türk Metal Sendikası Araştırma Bürosu, 2001)

Denktaş, Rauf, *Rauf Denktaş'ın Hatıraları*, Cilt 7 (İstanbul: Boğaziçi Yayınları, 1998)

———, *Hatıralar, Toplayış: Kıbrıs. Elli Yılın Hikayesi* (İstanbul: Akdeniz Haber Ajansı Yayınları, 2000)

- Erendil, Muzaffer, *Çağdaş Ortadoğu Olayları* (Ankara: Genelkurmay Basımevi, 1992)
- Gedikli, Yusuf, *Kıbrıs'ta En Uygun Çözüm Nedir?* (İstanbul: Ufuk Ötesi Yayınları, 2003)
- Günaltay, Şemsettin, *Yakın Şark III, Suriye ve Filistin* (Ankara: TTK, 1987)
- Gürler, Ali İhsan, *ABD'nin Yeni Büyük Ortadoğu Projesi ve Bush Doktrini* (İzmit: Gebze YTE, Ocak 2005)
- Gürlesel, Can Fuat, *Doğu Akdeniz'de Güvenlik Stratejileri ve Türkiye* (İstanbul: Arı Hareketi, Haziran 1998)
- Hasgüler, Mehmet, *Kıbrıs'ın Turuncusu* (İstanbul: Anka Yayınları, Mart 2003)
- Kürkçüoğlu, Ömer, *Osmanlı Devletine Karşı Arap Bağımsızlık Hareketi (1908-1918)* (Ankara: A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayını, 1982)
- İsmail, Sabahattin, *150 Soruda Kıbrıs* (İstanbul: Kostaş Yayınları, 1988)
- Kıbrıs'ın *Dünü, Bugünü, Yarını*, Harp Akademileri Komutanlığı Yayınları (İstanbul: Harp Akademileri Basımevi, 1995)
- Kocaoğlu, Mehmet, *Uluslararası İlişkiler Işığında Ortadoğu* (Ankara: Genelkurmay Basımevi, 1995)
- Kutluk, Deniz, *Hazar ve Kafkas Petrolleri, Türk Boğazları, Çevresel Tehdit* (İstanbul: Türk Deniz Araştırmaları Vakfı Yayınları, 2003)
- Pazarıcı, Hüseyin, *Uluslararası Hukuk Dersleri, C.4/1* (Ankara: Turhan Kitapevi, 1998)
- , *Uluslararası Hukuk* (Ankara: Turhan Kitapevi, 2003)
- Manisalı, Erol, *Dünden Bugüne Kıbrıs* (Ankara: Gündem Yayınları, 2002)
- Memiş, Ekrem, *Kaynayan Kazan Ortadoğu* (Konya: Çizgi Kitapevi Yayınları, 2002)

- Özersay, Kudret, *Kıbrıs Sorunu* (Ankara: ASAM Yayınları, 2002)
- Öztuna, Yılmaz, *Devletler ve Hanedanlar*, Cilt 2 (Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1969)
- Süer, Berna, Atmaca Ayşe Ömür, *Arap-İsrail Uyuşmazlığı* (Ankara: ODTÜ Yayıncılık, 2007)
- Şehsuvaroğlu, Haluk, *Deniz Tarihimize Ait Makaleler* (İstanbul: Deniz Basımevi, 1965)
- Şen Zekai, *Ortadoğu'da Su Sorunu Bereketli Hilal ve Türkiye* (İstanbul: Su Vakfı Yayınları, 2002)
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, *Osmanlı Tarihi*, Cilt 2 (Ankara, TTK, 1949)
- , *Arşiv Vesikalarına Göre: Yedi Ada Cumhuriyeti*, Cilt 1 (Ankara: TTK, Temmuz 1937)
- Yavuz, Celalettin, *Geçmişten Geleceğe Suriye-Türkiye İlişkileri* (Ankara: ATO Yayınları, 2005)
- , *Andlaşmalarla Yunanistan'a Devredilmemiş Ada, Adacık ve Kayalıkların Hukuki Statüleri de Dahil Menteşe (Onikiada) Adalarının Tarihi* (İstanbul: Deniz Harp Okulu Basımevi, 2003)

Araştırma/ İnceleme Yazıları ve Makaleler

- Aklin, Kerem, Atman Sabit, “Küresel Petrol Stratejilerinin Jeopolitik Açından Dünya ve Türkiye Üzerindeki Etkinleri”, *İstanbul Ticaret Odası Yayınları*, İstanbul, 2006.

- Başeren, Sertaç H., “Türkiye’nin Doğu Akdeniz’deki Kıta Sahanlığı ve Muhtemel Münhasırları Sınırları”, *Silahlı Kuvvetler Dergisi*, (Temmuz 2007), ss.35-39.
- Erkmen, Serhat, “ABD’nin Orta Doğu’da Değişim İhtiyacının Nedenleri,” *Stratejik Analiz*, 3/35 (Mart 2003), ss.29-30.
- , “Yeni Filistin Hareketi ve Ortadoğu Barış Süreci”, *Stratejik Analiz*, (Nisan 2007), ss.16-17.
- Kalafat, Yaşar, “Büyük Ortadoğu Projesi; İsrail Özne Türkiye Nesne”, 2023, (Mart 2004), ss.35-39.
- Kaya, Şenay, “Uluslararası Deniz Hukuku Kapsamında Doğu Akdeniz’in Hukuki Statüsü ve Türkiye Cumhuriyeti için Stratejik Önemi”, *Stratejik Araştırmalar Dergisi*, (Şubat 2007), ss.45-52.
- Koç, Yıldırım, “Avrupa Birliğinin Akdeniz Stratejisi”, *Jeopolitik*, (Ağustos 2008), ss.13-16.
- Kuloğlu, Armağan, “Büyük Ortadoğu Projesi ve Türkiye”, *Stratejik Analiz*, (Nisan 2004), ss.49-50.
- , Özkan, Ayşe, “Avrupa Birliği’ne Üyelik Sürecinde Türkiye’nin Kıbrıs Politikası”, *Stratejik Analiz*, (Temmuz 2003), ss.23-24.
- Öztürk, O. Metin, “Doğu Akdeniz’in ve Kıbrıs Adasınının Stratejik Dengeleri Bağlamında Annan Belgesi”, *Stratejik Analiz*, (Mart 2005), ss.36-38.
- Sezer, Sema, Özkan, Ayşe, “Kıbrıs’ta Referandum Evet-Hayır Yarışması’nın Galibi Kim”, *Stratejik Analiz*, (Haziran 2004), ss.49-51.
- , “Doğu Akdeniz’de Rumlarla Kriz Kapıda”, *Stratejik Analiz*, (Eylül 2007), ss.10-11.

Ünal, Hasan, “Top Kıbrıs’tan Tekrar Ankara’ya”, *Stratejik Analiz*, (Ocak 2004), ss.21-23.

Yavuz, Celalettin, “İsrail Hamas Kapsamında Filistin ve Yeni Bir Gazze Dramı”, *2023*, 1/93 (Ocak 2009), ss.50-57.

Yıldızoğlu, Ergin, “Jeopolitiğin Geri Dönüşü ve Kaynak Savaşları”, *Stratejik Analiz*, 1/47 (Mart 2004), ss.16-17.

Yeniçeri, Özcan, “Akdeniz’de Stratejilerin Bilek Güreşi”, *Jeopolitik*, (Ağustos 2008), ss.6-7.

———, “ABD’nin Genişletilmiş Büyük Ortadoğu Projesine Karşı AB’nin AAO Projesi”, *Jeopolitik*, (Ağustos 2008), ss.7-11.

Resmi Belge/ Süreli Yayın/ Ansiklopediler

Akşam, “Akdeniz’de Petrol Arama Krizi”, 16.11.2008.

Anadolu Ajansı, “TPAO’nun Akdeniz’de Petrol Araması İçin Ruhsat Verildi.”, 09.08.2007.

Ana Britannica Ansiklopedisi, İstanbul, 2003.

Elefthetipia, “Yunanistan 12 Mil Uygulamayı Bırakıyor mu?”, 5.2.2007.

Hürriyet, “Kazakistan Resmen BTC’ye Bağlandı.”, 16.06.2006.

Kıbrıs Haber Ajansı, “Kıbrıs’ın Güneyinde Petrol ve Doğal Gaz Bulunmasına İlişkin Belirtiler Cesaret Verici”, 16.05.2006.

Milliyet, “Teksaslı Petrolcü Oyunu”, 01.02.2007.

Milliyet, “Akdeniz’de Yetki Alanı Yok”, 02.02.2007.

Milliyet, “Donanma Yine Göz Doldurdu.”, 17.05.2007.

Milliyet, “KKTC Seçimleri Rum Basınında”, 21.04.2009.

Radikal, “Kıbrıs’ta Tehlikeli Bir Oyun”, 26.01.2004.

Radikal, “Rumlara ABD Şoku”, 8.5.2004.

Radikal, “ Hamas Dünyayı Böldü.”, 28.6.2006.

Radikal, “Akdeniz Yüzünden Lübnan’a Nota”, 29.01.2007.

Radikal, “Enerji İçin İki Önemli Adım”, 20.4.2007.

Radikal, “Türkiye Rumlarla Aynı Bölgede Petrol Arayacak.”, 10.08.2007.

Radikal, “Bizzat Stalin İstemiş: Kars, Ardahan ve Boğaz’da Üs”, 02.12.2007.

Sabah, Akdeniz İçin Birlikte Türkiye’ye Güvence”, 15.03.2008.

Sabah, “Akdeniz Boru Hattı Projesi Tüm Bölgeye Yararlı Olacak”, 18.12.2008.

Yararlanılan Web Sayfaları

<http://www.abhaber.com>, “Türkiye Doğru Olanı Yaptı.”, 11.07.2008.

<http://www.asam.org.tr>, “Kıbrıs- Yunanistan”, Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Web Sayfası, 17.10.2007.

<http://www.asam.org.tr>, Sema Sezer, “Rumlar Doğu Akdeniz’de Petrol Arama Konusunu Yeniden Gündeme Taşıyor.”, 25.08.2008.

<http://www.atonet.org.tr>, “KKTC Petrol Yüzünden Dışlanıyor”, Ankara Ticaret Odası Resmi Web Sayfası.

<http://www.btc.com.tr>, “Bakü-Tiflis-Ceyhan Projesi, Türkiye İçin Önemi”, BTC, HPBH Proje Direktörlüğü Web Sayfası.

<http://www.byegm.gov.tr>, “BTC Türkiye’yi AB’ye Yaklaştırdı.”, Başbakanlık Basın Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü Resmi Web Sayfası, 03.08.2006.

<http://www.cnnturk.com>, “Gazze’yi Mısır’dan Ayıran Duvarı Deldiler”, 23.1.2008.

<http://www.mfa.gov.tr>, “Türkiye’nin Enerji Stratejisi”, Türk Dışışleri Bakanlığı Resmi Web Sayfası, Ocak 2008.

<http://www.stratejikboyut.com>, Selim Uzel, “Rumlar Doğu Akdeniz’de Atağa Geçiyor.”.

<http://www.tudav.org>, Sertaç H. Başeren, “Doğu Akdeniz’de İş İşten Geçmeden.”.

<http://www.tusam.net>, Ali Külebi, “Yavru Vatan Kıbrıs’ın Öteki Vazgeçilmezlikleri”, 20.02.2007.

<http://www.turksam.org.tr>, “İsrail-Hamas Çatışması Nereye Kadar?”, 17.1.2009.

<http://www.turksam.org.tr>, Nurgül Bostan, “KKTC’de Seçim Süreci ve Rum Tarafında Yeni Oyun Arayışları”.

<http://www.usakgundem.com>, “İsrail’de Seçimleri Kadima Kazandı”, 29.03.2006.

<http://www.usakgundem.com>, “İsrail:Hükümet Güvenoyu Aldı”, 5.5.2006.

EKLER

EK-A : Ham Petrol Boru Hatları

EK-B : Bakü-Tiflis-Ceyhan (BTC) Ham Petrol Boru Hattı

EK-C : Mevcut ve Planlanan Doğal Gaz ve Petrol Boru Hatları

EK-D : Uluslar arası Doğal Gaz Boru Hattı Projeleri

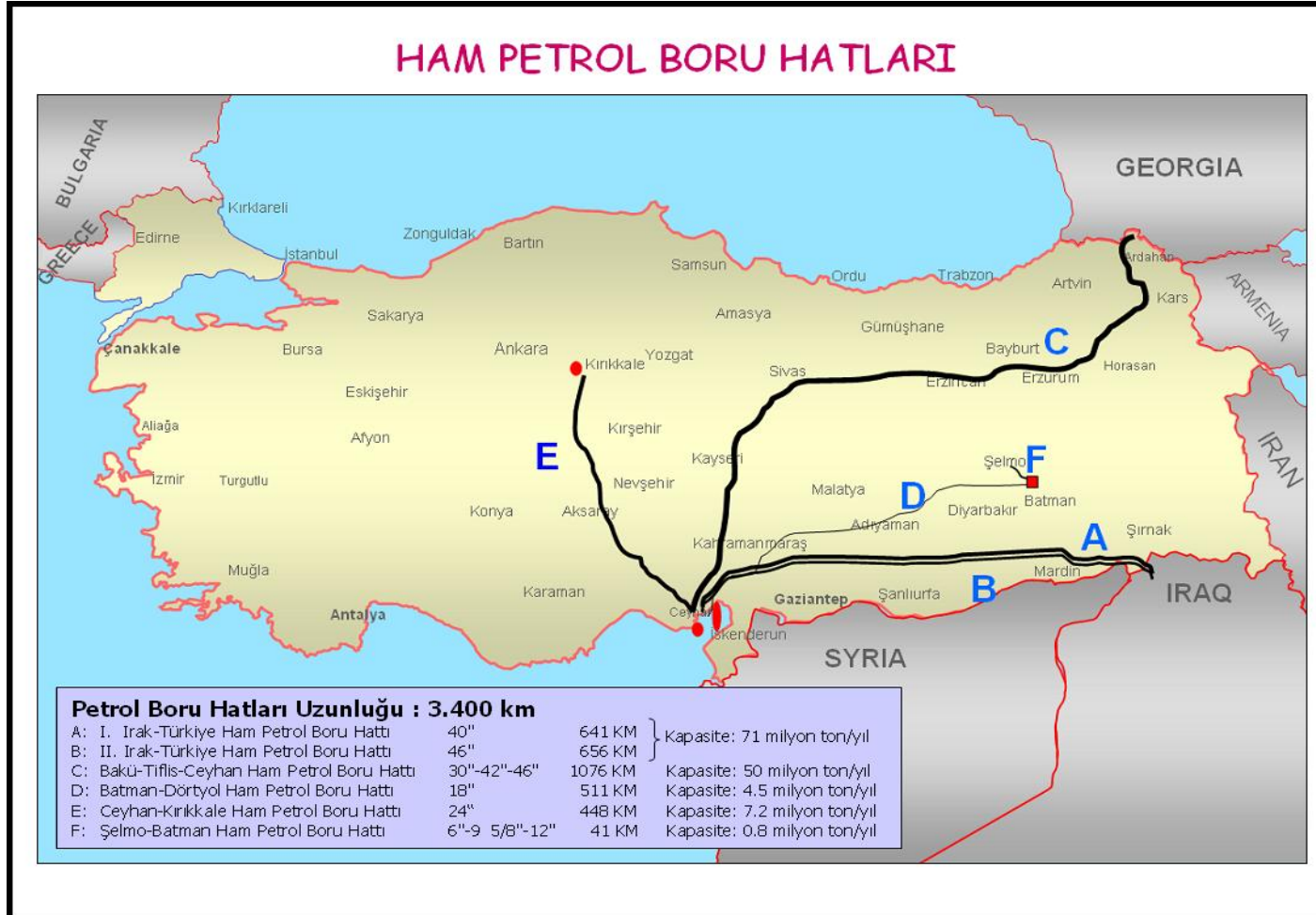
EK-E : Avrupa Birliği Konseyi Danışma Konseyi Tarafından Hazırlanan Harita

EK-F : GKRY'nin Ruhsat Verdiği Sahalar

EK-G : Northern Access Gemisi'nin Araştırma Yaptığı Sahalar

EK-H : Sevilla Üniveritesi'nin Hazırladığı AB MEB Sularını Gösteren Harita

EK-A HAM PETROL BORU HATLARI

EK-B BAKÜ-TİFLİS-CEYHAN (BTC) HAM PETROL BORU HATTI

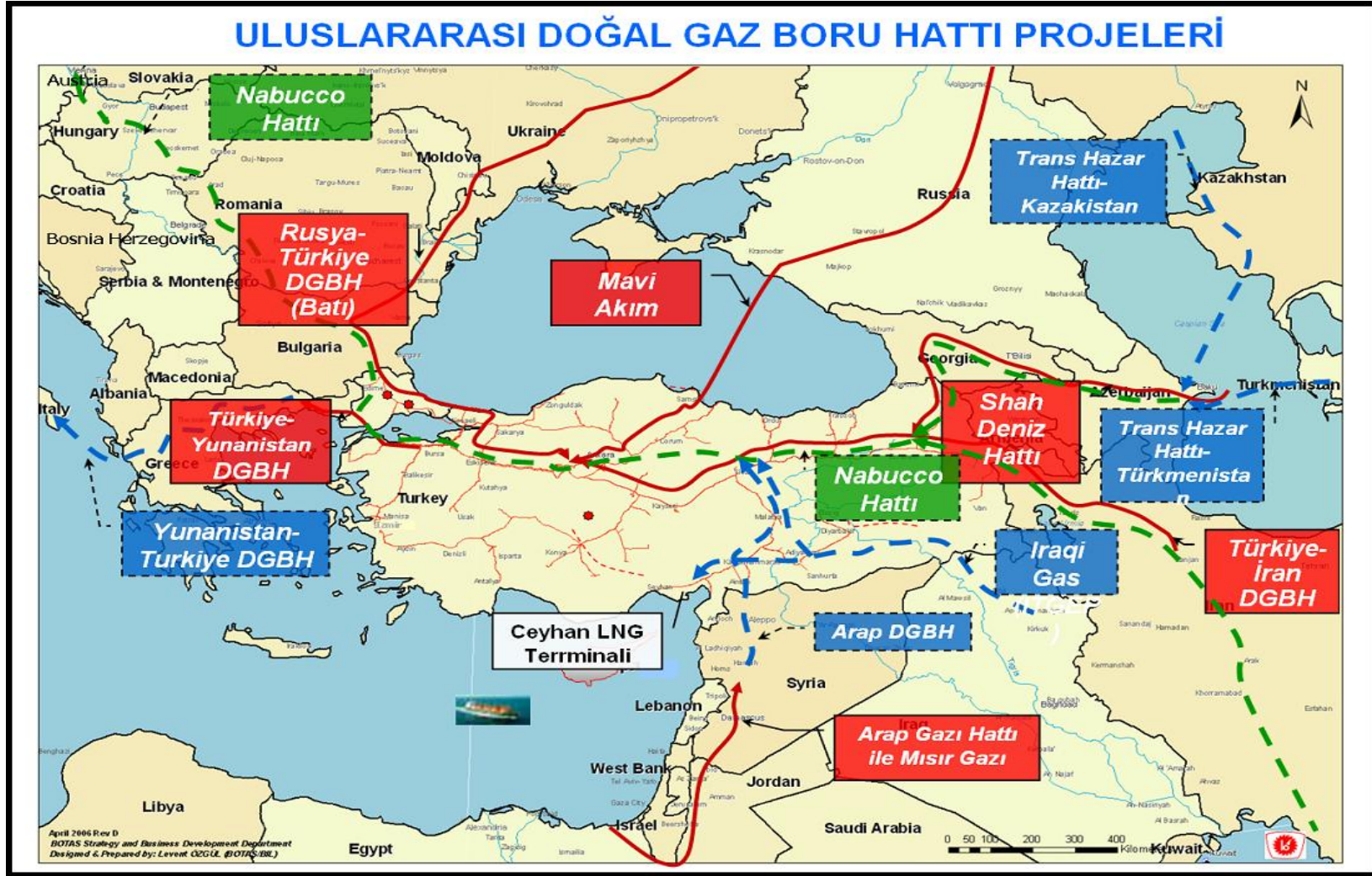
BAKÜ-TİFLİS-CEYHAN (BTC) HAM PETROL BORU HATTI

EK-C MEVCUT VE PLANLANAN DOĞAL GAZ VE PETROL BORU HATLARI

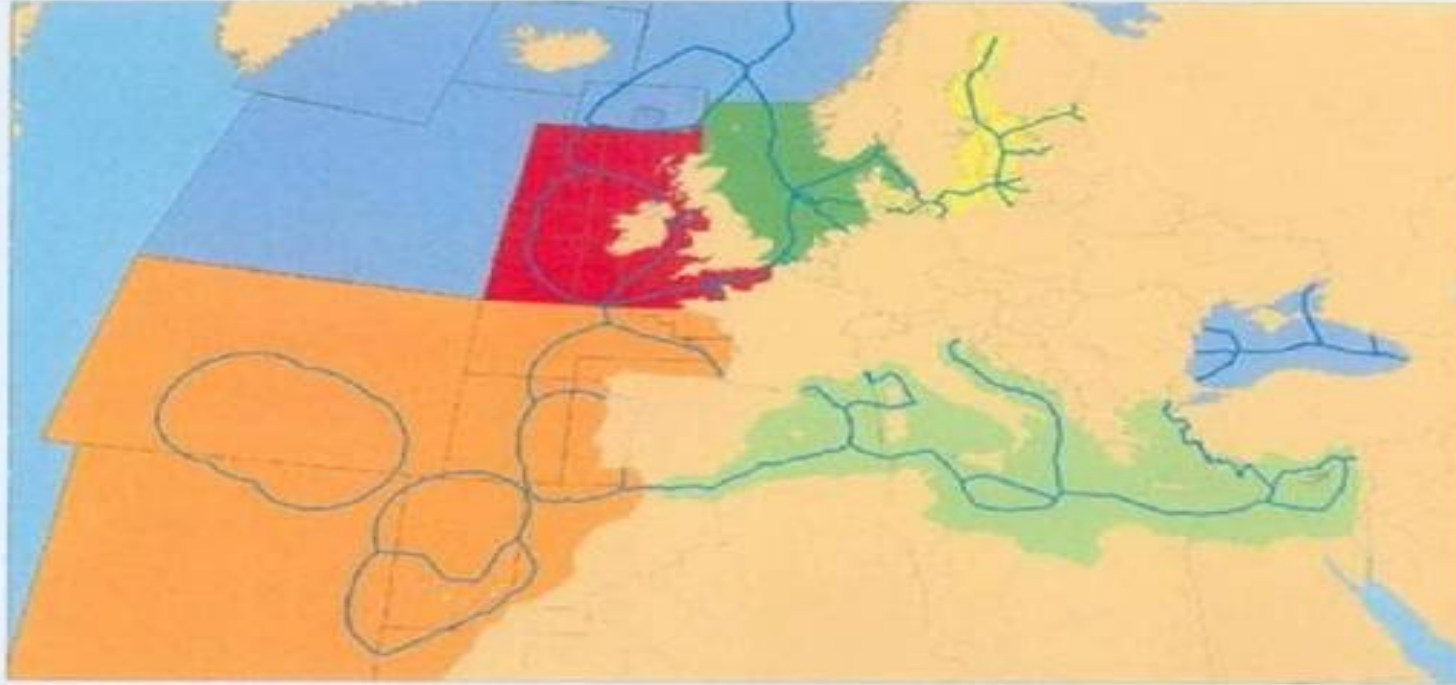

EK-D ULUSLAR ARASI DOĞAL GAZ BORU HATTI PROJELERİ

EK-E AVRUPA BİRLİĞİ BÖLGESEL DANIŞMA KONSEYİ TARAFINDAN HAZIRLANAN HARİTA

AVRUPA BİRLİĞİ BÖLGESEL DANIŞMA KONSEYİ

0 500 1000 Km

Projeksiyon : GCS_WGS_1984

Çizim tarihi : 17.05.06

Seville Üniversitesi
Beşeri Coğrafya Bölümü

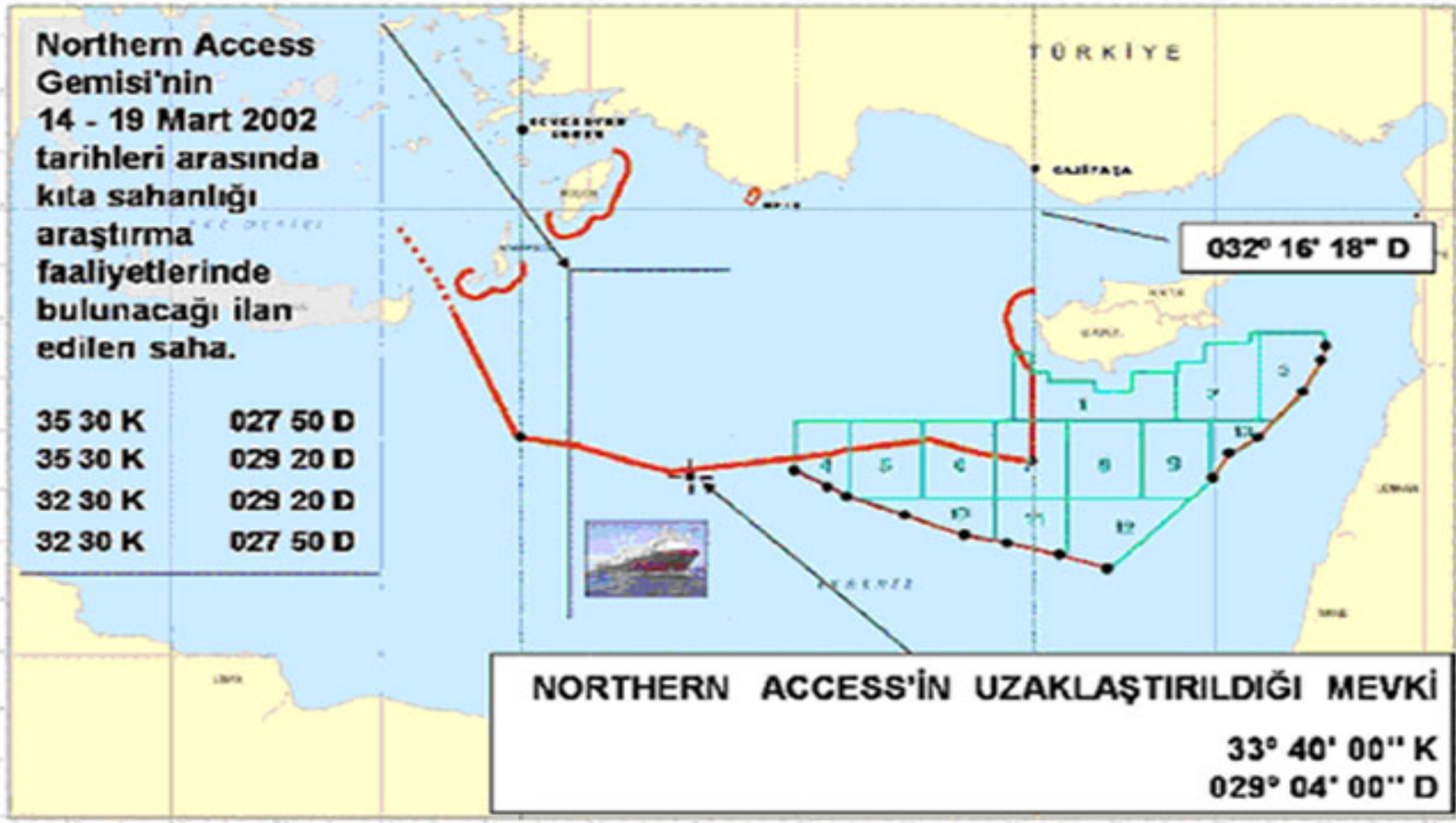
Akdeniz	Baltık Denizi
Güneybatı Suları	Kuzey Denizi
Kuzeybatı Suları	MEB

EK-F GKRY'NİN RUHSAT VERDİĞİ SAHALAR

NOT : Ege Denizi ve 032° 16' 18" D boylamının doğusu hariç tutulmuştur.

EK-G NORTHERN ACCESS GEMİSİ'NİN ARAŞTIRMA YAPTIĞI SAHALAR

EK-H SEVİLLA ÜNİVERSİTESİ TARAFINDAN HAZIRLANAN VE AB MEB SULARINI GÖSTEREN HARİTA

